

DICTIONAR MEGLENOROMÂN

LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică și dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

SIGLE

(Surse)

- ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țárnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924, p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.

FD, XXX, București, 2011, p. 51–117

- Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
- Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
- Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului atlas lingvistic român în localitatea Cerna, jud. Tulcea*, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
- Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
- Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- DP = Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997.
- Kats = Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκού (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
- MP I, I I = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Αιουμνιτσα)*, I–II, Salonic, 1984.
- Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 30–72.
- Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
- Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
- Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
- W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
- Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
- Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.

- RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata/Maloneshi, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

- ac. = acuzativ
 adj. = adjectiv, adjectival
 adj. nehot. = adjectiv nehotărât
 adv. = adverb, adverbial
 alb. = albanez(ă)
 aor. = aorist
 ar. = aromân(ă)
 art. dem. = articol demonstrativ
 art. hot. = articol hotărât
 art. nehot. = articol nehotărât
 art. pos. = articol posesiv
 bg. = bulgar(ă)
 cf. = confer
 col. = colectiv
 conj. = conjuncție
 dat. = dativ
 der. = derivat
 determ. = determinant
 dial. = dialectal
 dim. = diminutiv
 dr. = dacoromân(ă)
 et. = etimologie (originea cuvântului)
 et. nec. = etimologie necunoscută
 expr. = expresie
 expr. invar. = expresie invariabilă
 f. = feminin
 fig. = figurat
 gen. = genitiv
 ger. = gerunziu
 gr. = grec(esc)
 impers. = impersonal
 interj. = interjecție
 intrans. = intransitiv
 invar. = invariabil
 ir. = istoromân
 lat. = latin(ă)
 lit. = literal
 loc. adj. = locuțiune adjectivală
 loc. adv. = locuțiune adverbială

m. = masculin
 mac. = mecedonean(ă) (slavă)
 mgl. = meglenoromân(ă)
 nom. = nominativ
 n. pers. = nume de persoană
 n. pr. = nume propriu
 num. card. = numeral cardinal
 num. ord. = numeral ordinal
 p. = pagina
 peior. = peiorativ
 p. ext. = prin extensiune
 pl. = plural
 plt. = pluralia tantum
 prep. = prepoziție
 pron. = pronume, pronominal
 pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sârb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = singularia tantum
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru
 subst. = substantival, substantivat
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

LOCALITĂȚI

R. Macedonia:
Ūmă (Húma)

Grecia:
Biríslāv (Birislav), gr. Περίκλεια
Cúra (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnġiġ (Lúgunța), gr. Λαγκαδιά
Ĺumniġă (Liumnița), gr. Σκροᾶ
Nġnti (Nănta), gr. Νότια
Óġiġ (Óșani), gr. Αρχάγγελος
Țărnărġca (Țărnaréca), gr. Κάρπη

B

ba *adv.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; ba da. *Ba, nu virujés si ducă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, jô nu mi duc còla.* (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; „Nu-î şa?”. „Ba, cã şa-î” („Nu-i așa?”. „Ba da, așa e.”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. *ba*, gr. *μαῖ*.

babalôc vezi **băbălôc**.

băbă, *pl. băbi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1–7, h. 431/1–7, h. 432/1–7, h. 463/1–7, h. 464/1–7; Dms. 1. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *Jel si ânsurô la dôyli or cu únă băbă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap² 38/9; *Aj sã-ț cat [ân cap], bābu!* (Hai să-ți caut [în cap], babo!) Cap² 38/24; *La dūsi mult diparti di căsa băbăjă.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca la dūsara căfiI la âmpirātu, lu băbăjă ra di tuăț maj bun.* (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toți cei mai frumos.) MP 120/19; *An am únă băbă, pri jündi treăți, cõti un bob al scāpă.* (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitoare: Capra.] Cap² 154/2. *Băbă mōșă.* ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únă mullari [...] si dūsi la únă băbă mōșă.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap² 115/28; *Lă mōșă, băbă si-I spuñ?* (L i t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T² 111/36. P e i o r. Cotoroanță. *Bābu, di țe jăș búnă? tu jăș búnă di căsāpnîț.* (Cotoroanțo, de ce ești bună? Tu ești bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. 2. Bunică. *Al la lō [súflitu] di la băbă-sa și la dūsi.* (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa și-l duse.) Cap² 50/27; *Ca vînira di la sculô, di la báp-sa firură pójni.* (Când veniră de la școală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca vîni mûm-sa șārta, aj zîți: „cări la fjăsi izmjătu?”* *Ară ja aj zîsi: „Nu știu, bāba puăti că vîni”.* (Când a venit mamă-sa seara, îi

zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu știu, poate că a venit bunica.”) MP 128/27; 3. Moașă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bāba băbăști.* (Moașa moșește.) Dms s.v. 4. Soacră. *[Bărbăt-su] aș ântrô năuntru, aș mănçô nçac pójni scunğós, si culçô; ni fînă, ni priștitări, ni fivăgude la báb-sa.* ([Soțul] intră înăuntru, mănca puțină pâine pe furiș, și se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. 5. Mațul gros al porcului; mezel preparat din măruntaie de porc, bucățele de carne, orez și mirodenii, care se pun în mațul gros al porcului; caltaboș. *Bāba si âmplă cu cărni drubită.* (Baba se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Ţista an bāba nă-ŭ mănçară cõjniI.* (Anul acesta baba ne-o mănçară câinii.) Dms s.v. 6. (La moară) Pârghie cu care se pun în mișcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. 7. Umflătură la gât, sun bărbie; gușă. Dms s.v. *Un dçad cu bābă.* (Un bătrân cu gușă.) Dms s.v.

Băbă ȳarbă. Caltaboș. *Bāba ȳarbă si âmplă cu carni, drob, uris și sõnzi di porc.* (Caltaboșul se umple cu carne, plămân, orez și sânge de porc.) Cap 30 s.v. **Fūsu băbăfă.** Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can¹ 186 s.v. **ȳarba-băbă.** (Joc de copii) De-a baba oarba. **Çon si pișă băbili.** L i t. Când se pișă babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineață. Cap² 167/1. *Kînisi di căsă çon si pișă băbili.* (Porni de acasă dis-de-dimineață.) Cap² 167/2;

Et.: sl. *baba*.

băbićcă vezi **băbićcă**.

băbiță, *pl. băbiți s.f.* ALDM I, h. 488/1–7. Moașă.

Et.: mac., bg. *babica*.

bablic vezi **băblic**.

bablic vezi **băblic**.

bacám vezi **băcám**.

bacăr vezi **băcôr**.

băclă, *pl. băcli și bõclur s.f.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Ţela ȳom púsi únă çālă la sçări cu băclă iartă.* (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M² 159/23; *Al pun ântru jel un scant cu un misúr di trână și un*

misúr di báclă. (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de deșcuș și o strachină de fasole.) Can T² 119/31; *Di stără puń năc báclă s-lá řinóm [izmiKáři].* (Pentru deseară pune [la fiert] puțină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *řinťagřeđ, báclă, lánti bunitý;* *nu vin cóna řo si rod řin řela luvác!* (Semințe de floarea soarelui, fasole, alte bunătați; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Bácla si seámină pri gărniřară.* (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.; *Sať di bacľă ili di meľ.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măccátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. **bakla** (mac., bg. **bakla**).

bacór vezi **băcór**.

bacsís vezi **băcsís**.

bač, pl. **bač** s.m. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la băčólă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom báču lă băčólă s-nă da mătăniță.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap¹ 33).

Et.: cf. alb. **baç**, mac., bg. **bač**.

băccu vezi **băccum**.

băccum, **băccări**, **băccáj**, **băccát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Can¹ 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Fičóru al băccó móna ři si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna și se duse.) Cap² 150/14; *La lără fičóru, la băccără ři la turiră řn řurnă.* (Luară copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap² 99/4; *Dořl si băccără.* (Cei doi se sărutară.) Cerna T; *Si guřniră, si băccără ři ři muriră řiminđóřli priúnă.* (Se îmbrăřișară, se sărutară și muriră amândouă împreună.) Cap² 101/2; *Să řă řeta lu kářa, să-ř băccu, să vez ři ař fac ři řo!* (Dacă ar fi [aici] fata bogatului, s-o sărut, ai să vezi ce o să-ři fac și eu řie.) Cap² 149/39; *Dřámni! ři s-fac acmųă? S-mi scųăl s-li băccu tųăti trăřli ili s-uř scųăt calócca s-li řungľu?* (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloșul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **băccu** (Can¹ 186; Cap 36), **baș**² (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. **basiare** (> **baș**, prin contaminare cu **múccu**).

bádi, pl. **bádi** s.m. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicņă-la bătă.* (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Băă Váni.* (Badea Váni.) Dms s.v.

Var.: **bájă**¹ (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báje** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bătă** (Dms).

Et.: mac., bg. **bate**.

băfcă, pl. **bőfcur** s.f. Pap¹ 31; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *řo mi duřám la băfcă, mámu, ři el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, și el după mine.) Cap² 18/24; *Pristi treř ań si dar únă băfcă.* (Peste trei ani să faci o grădină.) Cap² 99/27; *Tega s-dúsi la băhče di váli.* (Tega se duse la grădină devale.) Cap² 20/10; *Pristi treř ań să cumpăr únă băvcă la únă răsrisniță di drum.* (Peste trei ani să cumperi o grădină la o răscruce de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múti bőfcur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T² 262/18; *řel si duřă řn urmán si tářa strémur di bőfcur.* (El se ducea în pădure ca să taie araci pentru grădini.) Cap² 94/26; *Un moř vă únă băfcă.* (Un moș avea o grădină.) AtaM 397/16. *Băfcă di pųom.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhče**, **băvcă**, **băfcă** (Dms).

Et.: mac. **băvče** (tc. **bahče**, bg. **bahčá**).

băfcăvănğóřă vezi **băfcăvănğřă**.

bag, **băgári**, **băgáj**, **băgát** vb. I. *Tranz.* Pap² 57; Cap 31; Dms. A pune, a băga; a planta. *La meľ [fičóř] řo řs řă bag únă męără strébrină.* (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap² 112/17; „Măřcu, mo řu řs li scúndu pęánili?”; „Án đvor, săptă điréc li băgă!” („Mamă, acum unde o să ascund penele?”; „În curte, sub stâlp, pune-le!”) Cap² 109/38; *Án řea řrgá táti băgă un gugóř.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

Bag tru mínti. A observa, a băga de seamă. *řel nu băgářu tru mínti, că vřeay ři-ř řungă fičóřlă.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap² 105/15.

Et. nec.; cf. gr. **βάζω** (**βάλλω**).

bağ vezi **bač**.

băgă, *pl. bôgur și bôgi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn vâcôtu țela mulărğa șădăă la foc an mējlucu di căsă, ára ăn cupirimint vęa băgă pri jündi işă fūmu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cõn la frizé [pēștılı], sări únă lúșpi pri băgă ăn grădină.* (Când îl frigea [pește], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15; *Ay zăcătó sētra cu cõpu și ș-au scõasi prin băgă.* (Prinse haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap² 96/24; *Țista sări prin băgă și işó năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T¹ 285/8; DP 49/9; „Turá-ń, Dgámmi, prin băgă!”; „Măncá-ti, sá-ț dau!” (L i t. „Varsă-mi [bogăție], Doamne, prin horn!”; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap² 167/3.

Et.: mac. *băgă* (tc. *bacá*, bg. *bağá*).

bağaníc vezi **băginíc**.

báhčă vezi **báfčă**.

báhče vezi **báfčă**.

bája *adv. și adj. invar.* Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di băja văcót am, nõ-am mănácát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap² 144/41; *Flaj un siğim, la zgripíj ăn un țela siğimu, nu junđă; la feș ăn doj, băja prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită] la sfoara aceea, nu ajungea; o făcu în două, aproape a ajuns.) Cap² 104/28; *Scyăt scõndur măccáti, că jă băja júni yom, s-nu na fúgă.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătúnu nóstru ăj băjă mári.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbăvi áră băjă văcót, já-lá čerkéziI dúpú jel.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ămnó băjă, bătú di un cătún bugăresc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. [*Aj*] *băjă mári.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Șa cum ti scunsés, băjă ra s-nu ti áflăm.* (Așa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Băjă mi ănrúșunáj.* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

Var.: **băjá.**

Et.: tc. *baya* (bg. *baja*).

bájă¹ vezi **bádi**.

bájă² vezi **báfă¹**.

bájăr, *pl. bájără și bájiri s.n.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. **1.** Șiret, șnur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. **2.** Baieră. *Bájăru lu Késęa si rúpti.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. **3.** Șirag de mărgel. (Pap M² 36/24).

Var.: **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. *bajulus*.

báje vezi **bádi**.

bájlä vezi **báfă¹**.

báir vezi **bájăr**.

bákıy vezi **băcõr**.

bálă, *pl. báli s.f.* Balot. *Ăn čișta an ári vinít cumbina: lă sęătiră grõnu și lă trıjřă; nă-l lõm grõnu ăzõr și mákima dinăpıoj li leğă bálili.* (În acești ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. *bala* (it. *balla*).

balcõn vezi **bălcõn**.

báli vezi **báfă¹**.

bálig vezi **ămbálig**.

báligă, *pl. bõliz s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. **1.** Baligă. [*Búbili*] *scot bõliz moI.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo niști bõliz di cal, li dunó și li púsi ăn únă tórbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Vițõlu dúpú báligă si cunõști ți turlıjă si jásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *vițõl*. **2.** Gunoii, băligar.

♦ *Bõliz mănăncă.* (L i t. Mănăncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap² 167/7; *Uõst, cõjni! nu mănăncă bõliz!* (L i t. Mars, câine, nu mânca baligi! = Ține-ți gura!) Pap M² 60/35.

Et.: cf. alb. *bajgë* (*balëgë*, *baligë*).

balivés vezi **băfés**.

Bálta Čair *n.pr.* Pap M² 172/20; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de islaz în *Lúnđiń*, care se află pe locul unei foste bălți.

Et.: *báltă* + *čajr*.

Bălta Mări *n.pr.* Can¹ 186. Nume de loc.
Et.: *báltă* + *mári*.
báltă¹, *pl. bolț* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Báltă. *Cálu ștucni ăn báltă*. (Calul se înfundă în báltă.) Cap 32 s.v.; *Ĵundi trázi [cu tuřăcu] ĵel si fáĵi únă báltă di sônĵi*. (Unde trage el [cu pușca] se face o báltă de sânge.) Can T² 102/17.
♦ *Báltă cu marmóruř*. (L i t. Báltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap² 185/25.
Et.: cf. alb. *baltë* (vs. *blato*).
Báltă² *n.pr.* Pap M² 172/25. Nume de loc.
Et.: *báltă*¹.
Báltăřă *n.pr.* Pap M² 172/18; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de fântână în *Óřin*.
Et.: *báltăřă* (*gen.* de la *báltă*¹).
Báltă Mică *n.pr.* Pap M² 172/24; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc în *Úmă*.
Et.: *báltă*¹ + *mícă*.
Báltă Róři *n.pr.* Pap M² 172/28; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc și lac în *Cúpă*.
Var.: **Baltăróři** (Cap 32 s.v. *báltă*).
Et.: *báltă*¹ + *róři*.
Baltăróři vezi **Báltă Róři**.
Báltă Șăcă *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc (situat pe un fost lac) în *Birislăv*.
Et.: *báltă*¹ + *șăcă*.
baltičcă vezi **báltičcă**.
baltie vezi **báltiřă**.
bal, **bálă**, *pl. bal*, **bálă** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'*. (Cal breaz.) Pap¹ 33 s.v.; *Qáĵa cári ăĵ vizúĵi ra bál'ă*. (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.
Et.: cf. alb. *balë* (vgr. *βάλιος*).
bálă¹ *s.f. pl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cūră bál'ăli*. (Îi curg balele.) Cap 32 s.v.
Var.: **báĵă**² (Wild h. 161/3), **báĵlă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap¹ 33; Pap² 57; Wild h. 161/1).
Et.: lat. **baba* (sg. **ba*).
Bálă² *n.pr.* Pap M² 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;
Et.: **bálă** (s.v. **bal'**).

bálcă, *pl. bálki* *s.f.* Cap 32. Buchețel. *Pópa da cu bál'ca di busiĵóc*. (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v.

Et.: cf. mac., bg. *balka*.

bam *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puștii; poc. „*Anasană, řista si-n la spărgă lucrú la mini*”, și *bam!* *cu tuřăcu, la tálĵ*. („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, și, poc! cu pușca, îl omorî.) Cap² 99/41; *Cĵn řĵși bam!* *si izcufăři di frică*. (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bambărés vezi **bumbărés**.

bámňă, *pl. bámňi* *s.f.* Pap 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Bamă.

Et.: tc. *bamya* (mac., bg. *bamja*, gr. *μπύμια*).

ban, *pl. baň* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.

Et.: mac. *ban* (sb. *ban*).

báncă, *pl. bňncur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnře nu ve bňncur că cmo*. (Atunci nu existau bănci ca acum.) Can T¹ 276/4; *Třăti părli lui raĵ ăň bángă*. (Toți banii lui erau la bancă.) Dms s.v.

Var.: **bang** (Wild h. 417/1-3, 5, 6), **bángă**.

Et.: mac., bg., tc. *banka*, gr. *μπάγκα* (it. *banca*).

bândă, *pl. bándi* *s.f.* Dms. Bandă; trupă militară; trupă militară de muzicanți; muzică militară. *Vĵm řa únă bándă cári nu uĵ putém căřări*. (Era aici o bandă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbitu ăň cap, bándă kánisi cútru G'ivĵiliřă*. (Cu ofițerul în frunte, trupa porni spre G'ivĵiliřă.) Dms s.v.; *Bándili si ud prăpi di cătún*. (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banda*, gr. *μπάντα* (it. *banda*).

bang vezi **báncă**.

bángă vezi **báncă**.

Bániřti vezi **Băňiřti**.

bánă, *pl. bňn* și **bňnur** *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Dms. **1.** Baie publică. *Ári iřót únă bánă ři, ře-ĵ mic ři ře-ĵ mári, toř si duc*. (S-a făcut o baie publică și, cu mic cu mare, se duc toți.) Cap² 70/5; *Bánă nõăstră-ĵ vářa*. (Baia noastră e răul.) Dms s.v. **2.** Baie, scaldă.

Fac băiă. A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăń Sărúnă di făisi băiă.* (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banja*.

bap *interj.* Dms. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

băpcă vezi **păpcă**.

bără¹, *pl. bqr s.f.* Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms.

1. Mocirlă. *Porcu nóstru ăi ăń bără.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. **2.** Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

♦ *Ca porcu la bqr.* (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M² 80/22.

Et.: mac., bg. *bara*.

Bără² *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Oșii*.

Et.: *bără*¹.

barbăliț vezi **bărbăliț**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbatimi vezi **bărbătimi**.

bărbă, *pl. bărbi, borb și borbur s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1-7; ALDM I, h. 200/1-7, h. 201/1-7; Dms. *Barbă. Un ded moș, cu bărba-n pimint.* (Un moș bătrân, cu barba până la pământ.) Pap M¹ 10/26; *Tu jeș lud, bre yómuli, cu cõasa iarba nu cusés, cu fõarfõtli ay cusés iarba, ăra cu cõasa cusés barbă.* (Tu ești prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecele cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap² 41/33; *Bărbă di baltăiă.* (Lamă de topor.) Can¹ 187 s.v.

Bărba prăcului. Barba-țapului; plantă care crește pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap² 57; Cap 33 s.v. *bărbă*; *Bărba prăcului creăști prin pulănă.* (Barba-țapului crește prin poiene.) Cap 33 s.v. *bărbă*.

♦ *Iu-ń ț-u barbă, di ntreb di Kăptin?* (L i t. Unde îți e barba, de întreb de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap² 218/6.

Et.: lat. *barba*.

bărbiccă vezi **bărbiccă**.

bărcă, *pl. bqrț s.f.* Cap 34. *Barcă. Băba ay minčunõ făata, ay púsi ăń bărcă; tũnță,*

unășună, si dipărtõ di uscăt. (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepărtă de uscat.) Cap² 126/10; *Dğădiră cumandă ca tũti fěatili si ăńtră ăń ună bărcă cu nivgăsta.* (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeași barcă cu nevasta.) Cap² 126/20.

Et.: it. *barca*.

bardác vezi **bărdác**.

bărđă vezi **bărză**.

băre vezi **bărim**.

bărem vezi **bărim**.

bări vezi **bărim**.

bărim *adv.* Can¹ 187; Cap 34; Dms.

Barem; măcar. *E, noi dojł im minčunõș, șa bărim aj s-na fățim urtăț.* (Ei, noi amândoi suntem mincinoși, așa că barem hai să ne facem tovarăși.) Cap² 45/27; *Pășa zisi: „aj, ăń bătărněă ți să trázim, bėrim, să trázim ăń tinirěă”.* (Pașa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrânețe, [mai bine] să ne chinuim în tinerete.”) Cap² 42/10; *Maj bun su-ų tórń vălęa prin trăușa nõăstră, bėrem s-na năbėm.* (Mai bine să întorc răul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricură ți tricură mulț yămiñ șu bări un nu ăjřă mărgit [di bujăjă vinită].* (Trecură ce trecură mulți oameni, și nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap² 108/37; *Dú-ti bėre tu unęăc și-ų vez [sóra], că jo nu pot.* (Du-te măcar tu puțin și o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap² 85/35; *Dómnulli, dómnulli, nu-ń daı bėri un cumăt di põni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucată de pâine?) Cap² 89/6; *Bărim ună mănătă di fărínă.* (Măcar o mână de făină.) Dms s.v.

Var.: **băre** (Cap 34 s.v. *bărim*), **bărem** (Can¹ 187), **bări**, **bėre**, **bėrem**, **bėrim**.

Et.: tc. *bari, barim* (mac., bg. *bare, barem*).

bărniță vezi **bărniță**.

barõcă vezi **bărõcă**.

barõscă vezi **bărõscă**.

barõșcă vezi **bărõșcă**.

Bárovița vezi **Băruvița**.

barsóger vezi **bársógir**.

Băruvița *n.pr.* Can¹ 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

Var.: **Bárovița** (Cap 35).

Et.: sl. **Barovica** (de la **bara** ‘mocirlă’, BER I 32).

bárzã *adj. f.* Can¹ 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roșu și corpul negru (Can¹ 187).

Var.: **barđã** (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. **bardhë**.

basãmác vezi **bãsãmác**.

bãscã, *pl. bãști* *s.f.* Cap 35. Cantitate de lãnã care se tunde de pe o oaie. *La đãdi cãti únã bãscã di lônã neãgrã si aș fãcã albã.* (Le dãdu cãte o bãscã de lãnã neagrã sã o facã albã.) Cap² 103/8.

Et.: cf. alb. **bashkë** (și **baskë**, DDA 257).

bãsmã, *pl. bõsmur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Dms. 1. Stambã. *Si ãnvițõ sã vîndã bãsmã cu rãșõnu.* (S-a obișnuit sã vândã stambã cu arșinul.) Dms s.v. 2. Basma. Dms.

Et.: mac. **basma** (tc., bg. **basmá**).

bãstrã *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/2144, Supl; Dms. Boalã a plantelor și a pomilor; rugina grãului.

Et. nec.

baș¹, **bãșã**, *pl. baș, bãși* *adj.* Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cõți, lisítu, tu si uș mãnãnt bãșa úșã?* (De ce, vulpeo, sã mãnãnci tu cei mai buni struguri?) Pap M² 150/13; *Cãri põãti si la mincúnã mo ísta picurãru, si-l lã un baș birbéc.* (Cine poate sã-l pãcãleascã, acum, pe acest cioban o sã-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap² 68/38; *Baș fiçór.* (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. **baş** (mac., bg. **baš**).

baș² vezi **bãccum**.

bãșca vezi **bãșcã**.

bãșcã vezi **bãșcã**.

bãșcã *adv.* Pap¹ 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Al' zisirã ca si-l' da ãncã únã udãã plînã cu tõãti turlíli di gípt și, ácu põãti s-li lãgã sfãca bãșcã, si-ș lã fããta.* (Îi ziserã cã o sã-i dea ãncã o odaie plînã cu toate felurile de cereale și, dacã poate sã le aleagã pe fiecare separat, o sã ia fata.) Cap² 92/10; *Pãn di trejzõli, ácu nu li poț curãri opt cupíti di gípt, sfãcã põmi bãșca, cãpu aș la lãș.* (Pãnã în trei zile, dacã nu poți curãța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale

separat, o sã-ți iau [= tai] capul.) Cap² 28/6; *Sfãca põmi bãșca-bãșca aș lãșirã si aș fuzirã di cõla.* (Fiecare soi de cerealã, separat-separat, o aleserã și plecarã de acolo.) Cap² 28/13; *L'a nełsi trããl' fraș bãșcã și Múșã bãșcã.* (Îi închise pe cei trei frați separat, și pe Múșã separat.) MP 184/11–12; *Si-ș dai fããta mai micã la jël și s-ia puň si gíãscã bãșcã.* (Sã i-o dai lui pe fata mai micã și sã-i pui sã trãiascã separat.) DP 190/18; *Tu bãșcã mãnãnt.* (Tu mãnãnci separat.) Dms s.v.

Var.: **bãșca**, **bașcã**, **bãșcã**.

Et.: tc. **baška** (mac., bg. **baška**).

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

Baș-Çișmã *n.pr.* Pap M² 172/36; Cap 35 s.v. *baș*. Nume de fântãnã în *Cúpã*.

Et.: tc. **Baș Çeșme** (‘fântãna principalã’).

bașibuzúc, *pl. bașibuzút* *s.m.* Can¹ 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupã de soldați turci. *Di mülti or ãntrãt-aș ãn nõstru cãtún bașibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T¹ 275/12.

Var.: **bãșibuzúc** (Cap 35).

Et.: tc. **başibozuk** (mac., bg. **başibozuk**).

bat¹, **bãtiri**, **bãtúj**, **bãtút** *vb.* III. *Tranz, intranz. și refl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2–6; Dms. 1. A bate, a lovi. *La cãã și la bat.* (Îl prind și-l bat.) Cap² 54/17; *Ţișta fiçór s-la bat ca nu mi scültã.* (Pe copiii aștia o sã-i bat pentru cã nu mã ascultã.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Çõn murãru la bãtë lúpu, lisítã ãntrõ ãn mõarã.* (Când morarul îl bãtea pe lup, vulpea intrã în moarã.) Pap M¹ 24/25; *FiKírca, și ja aș ãri bãtút murãru.* (Sãrmana, și pe ea o bãtuse morarul.) MP 84/10; *La bãtú, la bãtú, la zdruminõ di kútéc.* (Îl bãtu, îl bãtu, îl stãlci în bãtaie.) Cap² 41/7; *S-la caș și s-la baș cot si puãș.* (Sã-l prinzi și sã-l bați cãt o sã poți.) MP 146/4; *Cã zãcriscúj, cãțõ și mini s-mi bãtã.* (Când începui sã cresc, începui sã mã batã și pe mine.) Can T¹ 267/15; *Tu nu jëș bãtút iç.* (Tu nu ești bãtut de loc.) Cap² 59/3; *Jo sam bãtútã*

mai mult di tîni. (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap² 41/10; *Un șqâric ău bati tambúra.* (Un șoarece bate toba.) Cap² 144/16.

2. (Despre cereale) A împlăti. Cerna A/2057.

3. (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăișul). Cerna A/1092/1095.

4. (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mulăreș si zăcătă și cūtru șq̄rli, cūtru jūndi bati și cūtru jūndi scăpită șq̄rli.* (Femeia se uită și spre soare, spre [locul] unde răsare și spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Bati șq̄rli la năzăi.* (La prânz soarele dogorește.) Dms s.v.

5. (Despre vânt) A sufla. *Bati vîntu.* (Sufală vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012.

6. (Despre grindină) A bate. *Bati grindina.* (Bate grindina.) Can¹ 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Bati grindina și li spârçî agrili.* (Bate grindina și strică ogoarele.) Can T² 100/13.

7. (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Bati cūtru vq̄rdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Bati lă acru.* (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v.

8. A se bate, a se lupta. *Flq̄ doī munț cāri si bătēy āntru jē!* (Întâlni doi munți care se băteau între ei.) Pap M² 144/17; *Nă bătūm cu ună sūtă di cumiț.* (Ne luptăram cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Ai s-ișq̄m ān cōmp sã na bātūm.* (Hai să ieșim pe câmp să ne luptăm.) Cap² 25/22; *Ișq̄ mōjnistă si bātă cu țela yōmu.* (Ieși a doua zi să se bată cu acel om.) Cap² 25/32.

9. A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bātu di un deq̄l moș.* (Întâlni un moș bătrân.) Cap² 24/8; *Bātu di mūmă-sa cāri prusq̄ pōjni prin cātūn.* (A întâlnit-o pe mamă-sa care cerșea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bātu pri antuneric și l-antribq̄ și jēl.* (Se întâlni cu întunericul și-l întrebă și pe el.) Cap² 23/13; DP 25/14; *Ca ș-kinisiră, ăș bātū pri lup ān drum.* (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M² 136/27; *Pri niți un billic nu bātū pănă di șq̄arta și rămăsi ān urmān.* (Până seara nu dădu de nicio turmă și rămase în pădure.) Can T² 128/16; *Cum āmnāy, bātūră pri un fiçq̄r.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M¹ 18/13. *Ān drum nu știț pri țe si baț.* (Pe drum nu știi peste ce o să dai.) Cap² 167/30.

Bat péză. A-și bate joc (de cineva), a răde (de cineva.) *Dū-ti, fițātu, cāsă, s-nu bātă pǎzǎ*

lūmqa di nuǎi. (Du-te, fato, acasă, să nu rătă lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buric.** A se frământa, a fi îngândurat. *Iuǎ tārçām ca dīntru cã nu am fustāh și çyǎli, di țǎ ti baț la buric.* (Eu credeam că de aceea te frământă, că nu am eu rochii și pantofi.) MP 64/20; *Fiçūru mult si bātū la buric, āma zițq̄ cu crițǎlu: „și s-fac, con hū-j tări cāsmjātu?”* (Feciorul mult se frământă, dar își zicea în gând: „ce să fac dacă așa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat țilăl.** A da de veste, a aduce la cunoștință. *Bātu ti lăl pri ūrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap² 138/16. **Bat miūr.** A ștampila. Dms s.v. *bat.* **Ān bat căpu di rōpă.** L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-și bate capul, a se frământa. Cap² 170/11. **Mi bati bun.** A-i fi bine. *Cătă din jurumint sã nu jēs, cã nu ti bati bun.* (Ai grijă să nu ieși din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap² 53/16. **Bat zq̄zit.** A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap² 167/13.

♦ *Bat-la jēru pănă-j calt.* (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-j tam, ăj bātūt ān cap.* (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap² 207/8; *S-ti bātă!* (Bātu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M¹ 13/4; *Și āpu s-ti bātă!* (Nimici-te-ar și apa!) Pap M² 59/22; *Cūma s-ti bātă!* (Bātu-te-ar ciurma!) Pap M¹ 13/4, Pap M² 59/23; *Dalācu s-ti bātă!* (Bātu-te-ar dalacul!) Pap M² 59/26; *Răgīa s-ti bātă!* (Bātu-te-ar rugina!) Pap M² 59/25; *Vāmpiri! s-ti bātă!* (Bātu-te-ar vârcolacii!) Pap M² 59/24; *Ustrēlu s-ti bātă!* (Bātu-te-ar trăznetul!) Pap M² 59/28; *Culēra s-ti bātă!* (Bātu-te-ar holera!) Pap M² 59/29.

Et.: lat. *battere.*

bat² interj. Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

bătă vezi **băde.**

batác vezi **bătăcțijă.**

bátavoče vezi **bátcuvoče.**

bat-fat interj. În expr. *Bat-fat nu-ai.* Pap M² 152/6. N-ai încotro. *Zmēuli, trāgnq̄-ti din cunác cã, jǎ-la ampirātu vini și, cã bat-fat nu-ai, trāgnq̄-ti di ună párti.* (Zmeule, ieși din palat că, uite, vine împăratul și, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M² 152/6.

Et.: onomatopee.

bátcu *s.m.* Can¹ 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bini vinis, bátcu lupi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap² 117/22.

Et.: mac. *batko*.

bátcuvoče *s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zástáj, tu, batcuvoče, unğac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap² 117/24; *Di córiñ traz, batavóče!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T¹ 281/25.

Var.: **bátavoče**.

Et.: din *bátcu* + mac. *voče* (= *volče* 'lupule').

bátiri *s.f.* Pap M² 169/25; Cap 35 s.v. *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di inimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

bátirğa sqárilı. Răsăritul soarelui. *Di la bátirğa sqárilı până la scăpitát.* (De la răsăritul soarelui până la apus.) Cap 35 s.v. *bat*; *Prima mănćári s-iǎ la bátirğa sqárilı.* (Prima masă să fie la răsăritul soarelui.) Cap 35 s.v. *bat*.

Et.: vezi *bat*¹.

bátis vezi **bátiz**.

bátiz, bătizári, bătizáj, bătizát *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bătiză an cşolivitră.* (Îl botează în cristelniță.) Cerna A/547; *Dúpu țe la bătizó óğa fićóru, ámpirátu al' la dęli calu.* (După ce hoguea îl boteză pe băiat, împăratul îi dădu calul.) Cap² 138/23; *Să la júnglîş, túcu stoǐ, să la bătiz, să-l'pun númi, di nápcum júnglă-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botez, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap² 138/20; *Áş punę un criştín cu pári să lă țină măxómu án bráţă şi să lă bătiză.* (Punea un creştin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35.

♦ *Tu la bătiz, jel lăzęsti.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M² 62/33; Can T² 110/13.

Var.: **bátis** (Can¹ 188), **pătéd** (ALDM I, h. 490/7), **pătizáj** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. *baptizare*.

batóză vezi **bătóză**.

Báuva *n.pr.* Pap M² 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

bávčă vezi **báfčă**.

băbăccu, băbăccă, pl. băbăčki *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. *babačko*.

băbájčă *s.m.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Tată. „*Cári țe-u băbájčă, mőscu?*”; „*Átu n-áj dáǎ*”. (L i t. „Cine îți e tată, catărul?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cei care se rușinează de părinți.) Pap M² 62/35.

Et.: mac., bg. *babajko*.

băbăğan, băbăğancă, pl. băbăğan, băbăğánki *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doǐ fićór băbăğan ca ținá răsłán.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms s.v.

Et.: tc. *babacan* (mac., bg. *babağan*).

băbăğanlőc, pl. băbăğanlőti *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Án cávgă vez múlti băbăğanlőti.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms s.v.

Et.: tc. *babayğıtlık*.

băbălőc, pl. băbălőt *s.m.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. 1. Om gras și greoi; babalac. P e i o r. Om bătrân și neputincios. 2. Nume al unui joc de copii.

Var.: **babalőc** (Cap 30 s.v. *bábă*), **băblőc** (Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms).

Et.: tc. *babalk* (bg. *babalák*, mac. *babalak*).

băbălă, s.f. pl. Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; mazăriche. *Sără băbălă.* (Sărea mazăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. *boboli* (apud DDA s.v. *bóbală, bubóle*).

băbășarcă *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*băbășarcă*). Vărsat de vânt.

Et.: *băbă* + *șarcă*.

băbcă vezi **bópcă**.

băbés¹, băbiri, băbíj, băbít *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Cerna A/545. A moși. *Múmă-sa singur áş la băbí fićóru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [noul-născut]). Cap 30 s.v. *bábă*; [*Mulărğa gręyă...*] *trubuǎşti să-ų ájbă-n criel şi să uų vęglă únă mőşă, sqácră ili múmă-sa, ca să-ų băbęscă la rudiri.* ([Pe femeia însărcinată...] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

sau mamă-sa, ca s-o moșească la naștere.) Pap M² 116/26.

Et.: mac. *babi*, bg. *babja*.

băbés², **băbescă**, *pl. băbేశt* *adj.* Can¹ 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Io nu virujės ăn băbేశt ădėtur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrânești.) Can T¹ 271/14; *S-nu-n viñ cu zbcără băbేశt, că nu ti virujės.* (Să nu-mi vii cu vorbe băbești, că nu te cred.) Dms s.v.

Var.: **băbesc** (Can¹ 186; Dms).

Et.: din *bábă* + *ésc*.

băbesc vezi **băbés²**.

băbíčcă, *pl. băbíčki* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Var.: **băbíčcă** (Can¹ 186).

Et.: din *bábă* + *-íč(că)*; mac., bg. *babička* (pentru varianta *băbíčcă*).

băbíri, *pl. băbír* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*. Asistență acordată femeii la naștere; moșit. *Tăt-su nu ra la băbírca lu ilă-su.* (Tată-su nu a fost de față la moșitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La lę bărdăcu la pópa di-I cőntă mulțfcă díntru băbírí și díntru tăllari burícu.* (Duce ulciorul la popă de-i citește molitvă pentru moșit și pentru tăiatul buricului.) Pap M² 118/3.

Et.: vezi **băbés¹**.

băblíc, *pl. băblíř* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostărc; băbiță.

Var.: **bablíc** (Pap¹ 33), **bablíc** (Pap² 57).

Et.: din *bábă* + *-líc*; cf. și bg. *babuš*.

băblířă, *pl. băblíři* *s.f.* Pap¹ 11/19; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-lřă*.

băblóc vezi **băbălóc**.

Et.: din *bábă* + *-lóc*.

băbręac vezi **búbric**.

băbúc, **băbúcă**, *pl. băbúř, băbúki* *s.m.* și *f.* Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din *bábă* + *-úc*.

băbúkă, *pl. băbúki* și **băbúk** *s.f.* Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Ay flără [vița] anfrunzótă și je! ař li runíră băbúki! și si culcără.* (Găsiră [vița de vie] înfrunzită și îi sfărâmară mugurii și se culcără.) Cap² 98/14; *Si diřklisi băbúka.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

Var.: **bubúkă** (Dms).

Et.: gr. *μπουμπούκι*.

băbúčcă, *pl. băbúčki* *s.f.* Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-úč(că)* (cf. și bg. *babučka*).

băcădărníc, *pl. băcădărniř* *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. 1. Mămăligă. *Pupadița a! zíři la pópa:* „ař să dărőm băcădărnic”. (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă”.) Cap² 31/43; *La voj nu vă-ř bun băcădărnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvės băcădărnicu.* (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădărnic cu unt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noř runc dărőm băcădărnic.* (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. 2. Mămăligar. *Băcădărniř.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromâni din România.) Cerna A/1418.

Var.: **bucădărníc** (Pap¹ 34; Pap² 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. *bakadarnik*.

băcál, *pl. băcál* *s.m.* Cap 30; Dms. Băcan. *Si áflă pri la băcál.* (Se găsește pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la măřu sřăř, băcálu, si-ř da únă trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ți dea o trambă de pânză.) MP 78/1; *Plătíř și bóręu lu băcálu.* Plătii și datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. *bakal* (mac. *bakal*).

băcám, *pl. băcámur* *s.n.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roșu; vopsea de ouă de culoare roșie. *Bacámu ář un lemn roř.* (Băcanul e un lemn roșu.) Cap 31 s.v.; *Treř, pátru zőli di řేశtă zúřă xámiñi! cumpără bacám și vupsės xáuli.* (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan și vopsec ouăle.) Pap M² 115/29; *Băcámu ář mai bun că nu si lęa.* (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

Var.: **bacám**, **băcámi** (Pap¹ 33).

Et.: tc. *bakam* (mac., bg. *bakam*).

băcámi vezi **băcám**.

băcălóc, *pl. băcălóři* *s.n.* Cap 31 s.v. *băcál*. Ocupație (indeletnicire) de băcan.

Et.: tc. *bakalk* (mac. *bakallak*).

băcăr vezi **băcăr**.

băcărises, băcărīsiri, băcărīsij, băcărīsīt
vb. IV. Intrans. Dms. A se cocli. *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcăr băcărīsēti.* (Măncarea lăsătă în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la **băcăr**.

băkij vezi **băcăr**.

băclăvă vezi **băclăvijă**.

băclăvijă, pl. **băclăvij** și **băclăvijur** s.f.
Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatose. *Țêla sâl băclăvij mânăncă.* (Acela mânăncă numai delicatose.) Dms s.v.; *Di jîndi si flom băclăvij ca și-ț dom lă tîni?* (De unde să găsim delicatose ca să-ți dăm ție?) Dms s.v.

Var.: **băclăvă** (Dms s.v.).

Et.: tc. *baklava* (mac., bg. *baklava*).

băcór vezi **băcăr**.

băcór s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31;
Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms.
Aramă; vase de aramă. *Țăistă căsă ári mult băcór.* (Casa asta are multe vase din aramă.)
Cap 31 s.v.; *Făta a! dădi únă păcétcă ăn cări vga ligát un cumát mic di băcór.* (Fata îi dădu o cărpă în care legase o bucată mică de aramă.) DP 178/30; *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcór băcărīsēti.* (Măncarea lăsătă în vase de aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **bacăr** (Wild h.32/7), **bacór** (Wild h 32/1, 2, 5), **băcóre** (Wild h 32/3), **băkij** (Wild h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcór**.

Et.: tc. *bakır* (bg. *bakır*, mac. *bakar*).

băcóre vezi **băcăr**.

băcșis, pl. băcșisur s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplată; bacșis. *Cári si-ș pğátă dútiri făta lui [...] si-I da mári bacșis.* (Cui o să o poată aduce pe fata lui [...] o să-i dea mare răsplată.) Cap² 65/9; *Vin țóati námurli di cútru fičór cu cõti un băcșis.* (Vin toate neamurile din partea feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ți bășis țer s-aț daș, că mulț ăh sirbiș la mini?* (Ce plată vrei să-ți dau, că mulți ani slujiși la mine?) Cap² 24/36; *Iălă z-dăscărcóm, cã-s duc un băcșis, únă līsítă.* (Vino să descărcăm, că-ți aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunjănij ăj dunára młti băcșisur la fičuru țista.*

(Sătenii îi adunară multe daruri acestui fecior.) MP 16/2; *Noj nu dădăm [la turj] băcșis, ș-lă lăjăy je!* (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri, și le luau ei.) Dms s.v.

Bacșisu cal. Calul de dar. Can¹ 186 s.v.; *Bacșisu cal la dinț nu s-cătă.* (Calul de dar nu se caută la dinți.) Can T² 124/6.

Var.: **bacșis, bășis.**

Et.: tc. *bahşis* (mac., bg. *bakšiš*).

băctisēs, băctisiri, băctisij, băctisīt vb.
IV. Intrans. Dms. A se sătura (de ceva), a se plictisi; a se extenua. *Băctisij di ănvitári.* (M-am săturat de [atâta] învâțat.) Dms s.v.; *Băctisij di cõta lucrú.* (S-a extenuat de atâta muncă.) Dms s.v.; *Băctisiră di drum.* (S-au plictisit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπουχτίζω*.

Băcila-al-Čójca n.pr. Pap M² 172/3.
Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **băcólă** + n.pr.

băcılıă vezi **băcólă**.

Băciliú n.pr, pl. Pap M² 172/5; Cap 36 s.v.
băcólă. Nume de loc în *Cúpă* și *Úmă*.

Et.: din **băcólă** + **-imi**.

Băciliúnă n.pr. Pap M² 172/6. Nume de loc în *Birisláv*.

Et.: vezi **Băciliú**.

Băciliștea-al-Čórle n.pr. Pap M² 172/44.
Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Et.: din **Băciliști** + n.pr.

Băciliști vezi **Băciliști**.

Băciliști n.pr. Pap M² 172/41; Cap 36 s.v.
băcólă. Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Var.: **Băciliști** (Pap M² 172/41.)

Et.: **băcólă** + **-ști**.

băcólă vezi **băcólă**.

Băcólă-G'íuluș n.pr. Pap M² 172/7; Cap 36 s.v. *băcólă*. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: din **băcólă** + n.pr.

Băcólă-lu-Riza-Čája n.pr. Pap M² 172/9.
Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **băcólă** + n.pr.

băcólă, pl. **băcól** și **băcílur** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; ALR II, 2, h. 400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă. *Túcu sã-h li făcă Dómnu țgăsti čşfili uoș di si dar únă băcólă ua ăn drum.* (Măcar de mi le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

fac o stână aici în drum.) Cap² 97/29; *Ram burvit cu un urtác, cu úrdini li pășteám uóli, li mulțeam la strúngă și li purtám láptili la únă băcólă án cátún.* (Eram asociat cu un ortac, pășteam oile cu rândul, le mulgeam la strungă și duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băci flurli li dărám án ágri.* (Stânele le făceam pe ogoare.) AtaM 353/14.

♦ *Cu axáni uoi băcólă nu si dără.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap² 210/3; *Di porc băcólă nu si fáti.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T² 110/4; Pap M² 62/37; *La dărari băcólă, cóni l si nęcă, áră la spárđiri, lúmi, duhá.* (La facerea stânii se încaieră câinii, iar la spartul stânii, lumea, oamenii.) Pap M² 62/38.

Var.: **băcólă**, **băcílă**, **bučólă** (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. *bačilo* sau din *bač* + *-flă* (-*ólă*).

bădăjés vezi **budăjés**.

bădăiri, *pl. bădăir* *s.f.* Alergătură. *Fičóru, áñflámunđót di bădăiręa, si prukó di moș.* (Feciorul, flămânzit de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăjés**.

bădivá *adv.* Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindúm bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-l sirbím.* (Beul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bedava*.

băfcă vezi **băfcă**.

băfcărlóc, *pl. băfcărlóti* *s.n.* Dms. Grădinărit. *Cu băfcărlócu gíjész bun.* (Cu grădinăritul trăiești bine.) Dms s.v.

Et.: tc. *bahçivanlık*.

băfcăvănğiă, *pl. băfcăvănğii* *s.m.* Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Báfčăvănğóia nă vindi pipérkă.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră án un lant cátún, lă un băvčăvănğiă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

Var.: **bafčăvănğóia**, **baščăvănğóia** (Cap 31 s.v. *báfčă*), **baščăvănğóia** (ALR II s.n., 1, h. 185/012), **băvčăvănğiă**.

Et.: bg. *bahčevanğija* (tc. *bahçivan*).

bafčăvănğóia vezi **băfčăvănğiă**.

Băgăródiță vezi **Buguródiță**.

Băgărúdiță vezi **Buguródiță**.

băğănác, *pl. băğănát* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1–7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnați ale căror soții sunt surori.) *La lo cálu și fuzi ántru si fúgă băğănáti!* (Luă calul și plecă înainte să plece cumnații.) MP 24/30.

Var.: **băğinác** (Pap¹ 33; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623), **buğănác** (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. *bacanak* (mac., bg. *bağunak*).

băğanic vezi **băğinic**.

băğinác vezi **băğănác**.

băğinic, *pl. băğiniț* și **băğiniță** *s.n.* Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31 s.v. *báğă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coș [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múlti pingérf, bógi și buğ iniță.* (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari și mici.) DP 66/19; *Cása noástră ári dómu băğiniț.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *báğă*; *Cása făr di băğanic fúmă.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

Var.: **bağanic** (Wild h. 409/4), **ăğanic**, **buğanic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğenic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğinic** (Wild h. 409/7), **buğunic** (Wild h. 409/2).

Et.: din *báğă* + *-nic*.

Báhčur *n.pr., pl.* Pap M² 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă*. Nume de loc, cu multe grădini, în Úmă.

Var.: **Bășcur** (Pap M² 172/23).

Et.: *báhčă* (s.v. *báfčă*).

băiă vezi **băiă**.

băiăldisés, **băiăldisiri**, **băiăldisii**, **băiăldisít** *vb.* IV. *Intranz.* Can¹ 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. 1. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisii di sirbiri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zărăpósă că-i băldisít.* (Se odihnește că-i extenuat.) Dms. 2. A delira. Dms.

Var.: **băldisés** (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. *bajaldisa*, bg. *bajaldisam* (tc. *bayilmak*).

băjât *adj. invar.* Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mânşa ăj băjât.* (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cârnea ți-u măncom ra băjât.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayat* (mac., bg. *bajat*).

băjcion, băjcionă, *pl. băjcion, băjcioni adj.* Dms. Buimac, amețit. *Că băjcion ti mândălēs.* (Te clatină ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. *baygin* (bg. *bajgân*).

Băjcuș *n.pr.* Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nônti*.

Et.: n.pr. *Băjcuș*.

băjnâr *vezi băhâr*.

băjrâm, *pl. băjrâmur s.n.* Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. *bayram* (mac., bg. *bajram*).

băjreac, *pl. băjreacă s.n.* Cap 32; Dms. Steag, stindard. *Si zădădi pișim băjreacu vlășesc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayrak* (mac., bg. *bajrak*)

băjúr, *pl. băjúr s.m.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32; Dms. Bujor.

Var.: **bujúr** (Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. *božur*.

bălăntiță, *pl. bălăntiți s.f.* Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Dms. 1. Alică. 2. Măruntaie (de pasăre) Can¹ 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ŋi turęsti bălăntiți.* (Ŋmi toarnă palavre) Pap M² 62/41.

Et.: tc. *buluntu*.

bălăură, *pl. bălăuri adj. f.* Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prună bălăură.* (Prună mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. *balaur*.

bălcón, *pl. bălcóni s.n.* Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunăcu șădău trei fęăti.* (În balconul palatului ședeau trei fete.) Cap² 71/42; *Lăsără căjil și zdunără tuț sup bălcón.* (Lăsără caii și se adunără toți sub balcon.) MP 24/5; *Căsa cu pulătă ări bălcón.* (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

Var.: **balcón**.

Et.: la origine, it. *balcone*, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. *balkon*, alb. *balkon*, gr. *μπαλκόνι*).

bălcúg, *pl. bălcúzi s.n.* Pap¹ 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. 1. Belciug. *Singiru lă mărzini ări un bălcúg di cări au zăcăcôm sójca.* (Lanțul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. 2. (La coasă) Brătară. 3. Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălcúgu di lă ta curăuă ăj răgăsit.* (Catarama de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

Var.: **bilcúg** (Dms s.v.).

Et.: sl. *bělčugŭ*.

băldisēs *vezi băjăldisēs*.

bălēs *vezi bălēs*.

bălét, *pl. bălėti s.n.* Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. 1. Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vită la târg pentru a o vinde. *Bălét di víti.* (ALR II, 2, h. 322/012). 2. Bilet de tren.

Et.: la origine, it. *biglietto*, împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. *bilet*, gr. *μυλιέτο*).

bălgúr *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fiert. *Aj lă nuntă să măncom bălgúr.* (Hai la nuntă să mâncăm grâu fiert.) Dms s.v.

Var.: **búlgur** (Cap 48).

Et.: tc. *bulgur* (mac. *bolgur*, bg. *bulgur*).

bălós, **bălósă**, *pl. bălós, bălósı adj.* Can¹ 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Buręăti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *buręăti*.

♦ *Mucósu ș-báti pěză di bălósu.* (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Răde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T² 124/8.

Et.: din *báli* (s.v. *bálŭ*¹) + *-ós*.

băltác, *pl. băltáți s.n.* Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltăcu lă purtă sub păngác.* (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. *baltak* (tc. *balta*).

băltiță, *pl. băltiți s.f.* Can¹ 186; Cap 33 s.v. *băltiță*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Ĭel aș lă sádi ună băltiță.* (El își luă numai un toporaș.) Cap² 117/7.

Var.: **băltiță** (Cap 33 s.v. *băltiță*).

Et.: din *băltiță* + *-iță(că)*.

băltie *vezi băltiță*.

băltiță, *pl. băltiți s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Au lę băltiță și Ĭ-u dędi*

prísti cap. (Luă securea și îl izbi în cap.) W 73/4; *Ay zãmãncô cu bãltîja țe gurgășcă.* (Izbi cu securea [în] acea scorbura.) Cap² 25/4; *Aj bãltîju, s-la taîl' pinu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T¹ 285/17; *Aș lo dõuã baltîj și si dũsi ãn la Dẽfu curiã.* (Își luă două topoare și se duse în pădurea lui Dẽfu.) Cap² 97/8; *Țãstã sșrã s-la tãlcóm cu bãltîji.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

Var.: baltie (Wild h. 348/4), *baltîjã baltie* (Wild h. 366/7.)

Et.: mac., bg. *baltija* (tc. *balta*).

bãltîjã, pl. bãltîjki s.f. Cap 32 s.v. *bãltîjã.* Bardă, toporaș. *Mullãrça [...]* lo cu unã *bãltîjã si dișkicã lqãmni.* (Nevasta [...] începu să despice lemne cu un toporaș.) Cap² 113/11.

Et.: din *bãltîjã + -cã.*

bãlés, bãliri, bãli, bãlit vb. IV. *Intranz.* Can¹ 186; Cap 32. A se umple de bale, a-i curge balele, a face bale la grua.

Var.: balivés (Pap¹ 33), *bãlés* (Cap 32 s.v. *bãlã*).

Et.: de la *bãlã*¹.

Bãfúr n.pr. Pap² 59; Cap 33. Nume de câine.

Var.: Bifúr (Pap² 59).

Et.: din *ba*¹ + *-úr.*

bãmbãnisit, bãmbãnisitã, pl. bãmbãnisit, bãmbãnisiti adj. Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhãit. F i g. Bosumflat.

Var.: bumbãnisit (Dms).

Et.: mac. *babunjosa* (se).

bãmbúf, pl. bãmbúfã s.n. Dms. Binoclu. *Cu bãmbúflu vez di dipãrti.* (Cu binoclul vezi de la distanțã.) Dms s.v.

Et. nec.

bãnãri s.f. ALR I, 2, h. 283/013. Viațã, trai. *Ãn ți bizirisí cu bãnãriã.* (Mi s-a urât cu viațã.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. *bãnãri.*

bãnderã, pl. bãnderi s.f. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. *bandiera* (gr. *παντιέρα*, mac. *bandera*).

bãnělã vezi *bunělã.*

bãnãr, pl. bãnãr s.m. Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã.* Bãiaș, slujbaș angajat la baia publicã.

Var.: bãjnãr (Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*).

Et.: din *bañũ + -ãr*; cf. și mac., bg. *banjar. bãnés* vezi *bãnez.*

bãnez, bãnãri, bãnãj, bãnãt vb. I. *Refl.* Can¹ 187; Cap 33 s.v. *banã.* A se îmbãia, a se scãlda.

Var.: bãnés (Can¹ 187).

Et.: de la *bañũ*; cf. și mac. *banja*, bg. *banjam.*

Bãnîști n.pr. Pap M² 172/30; Cap 33 s.v. *banã.* Nume de loc în *Lúnçhũ*, situat acolo unde, altãdatã, au fost bãi publice.

Var.: Bãnîști (Pap M² 172/30).

Et.: din *bañũ + -îște.*

bãpcã vezi *bópcã.*

bãpnés, bãpniri, bãpnij, bãpnit vb. IV. *Intranz. și tranz.* Dms. A cãdea (cu toatã greutatea), a trãnti la pãmãnt. *Cøn bãpnij stqãli vizúj.* (Când am cãzut, am vãzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti bãpnés di sã-ț creãpã jãrça.* (O sã dau cu tine de pãmãnt, de o sã-ți crape firea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bapne.*

bãrãcã, pl. bãrõț s.f. Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. 1. Barierã la intrarea în oraș. 2. Baracã din scãnduri.

Et.: la origine, it. *baracca*, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. *baraka*, gr. *μαρακά*, alb. *barakë*).

bãrãjés, bãrãiri, bãrãij, bãrãit vb. IV. *Intranz.* Dms. A hoinãri, a umbla de colo-colo, a umbla bãjbãind. *Cum bãrãjã prin sucãțã si nturnó la unã miãnã.* (Cum hoinãrea el pe strãzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fiçúru lo z-bãrãjãscã prin cãtún și la vizú cunãcu lu ampirãtulu.* (Când se luminã de ziuã, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat și văzu palatul împãratului.) MP 166/19; *Bãrãjã sã aflã úșã.* (Bãjbãia sã gãseascã ușa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bara* (barne), bg. *barna.*

bãrbãliț s.m. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Orbalț, brãncã.

Var.: barbãliț (Can¹ 187).

Et.: bg. *urbalec* (Can¹ 187; Cap 33).

bãrbãt, pl. bãrbãț s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1–7; ALDM I, h. 433/1–7, h. 434/1–7; Dms. Bãrbat, soț. *Z-dũsi bãrbãtu cu cãfãlu la viñã.*

(Se duse bărbatul cu cavatul la vie.) W 67/7; *Di țe nu la știu ȳ toȳ bărbăt?* (De ce nu-l cunosc eu pe soțul tău?) Cap² 88/10; *Fićóru aș púsi ăn minti ți si lăfǵăȳ țéla bărbăți!* (Băiatul băgă la cap [= reținu] ce vorbeau bărbații aceia.) Cap² 84/17; *Toț bărbăți! raȳ dunăț la căvgă.* (Toți bărbații erau adunați [= mobilizați] la război.) AtaM 360/9; *Toț bărbăți! ămnă tunș.* (Toți bărbații umblă tunși.) Can T¹ 262/40.

♦ *Bărbātu u anvărtăști căsa.* (Lit. Bărbatul învârtește casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, își asumă toate responsabilitățile în casă.) Cap² 165/34; *Bărbātu cu căru si dúcă, mulărǵa cu ǵépu si scǵată, nu l-anvinđi.* (Lit. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac față.] = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reușesc să adune avere.) Cap² 171/15.

Et.: lat. *barbatus*.

bărbălășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă, pl. **bărbărăști** s.f. Can¹ 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Țéla di Úmă ancărcǵ barbaróști ăn loc di ăiréș.* (Cel din Úmă încarcă căcăreze în loc de cireșe.) Cap² 45/17.

Var.: **barbarașcă**, **bărbălășcă** (Cap 33), **bărbărășcă** (Can¹ 187).

Et. nec.

bărbăres, **bărbări**, **bărbări**, **bărbărit** vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. 1. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pără-ń bărbăriă că, cu ti sfitnés, di ȳócł! si-ț sáră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ți-ard una, o să-ți sară ochii.) Cap² 202/40; *Dósta bărbăriș.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *Toțată zúȳa bărbăriă.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. 2. A-i chiorăi mațele. ALR II, 1, h. 280/012. 3. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. *brbori*, bg. *bărborja*.

bărbărlǵc, pl. **bărbărlǵți** s.n. Can¹ 187. Barbarie. *Din bărbărlǵți di turț fuziră din cătún.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T² 101/20.

Et.: tc. *barbarlık*.

bărbătés, **bărbătésca**, pl. **bărbătést** adj. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbăt*. Bărbătesc.

Bărbătǵasca rúbă ra di șăică nǵăgră. (Haina bărbătească era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din *bărbăt* + *-ésc*.

bărbătésca s.f. Pap² 58; Cap 33 s.v. *bărbăt*. Zonă din spațiul bisericii rezervată bărbaților.

Et.: vezi **bărbătés**.

bărbătéști adv. Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărbăt*; Dms. Bărbătește.

Et.: din *bărbăt* + *-éști*.

bărbătíc, pl. **bărbătíc** s.m. Cap 34 s.v. *bărbăt*. Bărbățel.

Et.: din *bărbăt* + *-íc*.

bărbătími s.col. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărbăt*; Dms. Grup de bărbați. *Ca zăcucǵ cămbánǵa, țǵată bărbătímǵa si dunǵ la bășǵarică.* (Când sună clopotul, toți bărbații se adunară la biserică.) Cap 34 s.v. *bărbăt*. *Pișim să cǵntă bărbătímǵa.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbați.) Dms s.v.

Var.: **barbatími** (Pap¹ 33).

Et.: din *bărbăt* + *-ími*.

bărbătłc s.n. Can¹ 187; Dms. 1. Bărbăție, vitejie. *Ăș la spúsi bărbătłcu.* (Își arată bărbăția.) Dms s.v. 2. Mulțime de bărbați. Can¹ 187.

Et.: din *bărbăt* + *-łc*.

bărbătǵlă s.f. Can¹ 187; Dms. Bărbăție, vitejie.

Et.: din *bărbăt* + *-ł'ă (-ǵlă)*.

bărbéc vezi **bărbéți**.

bărbícă, pl. **bărbícți** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbuță.

Var.: **bărbícă** (Can¹ 187)

Et.: din *bărbă* + *-íc (că)*.

bărbórcă, pl. **bărbórt** s.f. Dms. Persoană care vorbește mult; guraliv, flecar.

Et.: mac. *brborko* (bg. *bărborko*).

bărbós, **bărbósă**, pl. **bărbóș**, **bărbósi** adj. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 32 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbos. *La vlădica ără bərbéțili să la jungłom, să la gustím țista bărbós.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătam pe bărbosul acesta.) Pap M² 160/12.

Et.: din *bărbă* + *-ós*.

bărbút s.n. Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. *barbut* (mac., bg. *barbut*).

bărbutćijă, pl. **bărbutćij** s.m. Dms. Jucător de barbut. *Pétri ăj mári bărbutćijă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et.: din *bărbút* + *-ćijă*.

bărcăc, *pl. bărcăc s.m.* Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. *brkač*.

bărcéd, *pl. bărcéz s.m.* Dms. Tovarăș de generație; prieten, fârtat. *Bărcédu Váni.* (Fârtatul *Váni*.) Dms s.v.

Et.: mac. *bratučed*.

bărdác, *pl. bărdáči s.n.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *țoță*; bărdac. *Baba ia un bărdác vęđi glęsusit, la ámplă di prǒaspătă ápu și la stúpă.* (Baba ia un bărdac smălțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M² 117/36.

La bărdác. Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *prima tocmă*. Pap M² 129.

♦ *Čuș bărdác.* (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. *bardak* (mac., bg. *bardak*).

bărdăviță vezi **brădăviță**.

Bărdét vezi **Brădét**.

bărdi și **bărdil** *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. *brdila*, bg. *bărdilo*.

bărdilic, *pl. bărdiliți s.n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din *bărdilă* (refăcut după *pl. bărdil*) + *-ic*.

bărlif vezi **bărliv**.

bărliv, **bărlivă**, *pl. bărliv, bărlivi adj.* Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-fjăsi ca bărlif, z-dúsi la un bunár și vicni cătirón: „Ămpirátu cųărni ári” și fuzi di cųála și áj tricú țjă mónico.* (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne”, și plecă de acolo și îi trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărliva mulări și cu fără di insanjăsc slac s-fjăsi căil s-la júnglă fičuri!* (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omoare pe copiii.) MP 148/7; *Uájă bărlivă.* (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

♦ *Sta ca vrină uáje bărlivă.* (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap² 167/24.

Var.: **bărlif**.

Et.: mac. *brliv*, bg. *bărliv*.

bărlóc vezi **bărlóg**.

bărlóg, *pl. bărlózi s.n.* Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuibar; vizuină, bârlog. *Si sculó di pri bărlóc și, cǒn si ardicó pópa, si pugudí un lępuri.* (Se sculă popa de pe cuibar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap² 133/37; *Că lăgără, lăgără si umăróră și si turnără lă bărlóg.* (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarseră la culcuș.) DP 70/24; *Áy scurniră lisíța din bărlóg.* (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

♦ *Ăn bărlógu di cǒni ubidęș pǒni.* (L i t. În bârlogul căinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap² 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. *brülogü* (mac. *brlog*, bg. *bărlóg*).

bărnăvec, *pl. bărnăvét și bărnăveță s.m. și n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 45; ALR II s.n., 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantaloni strâmți pe picior, confecționați din postav alb sau negru; berneveci. *Pristi cămęșă púni un gămădán, un palt, un bărnivéc.* (Peste cămașă pune o jiletcă, un palton și berneveci.) Can T¹ 262/35; *Bărbătęasca rúbă ra di řájcă négră: dulám négri și bărnăveță.* (Portul bărbătesc era din postav negru: dulămuri negre și berneveci.) AtaM 352/15; *Bărnivéc strimt; un čift di bărnivéc.* (Berneveci strâmți; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivrec** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruinivéc** (Pap² 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *beneveci*, bg. *breveneci*.

bărnés vezi **burnés**.

bărníc vezi **bărnită**.

bărnice vezi **bărnită**.

bărniceșă, *pl. bărniceșă s.f.* Can¹ 187; Cap 35 s.v. *bărnită*; Dms. 1. Pai de dughie. *Un pulóg di bărniceșă.* (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. 2. Loc unde se cultivă dughie.

♦ *Ăn căzúș ăn mǒn, s-ti dar ca áj bărniceșă.* (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiete de dughie. = Mi-ai căzut în mână, o să te „toc” ca pe paiete de dughie.) Cap² 167/27.

Et.: din *bărnice* (s.v. *brână*) + *-iceșă*.

bărnită *s.f.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ua*

ári uopt cúpiti di gípt: únu áj di meI, lántu áj di bárnîță [...]. (Aici sunt opt grămezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie [...].) Cap² 27/33; *Píti páști pȃrca prin L'umniță c-un cumát di pȃni di bárnîță.* (Píti paște scroafa prin L'umniță cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M² 46/8; *Áj fǎsi un culác di bárnîță și la cǎpsi an cǎnișă.* (Îi făcu un colac din mei păsăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Ișó únă fáccă cu puǐ și di pri fáccă curá bárnîță și puǐ mǎncáyu.* (Apăru o cloșcă cu pui și de pe cloșcă curgea mei păsăresc și puii mâncău.) MP 20/24; *Áj pús-ăy și miǐlem la uțisa pǎnă și áj dát-ăy simință di bárnîță di si mǎncă bilbílu.* (I-a pus și alifie la aripa rănită și i-a dat și boabe de mei, ca să mănânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bȃrăra nă u bátu tȃtă bárnîța.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: **bárnîță**, **bárníc** (Can¹ 187 s.v.), **bárnîce** (Can¹ 187).

Et. mac. **brnica**.

bárnivéc vezi **bárnávéc**.

bárnués, **bárnuiri**, **bárnuí**, **bárnuít** vb. IV Tranz. Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bárnúǎști sǎ si zdrúmină grúzli și sǎ-ú zǎvǎlǎscă simința.* (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgării de pământ și să se acopere sămânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lă bárnúiră la cȃrț.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cărți.) Dms s.v.

Var.: **brănés** (Dms s.v.)

Et. mac. **branuva**, bg. **branuvam**.

bárnút s.m. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási unǎc bárnút și cǎțó si kǐfcǎjǎscă.* (Trase puțin tabac și începu să strănute.) Cap 34 s.v.

Var.: **burút** (Cap 34 s.v.)

Et. nec. (cf. ar. **bárnúte**).

bărȃcă, pl. **bărȃți** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *báră*; Wild h. 18/4; Dms. Baltă, băltoacă. *Júnsi lǎngă únă barȃcă și ișó ántru iel un kos.* (Ajunse lângă o băltoacă și-i ieși înainte un spân.) Cap² 90/27; *Maj ncóla flără lántă bǎrȃcă.* (Mai încolo întâlniră altă baltă.) Can T¹ 278/19; *Fgáta cu fićóru trásiră ma náinti și-n drum flără únă bǎrȃcă di ápu.* (Fata și băiatul plecară mai departe și pe drum au dat de o baltă cu apă.) Can T¹ 278/16.

Var.: **barȃcă**, **brăcă** (Wild h. 184), **brăc** (Dms s.v.).

Et.: din *báră* + **-ȃcă**; cf. și mac., bg. **baruga**.

bărȃș adv. Dms. (La întreceri sportive) Egal; la egalitate. *Lă ámburȃri im bǎrȃș.* (La trântă suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et.: tc. **barış**.

bărȃscă, pl. **bărȃșt** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 33. s.v. *báră*. Băltoacă, mocirlă. *Ved ȃa únă mică barȃscă di plȃǎǎ, zastóǐ sǎ beǔ unǎc.* (Văd aici o mică băltoacă de [la] ploaie, stai să beau puțin.) Pap M¹ 14/28.

Var.: **barȃscă**, **barȃșcă** (Pap² 57).

Et. din *báră* + **-ȃcă**.

bársnés vezi **brásnés**.

bársȃgăr vezi **bársȃgír**.

bársȃgír, pl. **bársȃgír** adj. și s.m. Pap² 59; Can¹ 187; Cap 35; Dms. Prost, nătărău. *Ți staj ca barsȃger?* (Ce stai ca un prost?) Can¹ 187 s.v.; Pap M² 63/17; *Cátă ca bársȃgăr.* (Se uită ca prostul.) Cap² 167/8.

♦ *Áh ți pruvisi că bársȃgír.* (L i t. S-a agățat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap² 167/9.

Var.: **barsȃger**, **bársȃgăr**, **brásȃgăr** (Pap² 59).

Et.: cf. **bursúc** + ***zȃgír** (cf. gr. **σκαντζόχοιρος**).

bárfcǎn, **bárfcǎncă**, pl. **bárfcǎn**, **bárfcǎnki** adj. Dms. Locuitor din *Báruvița*.

Et. din *Báruvița* + **-án**.

bárút s.n. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcă, pulbere. *Lȃ un tufȃc și lă ámpl'ă cu bǎrút cȃt lă un lȃpur.* (Ia o pușcă și o umple cu pulbere cât pentru un iepure.) Can T² 102/14; *Cȃn turí, nu cǎțȃ, cǎ bǎrútu ra vlájnic.* (Când trase [cu pușca], nu luă foc, pentru că praful de pușcă era umed.) Dms s.v.

Et.: tc. **barut** (mac., bg. **barut**).

básámác, pl. **básámát** s.m. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptă, fuscel la scară. *Vȃástră scǎlǎ ári zȃi básámát.* (Scara voastră are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: **basámác** (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumárc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et.: tc. **basamak** (mac., bg. **basamak**).

bășgărcă vezi **băsêrică**.

Bășgărica lu Tanás *n.pr.* Pap M² 172/22.
Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băsêrică**) + *n.pr.*

Bășgărica Mări *n.pr.* Pap M² 172/17; Cap 35 s.v. **bășgărică**. Nume de biserică în *Óșin*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băsêrică**) + *mări*.

Bășgărica Mică *n.pr.* Pap M² 172/15; Cap 35 s.v. **bășgărică**. 1. Nume de biserică în *Óșin*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. 2. Nume de loc în *Nóti*, unde altădată era o biserică.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băsêrică**) + *mică*.

bășgărică vezi **băsêrică**.

băsêrică vezi **băsêrică**.

băsêrică, *pl. băsêriț s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimităyú áber s-mi duc cȳóla s-oȳ cupirés și băsêrcă lyor.* (Din Úmă trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserica lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusíli și la dúsiră la bisêrică.* (Îl puseră pe năsălie și îl duseră la biserică.) Cap² 47/7; *Bisêrica nu l'ă țóni di mul'ț ți vin să si rógă la Dónu.* (Biserica nu-i încapă de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T¹ 263/2; *Li lără [ȳóli] și li dúsară la băsêrică.* (Le luară [oile] și le duseră la biserică.) MP 52/2; *O duțeyú [nivêasta] la apă di triȳ ȳar si u trăică pră la pȳarta di băsêrică.* (O duceau [pe nevestă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem dȳăȳă băsêriț, úna tu Áyio Niculáo și lánta tu Arhángelu Miháil.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” și cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail”.) AtaM 390/8; *Cătúnu Lúnđhń ári dȳy bisêriț.* (Satul *Lúnđhń* are două biserici.) Can T¹ 262/10; *Am únă băsêrică, pri un diréc sta.* (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap² 153/15.

♦ *Snága-n bisêrică și mîntȳa-n tulăríști.* (L i t. Trupul în biserică și mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap² 209/28.

Var.: **bășgărcă**, **bășgărică**, **băsêrică**, **băsêrcă** (Can¹ 189), **băsêrică**, **băsêrică**, **bisêrică**, **bisêrică**.

Et.: lat.: **basilica**.

băsêrcă vezi **băsêrică**.

băsêrică vezi **băsêrică**.

băstisés, băstisiri, băstisij, băstisit vb. IV. *Tranz.* Dms. A distruge, a prăda. *Fúri! nă-ȳ băstisiră casa.* (Hoții ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. **bastisa**, bg. **bastisam**.

băstrisés, băstrisiri, băstrisij, băstrisit vb. IV. *Intranz.* Dms. (Despre plante, cereale) A se mâna, a căpăta rugină.

Var.: **băstrusés** (Dms s.v.)

Et: tc. **basturmak**.

băstrusés vezi **băstrisés**.

băstún, pl. băstúni s.n. Cap 35. Toiag, baston. *Án breg vȳ un dȳd c-un băstún án mȳin.* (Pe deal era un bătrân cu un toiag în mâini.) Cap² 23/24; *Și băstúnu i mȳȳ și șápca ȳă mȳă.* (Și toiagul e al meu, și șapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-n cúmpăr un băstún di hȳer ca s-mi pătȳrȳs cu ȳel cȳn si ámnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Áș lă lȳ băstúnu și-ș fuzi la băsêrcă.* (Își luă bastonul și plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. **bastun** (< it. **bastone**).

bășcă vezi **bășcă**.

Bășcȳur vezi **Báhȳur**.

bășibuzúć vezi **bașibuzúć**.

bășis vezi **băcșis**.

bășlamá vezi **bășlámá**.

bășlámá, pl. bășlámȳur s.f. Dms. Amnistie, grațiere.

Daȳ bășlámá. A grația. *Páșa, om cántát, ántiȳási cum raȳ lucrili, că nu sa căbátliȳ ȳámińi!, și lă dȳádi bășlamá să si dúcá căsă.* (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, și i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

Var.: **bășlamá**.

Et.: tc. **bașlama**.

bătác, pl. bătáți s.n. Dms. Mocirlă, noroi. *Că din bătác scos.* (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. **batak** (mac., bg. **batak**).

bătál, pl. bătál s.m. Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di crăștiri mult, bătál áȳ.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

Et.: tc. *battal* (mac., bg. *batal*); cf. și dr. *batal*.

bătălă *s.f.* Cerna A/1261. (La firele din războiul de țesut) Băteală, bățatură.

Et.: lat. *batt(u)alia* (DDA 266).

Bătăna di la Sireanu *n.pr.* Pap M² 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cupă*, unde se află o dărstă.

Et.: *bătăna*¹ + *n.pr.*

bătăna¹, *pl. bătón* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bățut abale; dărstă. *Ān sinoru di Úmă vxa únă bătăná.* (În hotarul Úmei era o dărstă.) AtaM 350/2.

Et.: bg. *băhtjanie* (Gerov I 91).

Bătăna² *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Băruvița*.

Var.: **Bătoána** (Cap 36).

Et.: *bătăna*¹.

bătarnés vezi **ambitárnés**.

băt vezi **bádi**.

bătăcchiă, *pl. bătăcchi* *s.m.* Dms. Șarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ān moņ vrin bătăcchiă.* (Să nu te păcălească vreun escroc.) Dms s.v.

Var.: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. *batakçi* (mac., bg. *batakčija*).

bătăcchiłoc, *pl. bătăcchiłoti* *s.n.* Dms. Șarlatanie, escrocherie. *Din bătăcchiłoc gijăști.* (Trăiește din escrocherie.) Dms s.v.

Et.: tc. *batakčilik* (mac. *batakčilak*, bg. *batakčilak*).

bătălăcă, *pl. bătălăcă* *s.f.* Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătălăce di apu.* (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

Var.: **bătălăce** (Cap 36).

Et.: cf. *băltă*, *bătúc*.

bătălăce vezi **bătălăcă**.

bătălámá, *pl. bătălámói* și *bătălámójur* *s.f.* Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. *battallama* (bg. *batalama* Gerov I 27).

bătălisés, **bătălisiri**, **bătălisij**, **bătălisit** *vb.* IV. *Tranz* și *intrans.* Dms. 1. A părăsi, a abandona. *Cása vikim ra bătălisitá di mult.* (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ān ágru bătălisit ar și nápcum șámin.* (În ogor părăsit mai întâi ar și apoi seamăn.) Dms s.v.

2. A săraci. *Di cõn li vindú iěștin cujirčei!*, *bătălisí.* (De când a vândut ieftin gogoșii de mătase, a săracit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să*

kărujăscă nu să bătălisăscă. (S-au dus să câștige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαταλέω* (cf. DDA s.v. *bătăl'iusescu*)

bătăngiă, *pl. bătăngi* *s.m.* Cap 36; Dms. Piuar.

Var.: **bătăngiă** (Cap 36).

Et.: din *bătăna* + *-giă*.

bătănisés vezi **bătănăsés**.

bătănăsés, **bătănăsiri**, **bătănăsij**, **bătănăsit** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătănăsi șáicu.* (Bătu la piuă și acul.) Dms s.v.

Var.: **bătănisés** (Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et.: de la *bătăna*.

bătărnești vezi **bitárnéști**.

bătărneță vezi **bitárnéță**.

bătárnés vezi **ămbitárnés**.

bătărničós vezi **bitărničós**.

bătijuni, *pl. bătijuń* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*. Botez. *Cum tricúș, lisíu, la bătijuni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La multı bătijun, cări la li vę pus mămușu nımili la măxõm, că lă duțeu căsă măxõmu, Fu pripunę nımı.* (La multe botezuri, la care nașul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= îi] puneau [încă] un nume.) Can T² 117/17.

♦ *Di la butijuni nu-ı spilát.* (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdari.) Cap² 169/11.

Var.: **butijuni**.

Et.: lat. **baptizio*, *-onem*.

bătizári, *pl. bătizór* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Botez. *Dupu bătizári lúmęa si gustăști lă căsa lu micu.* (După botez lumea se ospătează la casa copilașului.) Cap 36 s.v. *bătiz*; *Năntinețu, dıntru că ra turc, aș punę un criștin cu pári să lă țõnă măxõmu ān brățá și să la bătiză, amă și iel cóla stăț lă bătizáre* (Locuitorul din *Nõnti*, pentru că era turc, punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze, dar și el stătea acolo, la botez.) CanT¹ 263/35; *Si dúnă lúmi multă la bătizáre* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi *bătiz*.

bătizát, **bătizátă**, *pl. bătizát*, **bătizáti** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*;

Dms. Botezat, creștin. *Nu ti pot scîndiri, cã la jël mirusești la bătizát uom.* (Nu te pot ascunde, cã lui îi miroase a om botezat.) Cap² 128/37.

Et.: vezi *bătiz*.

bătizátór, *pl. bătizátór s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Cel care îndeplinește ritualul botezului; botezător.

Et: din *bătiz* + *-(ă)tór*.

Bătóáńă vezi **Bătánă**².

Bătón, Ǻn ~ *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: *Ǻn* + *bătóni* (*pl. de la bătánă*¹).

bátóză, *pl. bătózi s.f.* Cerna A/1034. Batoză. *Dúpă vácót dúsăra și batóză ři ľă triřră snųópi!* (După un timp aduseră și batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batóză**.

Et.: bg. *batoza*, dr. *batoză* (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

bătrănęătă vezi **bitárnęătă**.

bătút *s.n.* Pap M² 89/29; Dms. Bătaia ceasului; oră. *Cătu-ři bătútu?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi *bat*.

băúlă, *pl. băúli s.f.* Dms. Cufăr, ladă. *Dóu băúli plini cu rúbă.* (Două cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαούλο*.

băvčăvănęiřă vezi **băřčăvănęiřă**.

bęa vezi **bęet**.

bęaaa *interj.* Cerna A/2299. Cuvânt care imită zbirerul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

bęal, bęală, *pl. bęal (bęl), bęali (bęli) adj.* Pap² 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bělă cusită.* (Cosiță albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si řásă pri bęli.* (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap² 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. *bělŭ*.

bęalbiř, bęalbiřă, *pl. bęalbiř, bęalbiři adj.* Dms. Alb; frumos. *Čiręăși bęalbiři.* (Cireșe albe.) Dms s.v. *čiręășă*; *Că vrină bęalbiřă.* [Se spune despre o față] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din *bęal* + *-iř* (cu **b** prin contaminare cu *alb*).

bęalbiřă vezi **bělbiřă**.

bęălči vezi **bělči**.

bęáluș, bęálușă, *pl. bęáluș, bęáluși adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*; Dms.

1. Alb, de culoarea laptelui. *Căpră bęálușă.* (Capră albă.) Cap 37 s.v. *bęal*. **2.** Un lucru care nu este bine colorat în roșu sau în alb; alburiu; roz. *Únă zdrăřă vinită-bęáluș din-zur-Ǻn-zur.* (Un fulger vânt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Mini mi risęăști că-ř bęáluș.* (Mie îmi place cã este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **belúș** (Pap² 58, Can¹ 188), **bjęlúș** (Dms).

Et.: din *bęal* + *-uș*.

bęámcă, *pl. bęámķi și bemř s.f.* ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. 1. Pistrui. **2.** Aluniță.

Var.: **búmcă** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. *benka* (tc. *benek*).

bęári vezi **bęeri**.

bęát vezi **bęet**.

bęătă vezi **bętă**.

bęăřiști *s.f.* Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beție. *Fęăři únă bęăřiști.* (A făcut o beție.) Dms s.v.

Et.: din *bęat* + *-iști*.

bęăř vezi **bęeř**.

bęébči *s.m.* Dms. Bădiță, nenică.

Et.: din *bęebi* + *-či*.

bęebi *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La mini sã-ń spuń bęebi.* (Mie sã-mi spui nene.) Dms s.v.; *E řádi, bęebi cumuvólči.* (E, mãi, nea cumetre lupule.) Cap² 40/39; *Bęebi sã-ń mi drubęăscă.* (Nenea o sã mã bată mãr.) Cap² 16/6; *Stoř s-ti Ǻncálic, bęebi cumuvólči, cã nu pot sã ámnum.* (Stai sã te încalec, nea cumetre lupule, cã nu pot sã umblu.) Cap² 41/11; *Mijlucánu zisi: „mãřă bjęăbi, ři Kęăš”.* (Fratele mijlociu zise: „mãi nene, [mai este] ři spân”.) MP 182/25.

Var.: **bjęăbi**.

Et.: mac. *bebe*.

becri *s.m.* Wild h. 228/4. Bețiv.

Et.: tc. *bekri* (cf. ři mac., bg. *bekrija*).

bęęcři *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. *bečvi*.

bęeg, *pl. bęei s.m.* Can¹ 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bei; boier, moșier. *Și*

dúsi la un beg. (Se duse la un bei.) Cap² 45/32; *Bégu[...]* *puvilit-ău la dwoj izmikár si fáca dwoj buñ caǐ ázór.* (Beiul [...] a poruncit la două slugi să pregătească doi cai buni.) AtaM 380/6; *Bégu ăñ L'umniță vút-ău un fártáti și cu ǐal si dúsi-ău la ľuvov.* (Beiul a avut în *L'umniță* un prieten și cu el s-a dus la vânatoare.) AtaM 379/10; *Bégu, ǐista timp, nă l'ártóá di usúr.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vǎ plátit biľicu.* (Boierul nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. *beg* (mac., bg. *beg*).

begiță vezi **biǐiță**.

beǐ vezi **curcubeai**.

Beľic *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nónti*.

Et.: *biľic*.

béǐki vezi **béľki**.

béǐkim vezi **béľki**.

beitór vezi **biǐtór**.

bel vezi **beal**.

béľbiță, *pl. béľbiți* *s.f.* Cap 37; Can¹ 188; Dms. Specie de pește; păstrăv. *Ăñ nóstri vǎđhur béľviți cǎat si țer.* (În râurile noastre [sunt] păstrăvi cât vrei.) Dms s.v.

Var.: **bealbiță** (Dms), **béľviță**, **béľbiță** (Can¹ 188).

Et.: mac. *belvica*.

béľbiță vezi **béľbiță**.

béľcă, *pl. béľki* *s.f.* Cap 37 s.v. *beal*; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1.** (La ochi) Albeață. *Béľca di óclu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2.** Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă sǎră zis că béľki's-ăl va nélu.* (În cealaltă seară zisei că albele [= oile cu lâna albă] îl vor vrea pe miel.) Can T² 128/1. **3.** Nume de cățea. *Béľca-n látră ăñ dǎal.* (*Béľca* latră pe deal.) Cap 37 s.v. *beal*.

Var.: **biǐalcă** (ALR I, 1, h. 18/013), **béľcă** (Can T² 128/1).

Et.: mac. *belka*; eventual și *beal* + *-că* (pentru varianta **biǐalcă**).

béľci *adj. invar.* Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beal*; Dms. (Întrebuințat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sifci fúzi, béľci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu ața].) Can T¹ 273/16.

Var.: **bealci** (Dms).

Et.: mac. *belce*.

béľdrob vezi **drob**.

beliç, **beliçcă**, *pl. beliç*, **beliçki** *adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beal*. **1.** Albicios. **2.** Nume de câine.

Et.: mac. *beliç*, bg. *beličák (belička)* sau din *bel* + *-iç*.

beliǐós vezi **bilijós**.

béľki *adv.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Poate (că), probabil. *Lă púniț [cucótu] an áznă, las [s-]sátură di sprički și béľki si Ǔbărdisçcă di tamakărľoc.* (Puneți-l [pe cocoș] în vistierie, să se sature de bani și poate o să crape de lăcomie.) Pap M² 138/20; *Béľkim nu l-arisăști rubili țęsti tiniru.* (Poate că tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap² 148/16; *Cu dómnu nainti, béľkim la sfărșóm [lúcru].* (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap² 151/2; „*Șarpili, ți bun póti să-ț fáca*”, *zisi ǔómu*; „*să ti múccă béľki*”. („Șarpele, ce bine poate să-ți facă”, zise omul, „poate că să te muște”). Cap² 39/30; *S-la trimętim ăñ vrin loc, di béľki s-nu vină ǔa.* (Să-l trimitem undeva, și poate n-o să [mai] vină aici.) Cap² 36/30; *Și si ľo dúpă ǎa, béľkim si-ǔ vǎđă ăncă únă ǎră.* (Și se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M² 163/2; *Bǐľkim s-ti faț mai bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bǐľkim si múăr, si scap și tu di móncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi și tu de chin.) MP 76/13.

Var.: **béǐki**, **béǐkim**, **béľkim**, **biǐăkim**.

Et.: tc. *belki* (mac. *belki*, bg. *belki, belkim*).

Béľița *n.pr.* Pap M² 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenița.

Et.: sl. *Belica (de la bel 'alb')*.

béľkim vezi **béľki**.

beloglávă, *pl. beloglávi* *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. *beloglav*.

belonógă, *pl. belonógi* *s.f.* Can¹ 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. *belonog*.

belúș vezi **bealuș**.

béľviță vezi **béľbiță**.

beľăuă vezi **biľé**.

bélcă vezi **bélcă**.

berbér vezi **birbér**.

berbír vezi **birbér**.

bérbir vezi **birbér**.

bére vezi **bárim**.

bérem vezi **bárim**.

béri vezi **bárim**.

bérim vezi **bárim**.

bes, **bişóri**, **bişói**, **bişót** vb. IV. *Intranz.* Pap² 58; Can² 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băși. *Si beş trei or ân únă ticfă*. (Să te bășești de trei ori într-un dovleac.) Cap² 115/31.

♦ *Ân únă ticvă bes*. (L i t. Se bășesc în același dovleac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişóri cu rúdiri nu-î únă*. (L i t. Bășitul și născutul nu sunt același lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M² 63/2; *Bişórca-î sănătósă, áma-î ruşinósă*. (Bășitul e sănătos, dar e rușinos.) Cap 38 s.v.

Var.: **bişós** (Cap 38 s.v. *bes*).

Et.: lat. **bissire**.

bésă s.f. Dms. Credință, fidelitate.

Fac básă. A jura credință. Dms s.v.

Et.: alb. **besë** (cf. și ar. **bésă**).

besminiță s.f. Cap 38; Cerna A/ 950; Dms. Grăsime de pe burta porcului; osânză.

Var.: **bisminiță** (Cerna A/ 950).

Et.: cf. mac., bg. **bezmesen**.

Beşbunár n.pr. Pap M² 172/36; Cap 38. Nume de loc în *Oşiñ*.

Et.: tc. **Beşbunar** ('cinci fântâni').

Beşic n.pr. Pap² 58. Lac lângă Langada.

♦ *Peşt din Beşic*. (L i t. Pești din *Beşic!* = Braşoave!) Pap M² 63/1.

Et.: tc. **Beşik** ('leagăn').

bélci vezi **bélci**.

béri s.f. Can¹ 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băatură, băut. *Mo ío át las mánçári și béri la tîni*. (Acum eu îți las ție mâncare și băatură.) Cap² 24/18; *Ágru nu va ni di mánçare, ni di béré, ni fúru pói s-la fúrá*. (Ogorul nu vrea nici de mâncare, nici de băut, [și] nici hoțul nu poate să-l fure.) Can T¹ 263/6; *Tu ân dai mánçári, béri și álti bunătăť*. (Tu îmi dai mâncare, băatură și alte bunătăți.) Cap² 24/25.

Var.: **beári** (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).

Et.: vezi **beş**.

beş, **bétă**, pl. **beş**, **béti** adj. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Niști fártáť mai beş cáťă si jócă ân foc cu cóylili*. (Niște fărtați mai beți încep să joace în foc cu ghetete.) Can T² 122/25; *Úómu cón ái beť, tárcáști cá-î ámpirát*. (Omul când e beat, gândește că e împărat.) Can T² 112/12; *Ĝandramáđi si flără bǎť*. (Jandarmii se pomeniră beți.) MP 214/20; *Cári nu fúzi bea dá la nuntă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.; *Bęat măgár*. (L i t. Măgar beat. = Bețiv.) ALDM I, h. 532/1–7; *Bęatǎ măgróťă*. (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

Var.: **bea**, **beat** (Cap 37), **biăt**.

Et.: lat. **bibitus**.

bétă, pl. **béti** s.f. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bétili si légă dinzúr di picór pristi đifri sup zinúclǐ [...], să lunđ di vrin ráşón și strimti cót curáya*. (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot și înguste cât cureaua.) Can T¹ 264/26; *Cupiláři! pčártǎ bęati cu čuť*. (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

Var.: **beátă** (Cap 37; Dms).

Et.: lat. ***bitta**.

beş, **biári**, **biúí**, **biút** vb. II. *Tranz.* și *intranz.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *Íel nu si zácátó ca rásláni! bęa ápu, fúzi și la pirdú rásláni!* (El nu se uită că leii beau apă, pleacă și îi pierdu pe lei.) Cap² 143/30; *Fętu, disfó-ti di cóla, cá calu nu-ń bę ápu*. (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M¹ 14/38; *Ţęa [ápu], pánă nu nécă únă gíjǎťă, nu áu bęa bóij*. (Acea [apă], până nu înecă o ființă, boii nu o beau.) Cap² 101/34; *Dódu, nu pot să tráés, să beş di ya*. (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T¹ 278/20; *Cu fişta óclǐ tîni s-ti beş*. (Cu acești ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Şa ân zísi, să nu spun, cá*

s-mi be tot [sónzili]. (Așa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângele].) Cap² 26/35; *Únă pică di ápu jo biúji și criscúji.* (O picătură de apă băui și crescui.) Can T² 115/28; *Țéla Jimitáti-di-úom biú di la mátnița césma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap² 48/35; *Lámhá á'lu biú sónzili.* (Balaurul îi bău sângele.) Cap² 61/37; *Țel nu vru să scúltă, biúji și si fési Țerb.* (El nu vru să asculte, bău și se făcu cerb.) Pap M¹ 14/30; *Cári cum aș vru, șa biúji.* (Care cum a vrut, așa a băut.) Kats 71/27; *Na dēdi ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Māncóm, bjum, dāróm gāmbúș tuță nuáptça.* (Mâncărăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Țéla fićóri' biúřá di la bistra césma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap² 48/26; *Nu pot si ánrām jo, ácu poș, ánrá di-ț bea.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poți, intră de bea.) Cap² 90/38; *Sóra-sa a' zisi s-nu be, cá, ácu be, sa si făcú Țerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M¹ 14/29; *Ved ȝa úná mică baróscă di ploáǎ, zastǎji sá beu unčac.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puțin.) Pap M¹ 14/28; *Aj, bóuli, sá o beji válça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Úbavá fiáǎ, án scáfá s-uu biáji.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę sá be ápu.* (Bine, dar calul privește numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M¹ 14/36; *Íđiț s-na dúřim z-bjám ápu.* (Haideți, să ne ducem să bem apă.) Cap² 119/5; *Áđiț, boj, si-ú beș válça.* (Haideți, boi, să beți [= să secăți] râul.) Pap M² 35/21; *Fęta la áncălzești ápu la pu' și lá da sá be.* (Fata le încălzește apă păsărilor și le dă să bea.) Cap² 39/14; *Be cá boú.* (Bea ca boul.) Can T² 112/11; *Be ca nivizút di biúřá.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T² 110/17.

Án si be ápu. A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Beș tutún (țigără)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avčá un țigărét, fumá, be tátún.* (Avea un țigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cuárnu, șázú si biča un țigar.* (Dacă unse cornul, șezu să fumeze o țigară.) MP 180/28.

Var.: **beau** (Cap 37), **biáu** (Cap 37 s.v. beau), **biáu**.

Et.: lat. *bibere*.

biálcă vezi **bélcă**.

biáu vezi **beu**.

biáلكim vezi **bélki**.

biábi vezi **bébi**.

biát vezi **beț**.

biáu vezi **beu**.

bihá, pl. bibi s.f. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. 1. Bucată de carne. *Țista-ț țéla țe na li máncó bibili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucățile de carne.) Pap M² 148/20; *Avčá un măćóc; măćócu clup! căpácu, hop și biba-n gúřá.* (Avea un pisoii; pisoiful, zdrang! capacul, hop și bucata de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Cățără fićóri' sá viná un căti un și sá țerá căti úná mućcátá di bihá.* (Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/22; *Zidurli sa dăráti di bihá di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di vițól bibá ou dāróm kófti și turlji máncátúr.* (Din carne de vițel facem chiftele și fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. 2. Rață. Pap M² 34/32. 3. Model de broderie. Pap² 58.

Et.: bg. *biba*, mac. *bibe*.

bihićă, pl. bihićki s.f. Dms. Bucățiță de carne gătită.

Et.: din *bihă* + *-ić(că)*.

bibilică, pl. bibilíki s.f. Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. *bibilică*.

bic, pl. biț s.m. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsirá, vizúřá toș cucóři' lui nicát, áră Cúsi-cucóti ca bic.* (Când se duseră, îi văzură pe toți cocoșii lui înecați, iar Cocoșelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M² 137/40; *Antróá bicu án vácár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic áj júni.* (E voinic precum un taur.) Cap² 181/43.

♦ *Ca bic cătunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap² 167/38.

Et.: mac., bg. *bik*.

bicuvát, pl. bicuvát s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. *bikvam* 'a întoarce, a răsturna'.

Bićác n.pr. Pap M² 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Úmă*.

Et.: tc. **Biçak** ('cuțit').

biçés, biçóri, biçóji, biçót vb. IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu fereastrăul.

Et.: mac. **biçi**, bg. **biča**.

biçim, pl. **biçimur** s.n. Dms. Formă, model; mostră. *Țela biçim di çóulă lă lçási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu tări biçim s-nu aĵ lucrú.* (Cu așa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.

Et.: tc. **biçim** (mac. **biçim**).

biçikiĵa vezi **biçkiĵa**.

biçkiĵi vezi **biçkiĵiĵa**.

biçkiĵiĵa, pl. **biçkiĵiĵi** s.m. Cap 41; Dms. Tăietor de lemne. *Tru cáli aș flă un biçkiĵi.* (Pe drum întâlnești un tăietor de lemne.) Cap² 113/22.

Var.: **biçkiĵi**.

Et.: mac., bg. **biçkiĵja** (tc. **biçkici**).

biçkiĵa, pl. **biçkiĵi** s.f. Cerna A/1744; Dms. Ferăstrău mare; beschie, joagăr. *Tăpóla lu Váni aĵ fçásiră scçándur cu biçkiĵa.* (Plopul lui Váni l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.

Var.: **biçkiĵiĵa** (Cerna A/1744), **buçkiĵa** (Cap 51).

Et.: mac., bg. **biçkiĵa** (tc. **biçki**).

bidél, pl. **bideală** s.n. Dms. Impozit. *Ufío sã-ș lă plătçascã bidélu.* (A uitat să-și plătească impozitul.) Dms s.v.

Et.: tc. **bedel**.

bidiviĵa, pl. **bidiviĵi** adj. Dms. Puternic. *Ăncălicó pri un cal bidiviĵa.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Cráli Márca, túcu pri fiçór, çon lă vidçá çóta bidiviĵa și kíprou.* (Ochii lui Cráli Márca [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic și de chipeș.) DP 85/4.

Et.: mac., bg. **bedevija** (tc. **bedevi**).

bidúclu vezi **pidúclu**.

biçeluș vezi **bealuș**.

bigloác vezi **biglóc**.

biglóc s.n. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Boierie.

Var. **bigloác** (Dms).

Et.: tc. **beĵluk**, mac., bg. **beglik**.

bigór, pl. **bigóră** s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. 1. Piatră poroasă, calcaroasă. 2. Mușchi, lichen.

◆ *Rópa cári si trăculçásti nu cáțã bigór.* (Piatra care se rostogolește nu prinde mușchi.) Cap 38 s.v.

Var.: **ġigór** (Dms).

Et.: mac., bg. **bigor**.

Bigurlíva n.pr. Cap 38. s.v. *bigór*. Nume de loc în *Cúpã*.

Et.: mac., bg. **Bigorlivo** (< **bigorliv** 'calcaros').

bigíță, pl. **bigíți** s.f. Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Soția beifului. *Bigíța ș-ári sultánát.* (Soția beifului are fastul ei.) Cap² 167/34.

Var. **beġiță** (Dms s.v.).

Et.: din **beg** + **-iță**.

biĵátor vezi **biĵitór**.

biĵáturã vezi **biĵitúrã**.

biĵcă vezi **biĵcă**.

biĵitór, **biĵitórã**, pl. **biĵitór**, **biĵitóri** adj. și s.m.f. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beay*; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Bețiv, băutor.

Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **biĵátor** (Dms), **biitór** (Can¹ 188), **biitór** (Cap 37 s.v. *beay*).

Et.: din **beay** + **-tór**.

biĵitúrã, pl. **biĵitúr** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 37 s.v. *beay*; Dms. Băutoră. *La țéja i arisçásti biĵitúra.* (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.

◆ *Be ca nivizút di biitúrã.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutoră.) Can T² 110/17.

Var.: **biĵáturã** (Cap 37 s.v. *beay*; Dms), **biitúrã**, **biĵitúrã**, **biĵitúrã** (Pap² 58; Cap 37 s.v. *beay*; Dms).

Et.: lat. ***bibitura** sau din **beay** + **-túrã**.

biitór vezi **biĵitór**.

biitúrã vezi **biĵitúrã**.

biĵlic, pl. **biĵliți** și **biĵlicur** s.n. Dms.

1. Moșie. *Di cã si floa ân biĵlic, n-ári ič ġãilé.* (Dacă se pomeni pe moșie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. 2. Bir, dare. *Bégu nu vça plătít biĵlicu.* (Beiful nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. **beylik** (mac. **bejlik**).

biĵtór vezi **biĵitór**.

biĵtúrã vezi **biĵitúrã**.

biĵúc vezi **biĵúc**.

biĵút, **biĵútã**, pl. **biĵúț**, **biĵúți** adj. Dms. Băut, beat. *Tu eș biĵút.* (Tu ești beat.) Dms s.v.

Et.: vezi **beș**.
bișutură vezi **bișitură**.
bișuc vezi **bișuc**.
biș vezi **biș**.
Bijăniă *n.pr.* Pap M² 173/4; Cap 38.
 Nume de loc în *Cúpă* și *Óșin*.
 Et.: sl. *Běžanije* ('loc de bejenie')
bijúșcă, *pl. bijúški* *s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lă ăntăpă cu únă bijúșcă*. (Îl întepă cu un ac.) Dms s.v.
 Et.: mac. *vezačka*.
bijușós, **bijușóri**, **bijușói**, **bijușót** *vb.* IV.
 Tranz. Dms. A străpunge, a găuri. *Lă bicu cătunesc l-u vęau bijușót mıtca și-l vęau pus singír*. (Taurului comunal îi găuriseră botul și-i puseseră lanț.) Dms s.v.
 Et.: mac. *veze*, bg. *veza*.
bikár, *pl. bikár* *s.m.* Can¹ 189; Cap 38; Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.
 Et.: tc. *bekâr* (mac. *bekar*, bg. *bekjar*).
Bila de Várnice *n.pr.* Pap M² 173/8; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Umă*.
 Et.: *bilă* (2.) + *de* + *n.pr.*
Bila Lúngă *n.pr.* Pap M² 173/6; Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Óșin*.
 Et.: *bilă* (2.) + *lúngă*.
Bila Pénăfă *n.pr.* Can¹ 189. Nume de loc.
 Et.: *bilă* (2.) + *n.pr. gen.*
bilă, *pl. bili* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; Dms. 1. Par, prăjină; bina de construcție. *Am un dęad cu únă bilă-n cur*. (Am un moș, cu un par în cur. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 160/32; *Am un moș, stă pri únă bilă*. (Am un moș, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/2; *Am únă bábă, stă pri únă bilă*. (Am o babă, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/5; *Bilă di iělă*. (Prăjină de brad.) Dms s.v.
 2. Creastă (de deal).
 Et.: mac., bg. *biló*.
bilbičóc, *pl. bilbičóti* *s.n.* Kats 92/21.
 Coadă-oii (nume de plantă).
 Et. nec.
bilbíl vezi **birbíl**.
bilbíf vezi **birbíf**.
bilčúg vezi **bálčúg**.
bilé vezi **bilé**¹.
bilé¹, *pl. biléur* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. Belea, neplăcere; necaz. *Ai să*

fuzím, că s-na púnă ăn bilé țista drac di fičór. (Hai să plecăm, că o să ne bage-n belea dracul ăsta de băiat.) Cap² 30/27; *Cot la nviță tát-su, iăl țiriță s-uy áflă belláu*. (Oricât îl învăța tată-su, el voia să dea de necaz.) MP 196/20; *Dęadi di bilá*. (A dat de belea.) Cap² 175/28; *Di bilá s-ti vęágłă Dómnu*. (Să te ferească Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dómnu biláua să aț da!* (Să te bată Dumnezeu!) Pap M² 61/4.

Var.: **beľauă**, **bilé**, **biléá**¹, **biléauă** (Cap s.v. *bilá*; Dms s.v.), **biláua** (Pap² 58).

Et.: tc. *belâ* (mac., bg. *belja*).

bilé² *adv.* Chiar; abia. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. *Pęni bilé aľ ra leni să mánăncă*. (Chiar și pâine îi era lene să mănânce.) Can T¹ 281/32; *Niți ti pucát bilé* (Chiar nici nu mă uit la tine.) Pap M² 80/42; *Sáldi noi, cu Tumbuli bej, scăpóm bilá*. (Numai noi, cu Tumbuli bei, abia scăparăm.) Pap M² 150/40; *Nu poț s-ti puń bilá*. (Chiar că nu poți să te sui.) Dms s.v.; *Niți nu-l ține si ánră ăn căsă bilá*. (Nici nu-l ține [= nu-l împiedică] să intre chiar în casă.) Cap 39 s.v.

Var.: **bilă**, **biléá**², **bili** (Cap 39 s.v. *biléá*²),

bilim (Cap 39 s.v. *biléá*²).

Et.: tc. *bile* (mac. *bile*, bg. *bilja*).

biléá^{1,2} vezi **bilé**^{1,2}.

bilă vezi **bilé**².

biléág vezi **biléág**.

biléauă vezi **bilé**¹.

biléájnic^{1,2} vezi **biléjnic**^{1,2}.

biléáșcă, *pl. biléáški* *s.f.* Etichetă, însemnare.

Sfáca cumát di șáică vęa biléáșcă tri si știță cári cruț ăi și țęána tri plătiri. (Fiecare bucată de dimie avea etichetă ca să se știe care a cui e și prețul de plătit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. *beleška*, bg. *beleška*.

biléc vezi **biléág**.

biléág, *pl. bilézi* și **bilégur** *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. 1. Semn, dovadă; țintă *Te dusę di biléág di la ia?* (Ce ai adus ca dovadă de la ea?) Cap² 70/30; *Țiála ți s-la lięa biliágu, țiála s-mi lięa ăn luác di muľári*. (Cel care o să ia semnul, acela să mă ia de nevastă.) MP 30/17; *Cári puăti si juncă mai curón la biliágu ți la*

viău pus. (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ári un bilgág ăń frúnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. **2.** Inel de logodnă. *Ál triméti abér sã vinã cu [...] bilégú.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T¹ 274/16; *Minés (day) bilgágurli.* (Schimbă inelele de logodnă.) Cap 39 s.v. **3.** Crestătura la urechea oii. **4.** Vaccin. **5.** Pl. Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

Les an bilég. A trage la țintă. Pap¹ 34 s.v.;

Lęau bilgág. A trage la țintă. Dms s.v.

Var.: **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1), **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. *beleg*.

bilégnic¹, pl. bilégniți s.n. Cap 39. s.v. *bilgág.* Semn. F i g. Minune.

Var.: **bilgágnic¹** (Cap 39).

Et.: mac., bg. *beležnik*.

bilégnic², bilégnică, pl. bilégniț, bilégniți adj. Cap 39 s.v. *bilgág;* Dms. Însemnat, important. *Di pri pucătári si vidgá cã ra bilgágnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Bilgágnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di toáti țgáști si spúnim noi dęu mai bilgágniți.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Bilgágnică fgátã.* (Fată a căreia frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

Var.: **bilgágnic².**

Et.: mac., bg. *beležnik*.

bilés, bilíri, bilíj, bilít vb. IV. *Tranz.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lã bilí pórču.* (A jupuit porcul.) Dms; *Cã vinęá Cãrcúnu, si dunáu cumșóii ili zántunúii, áři lã jungláu [pórču], áři lã bilgáú.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcul], îl jupuiiau.) AtaM 372/13; *La bilí vikí, la fgási azár.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap² 81/13. P. e x t. A omorî. *Ca u táléo, u bilí.* (După ce o omorî, o jupui.) MP 228/30; *Giú lã bilírá fákiru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sârmanul.) Dms; *Cári di noi si pișmândisęascã, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap² 34/13; „*Noi cum vem dărát pázári, délmi cá ti anvirín, sã ti bilés?*” *Și la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu

o să te omor”. *Și îl omorî.*) Cap² 34/23; *Maí micu știá c-a lui fraș sa bilít.* (Cel mai mic știa că frații lui sunt omorâți.) Cap² 34/35.

Et.: sl. *beliti* (mac. *beli*, bg. *belja*).

bilí vezi **bilég².**

bilgág vezi **bilég.**

bilijíri vezi **bilijóri.**

bilijitúra, pl. bilijitúr s.f. Cerna A/430; ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din *bilijós* + *-itúra*.

bilijós vezi **bilijós.**

bilijóri, pl. bilijór s.f. ALDM I, h. 373/2, 3, 5. Vaccin.

Var.: **bilijíri** (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi *bilijós*.

bilijós, bilijóri, bilijói, bilijót vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 34; Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilgág;* ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430, 901; Dms. **1.** A face semn, a însemna. *Fétili leu căti un busilúc di sfáca om din casã și lã bilijós (lã légã cu kádin róși) și la pun an ápu.* (Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare om din casă, îl însemnează [il leagă cu fir roșu] și-l pun în apă.) Can T² 106/35; *Lã bilijáj locu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.; *Con fuzięá, ář bilijó puárta.* (Când pleca, făcu semn pe poartă.) MP 214/28; *Flaj casa cári ári cáрни și u bilijói.* (Găsii casa unde era carne și o însemnai.) MP 216/3; *Vizú puárta ca i bilijótã.* (Văzu că poarta e însemnată.) MP 214/29; *Și lu ămpirátuluș casa u vięa bilijót.* (Și casa împăratului o însemnase.) MP 216/1; *Dęádi Dómnú di bilijó.* (A dat Domnul de făcu semn [= a terminat].) Cap² 168/4. F i g. A se îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva. *Únã fétã bilijó un cupiláš.* (O fată puse ochii pe un tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].) Pap¹ 34 (s.v. *bilijós*). **2.** A cresta urechea oii. **3.** A vaccina. *Víni ikímu s-lã bilijáscã fičóri!* (Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

Var.: **belijós** (Pap² 58), **bilijós.**

Et.: mac. *beleži*, bg. *beleža*.

bilíľá, pl. bilíľi s.f. Can¹ 189; Cap 39; Dms. Fard, suliman. *L'umnicánkili punęáú múľtã*

billă. (Femeile din *L'umnîța* puneau [pe față] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *belilo*.

bilim vezi **bilé**².

bilintróc, pl. **bilintróți** s.n. Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nóstru áj sáldi bilintróc*. (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sănătos tun. *Că bilintróc*. (L i t. Ca granitul. = [E] sănătos tun.)

Et.: bg. *belotrak* 'calcar'.

bilíri, pl. **bilír** s.f. Can¹ 198; Cap 39 s.v. *bilés*; ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. 1. Jupuire, jupuit. *El al plătíră pri bilírğa*. (Ei îi plătíră pentru jupuit.) Cap² 93/43. 2. Fard, suliman.

Et: vezi *bilés*; cf. și *bilăă*, *bilusés* (pentru sensul 2.).

bilítă, pl. **bilítı** adj. Can¹ 189; Cap 39. (Despre oi) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Țéști sa uóǵli méli: toáti bilítı și rúsi*. (Astea sunt oile mele: toate albe și roșcate.) Cap² 149/21.

Et.: din *bgal* + *-ítă*; cf. și mac., bg. *belica*.

bilusés, **bilusíri**, **bilusí**, **bilusít** vb. IV. *Refl.* Cap 37 s.v. *bgal*, 39; Dms. A se farda. *I zıuă si biluscăști*. (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Fgátılı úbavi nu si bilusés*. (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. *beli*, bg. *beleja*.

Bífa vezi **Bíă**.

biláua vezi **bilé**¹.

Bíă n.pr. Pap M² 173/25; Can¹ 189. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bífa** (Can¹ 189).

Et.: mac. *Bilje* ('buruieni').

bilcă, pl. **bilț** și **bilcur** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisíră sá-u cıră gárdina di bilț*. (Au început să curețe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cqn si culcă, puncă niști bilț la piçqári și doş lumbórz*. (Când se culca, pune niște buruieni de leac la picioare și două lumânări mari.) Cap² 87/43; *Si ámbítára, cá viçá puápa pus bilcă*. (Se îmbătară, că popa pusese o buruienă.) MP 216/19; *Íuă si dun niác biț și z-vin cuála s-la*

fricóm fiçúru. (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu biçca*. (Îl frecară cu buruiena de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă ikímu sá-ț da bilț*. (Du-te la doctor să-ți dea medicamente.) Dms s.v.; *Cáti únă lingură di bilcă lęau án zıuă*. (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bilca din șiş s-lă zăúnđă*. (Să-i ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] al stinză lămbórzli și al bja bilțili*. ([Pasărea] îi stinge lumânările mari și îi bea leacurile.) Cap² 88/2; *Biçă bună di duóru di dinț*. (Doctorie bună pentru durerea de dinți.) Kats 78/3.

Bilcă di buríc. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap² 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bilca di buríc áj licuvită*. (*Bilca di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bilcă furğscă**. Numele unei plante de leac. Pap² 58; Cap 38 s.v. *Cu bilca furğscă si licués tălătúra*. (Cu *bilca furğscă* se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **biçă**.

Et.: mac., bg. *bilka*.

bilcutină, pl. **bilcutín** s.f. Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniș; *Nu vęam vizút cqáta bilcutină*. (Nu mai văzusem atâta buruieniș.) Dms s.v.; *Cátunu ra plin di bilcutín*. (Satul era plin de buruieniș.) DP 108/39.

Et.: vezi *bilcă*.

biléc vezi **bilég**.

bilúc, pl. **bilúți** s.n. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1-7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol; roi; mulțime, grămadă. *Pri lă noastră poártă tricúra múlti bilúți di oi*. (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinăuáră si fęsiră un bilúc di uoi*. (Dintr-odată se transformară într-o turmă de oi.) Cap² 53/14; *Bilúc di păpi*. (Cârd de rațe.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Vıău mári biçuc, múlti uoi și íal ra picurár la biçucu lęăr*. (Aveau o turmă mare, oi multe, și el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsi tuğáru sá-ș lă priubidğască bilucu*. (Se duse negstorul să-și caute turma.)

DP 32/13; *Am un bilúc di porț, túcu ân urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap² 159/7; *Vițóalu ái ân bilúcu di vaț.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ț laș bulúcu și raátu di ȝa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M² 160/26; *Vizú ân triúșă un bilúc di úamiñ junglăț.* (Văzu în bătătură o mulțime de oameni uciși.) Cap² 33/37; *Din bilúc.* (Din grămadă.) Cap² 218/9.

♦ *Bilúc fără picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap² 167/41.

Var.: **biúuc**, **bjuc** (Wild h. 324/1, 2), **buúuc** (DP 153/27).

Et.: tc. *bölük* (bg. *biljuk*).

Biľucă *n.pr.* Pap M² 173/26; Cap 39 s.v. *biľuc*. Nume de loc în *Cónjsco*.

Et.: *biľuc*.

Biľur *vezi Băľur*.

bimbășiiă, *pl. bimbășii* *s.m.* Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbășiiă cu áškéri! dúpu el si pruká di cătún.* (Comandantul cu soldații după el se apropia de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bimbășija* (tc. *binbașt*).

biná *vezi bináiiă*.

bináiiă, *pl. binójur* *s.n.* Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbğám lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná**.

Et.: tc. *bina* (mac., bg. *bina*).

bindisés, **bindisiri**, **bindisii**, **bindisít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A plăcea, a agreea, a prefera. *Puguzéli! [...] lă jócă cáľi! lănga jéli [fėti] ca s-lă bindiséscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vorniceii].) Can T² 121/1; *Bindisi să sta cu noi.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindisğáști.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. *bendisuva*, bg. *bendisvam* (tc. *beğenmek*).

bine *vezi bini*.

binéc, *pl. binéț* *s.m.* Dms. Cal de călărie. *Dȝa-ń- lă binécu toȝ s-mi dúcă ân Nȝánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la Nȝnti.) Dms s.v.

Et.: tc. *binek* (mac., bg. *binek*).

bini *adv.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bini, ma mȝárte nu ubidéști.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap² 23/6; *Șa-ı bini.* (Așa e bine.) Dms s.v.; *Cȝn túnă, nu-ı bini să mánánt pȝni, ca trisnéști-n tını.* (Când tună, nu e bine să mănânci, că te trăsnește.) Can T¹ 269/16; *Bini va flȝm!* (Bine v-am găsit!) Pap M² 55/1; *Bini viniș.* (Bine ai venit.) Cap² 117/23, Dms s.v.; *Bini viniț!* (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bine** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. *bene*.

biniflȝm *s.m.* Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!”

Et.: *bini va flȝm*.

binivrec *vezi bărnăvec*.

binlí *adv.* Cap 39 s.v. *bini*; Dms. Cu adevărat. *Di túntȝa nıľğásıră că ra binlí dȝmnu.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap² 99/12.

Et.: tc. *benli*.

birbát *adj. invar.* Dms. Murdar. *Birbát si fğási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. *berbat* (mac., bg. *berbat*).

birbátlȝc *vezi birbátlȝc*.

birbátlȝc, *pl. birbátlȝți* *s.n.* Dms. Murdărie. *Birbátlȝc că lă gupț.* (Murdărie ca la țigani.) Dms s.v. F i g. Corupție.

Var.: **birbátlȝc**.

Et.: din *birbát* + *-lȝc*.

birbéc *vezi birbėti*.

birbéc *vezi birbėti*.

birbér, *pl. birbér* *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1–7; Dms. Bărbier, frizer. *Cása lor ra carși cu căsa la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap² 69/39; *Birbėru aȝ vizú fğáta și aȝ arisi mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap² 69/39; *Únă zúuă la lo birbėřu s-la bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap² 58), **bėrbir** (Pap¹ 34), **birbėř**, **birbėř** (ALDM I, h. 205/2, 3).

Et.: tc. **berber** (mac., bg. **berber**).

birbérniță, pl. **birbérniți** s.f. Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbérniță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. **berbernica**.

birbėți, pl. **birbėț** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Țăstă făcăță [...]* va si la júngfım Țista birbėățili. (Fata asta [...] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap² 81/3; *Dú-ti să lej un birbėți și dő-la-u țéstă cárti la picurár.* (Du-te să iei un berbec și dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap² 51/13; *Am un birbéc mári cári áj licuitór.* (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap² 141/21; *Frigúrça la lăső birbécú.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Birbėți čucăit.* (Berbec întors, batal.) Can¹ 189 s.v.

Var.: **bărbéc** (Wild h. 320/5), **birbėăți**, **birbéc**, **birbéc** (Wild h. 320/6), **birbėăți** (Kats 96/33).

Et.: lat. **berbex**, **-ecem**.

birbiăr vezi **birbér**.

birbiăți vezi **birbėți**.

birbicár, pl. **birbicár** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėăți*; Dms. Cioban care paște berbecii.

Et.: din **birbéc** + **-ár** sau lat. ***berbecarius**.

birbičóc, pl. **birbičót** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėăți*; Dms. Berbecuț. *Fičóru s-duțcă lá păștiri cu cőățva birbičót.* (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din ***berbėce** (forma anterioară a lui **birbėăți**) + **-óc**.

birbiđer vezi **birbér**.

birbíl vezi **birbiř**.

birbiř, pl. **birbiř** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbiř cári sári țóată zúya, di pri un múnti pri țéla lant.* (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Pap M² 49/6; *Bilbilu iřót-ău din cǎfěz nǎfǎrǎ, zǎstátút-ău pri únǎ vǎjǎcǎ di prun ǎn triúřǎ.* (Privighetoarea a ieșit afară din colivie și stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbil** (Cap 40), **bilbiř**, **birbíl** (Cap 40).

Et.: tc. **bilbil** (mac. **bilbil**).

birbérniță vezi **birbérniță**.

birbițoncă, pl. **birbițonki** s.f. Cerna A/1152. Bărbuță. P. e x t. Mustății ale mărului.

Et.: din ***birbúță** (dim. de la **bárbă**) + **-țoncă**.

bir carár vezi **bir cărár**.

bir cărár adv. Can¹ 189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúmeț prindėu și lánti [luminóř] pri la șomț.* (Și oamenii aprindeau mereu și alte [lumânări] pe la icoane.) Can T¹ 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. **bir karar** 'invariabil' (turcism).

bircuješ, **bircuři**, **bircuři**, **bircuřt** vb. IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a lua. *Si dúsirǎ lá bircuři spiři.* (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Puimőáini s-nǎ dúřim să bircuřim cǎșțóǎnǎ.* (Poimăine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuřim úyǎ.* (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Țǎstǎ gǎrninǎ ăi bircuřtǎ.* (Miriștea aceasta este culeasă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lǎ bircuřǎ din bilúcu di oi.* (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lǎ bircuři.* (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. **berkuvam**; cf. și mac. **paberkuva**.

birda adv. Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptǎmőnǎ vinčǎ cǎsǎ și birda fuțǎ lántǎ zúyǎ.* (În fiecare săptămână venea acasă și iar pleca în ziua următoare.) Cap² 78/28; *Iřő ǎntru řel birda.* (Ieși din nou în fața lor.) Cap² 35/35; *Tǎmán ardicǎț și caz birda.* (Abia te-ai ridicat și cazi iar.) Cap² 68/15; *Birda să viň.* (Să vii din nou.) Dms s.v.; *Birda lǎ spǎrsi lúcrú.* (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. **birda** (Cap 40); cf. și tc. **birdeň**, mac. **birdeň**.

birikát adv. Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu vǎșu cu ři s-lǎ prindǎ [cǎndilú], birikát lǎ mai micu frǎti, cǎ flő ǎn řep řpirt.* (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Birikát cǎ scǎpǎi.* (Noroc că scăpai.) Dms s.v.; *Birikát și di cőáta.* (Mulțumesc și

pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnu.* (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scâpáj nu antribáj, birikét la țela cu crívili coárni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strămbe!) Pap M² 162/1.

Var.: **birikét**¹.

Et.: tc. *bereket* (mac. *beriket*, bg. *bereket*).

birikátvirsin *invar.* Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. *bereket versin* (turcism).

birikét¹ vezi **birikát**.

birikét², *pl. birikétur s.n.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámna la mánăncă birikétu.* (Balaurul mănăncă câștigul.) Can T¹ 269/14; *Lq táti unéc birkét di còla.* (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Și Dómnu nu da mo birikét cum dădê năinti.* (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug așa cum dădea înainte.) Can T¹ 276/26; *Ágrili din comčuc cári sa mult bun catáti [...] dau mult bun birikét.* (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Știptám s-lă dunóm birikétu di vğara și să cățóm áră si áróm.* (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Niți ágru nu si áră, niți birikétu nu si fáti.* (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: **birkét**.

Et.: vezi **birikát**.

birikitliă, *pl. birikitlii adj.* Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *Birikitliia pimint ai năntinésu.* (Terenul din Nonti este roditor.) Dms s.v.; *Báfca di čarniț tribuăști să-ų sâpóm ántru iárnă, díntru că nğăua și plóli s-la făcă locu birikitlii.* (Grădina de duzi trebuie să o sâpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap¹ 52/40; *Lócur birikitlii.* (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. *bereketli* (mac. *beriketlija*, bg. *bereketlija*).

birinđi vezi **birinđiă**.

birinđiă, *pl. birinđii adj.* Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Birinđiă ra el.* (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Birinđi áskér.* (Ostaș de

frunte.) Dms s.v.; *Birinđi rúbă.* (Haine de calitate.) Dms s.v.; *Birinđi tăcoám.* (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: **birinđi**.

Et.: tc. *birinci* (mac. *birinđija*).

Birislav vezi **Birislăv**.

Birislăv *n.pr.* Can¹ 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de meglenoromâni.

Var.: **Birislav** (Cap 40).

Et.: sl. *Borislav n.pr.* (cf. *Bolislav*, BER I 65)

birkét vezi **birikét**².

birnivéc vezi **bărnăvéc**.

biru *interj.* Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra biru, bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De, biru, de!* (De, măi voinicule, de!) Cap² 167/43.

Et.: mac. *biro*.

bisăliiă, *pl. bisălii adj.* Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam ųom bisăliiă.* (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti viruș ăn țela că-i bisăliiă.* (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. *besalija*.

bisărică vezi **băsărică**.

biser, *pl. biser s.m.* Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fiăta con zărăđiğă, ai căđiău trindăfi' din ruăst, áră con plănđiğă, ai curău bisăăr din ųócfl.* (Când fata râdea, îi cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, îi curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aș fóst-au vrină fğătă cári con plănđiğă, an loc di lócrum, ai căđiğău biser din ócfl.* (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, îi cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: **bisjăr**.

Et.: mac., bg. *biser*.

bisărică vezi **băsărică**.

bisărică vezi **băsărică**.

bisjăr vezi **biser**.

bisimjăt-cămin vezi **bisinét-cămen**.

bisinét-cămen *s.f.* Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Duăuă cuálbi di bisimjăt-cămin.* (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: **bisimjăt-cămin**.

Et.: mac. *bescenet kamen*.

bisiricós, bisiricósă, pl. bisiricós, bisiricósi
adj. Can¹ 189; Cap 35 s.v. *bășărică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunđnéř!* *să și mult bisiricós.* (Locuitorii din *Lunđň* sunt și foarte bisericoși.) Can T¹ 263/1.

Et.: din *biserică* + *-ós*.

bismáki *s.pl.* Boabe de strugure; ciorchine.

[*Ficóru*] *antręazi bismákili li ăngľtă.* ([Feciorul] înghite boabele de struguri întregi.) DP 212/10.

Et.nec.

bisminită vezi *besminită*.

Bistrița *n.pr.* Pap M² 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nónti*.

Et.: sl. *Bistrica*.

bístru, bístră, pl. bístri, bístri *adj.* Pap¹ 32; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tări úbavă ápu, bístră și ráři.* (Apă atât de bună, limpede și rece.) Cap² 101/27; *Ţéla ficóriľ bířură di la bístra čěsmă.* (Feciorii băură de la fântăna cea limpede.) Cap² 48/26; *Jo beų apă ráři din izvóară bístri.* (Eu beau apă rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *Ţéru ra bístru și plin di stęali.* (Cerul era senin și plin de stele.) DP 84/26; *Ócľi bístri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bístru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. *bistar* (*bistra*), bg. *bistăr* (*bistra*).

biș, pl. biș *s.m.* Cap 40; Dms. Insectă de culoare albastru închis; gândac, bondar. *Biș vęárdi.* (Gândac verde; cățelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Biș din báligă.* (Gândac de balegă.) Cap 40 s.v.; *Biș ămpuțót.* (Gândac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mai ăncóla flo únă bubáľcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de balegă și un bondar.) Cap² 91/37; *Móntiza, ca li urdinó úómu fęátılı, vini și biju.* (Dimineata, când puse omul fetele în rând, veni și bondarul.) Cap² 92/43.

Var.: *bij*.

Et. cf. alb. *bishë*.

bișănós, bișănósă, pl. bișănós, bișănósi
adj. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Bășinos. F i g. Obraznic. *Bișinós măgar!* (Măgar bășinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: *bișinós*.

Et.: din *bișónă* + *ós*.

bișătúra, pl. bișătúr *s.f.* Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Bășină.

Et.: din *bișós* (s.v. *bes*) + *-ătúrá*.

bișcă, pl. bișki *s.f.* Cap 40; Dms. 1. Con de brad sau de pin. 2. Minge făcută din conuri de brad sau coceni de porumb care se folosește la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. *biška*.

bișică vezi *bișócă*.

bișicós, bișicósă, pl. bișicós, bișicósi *adj.*

Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bișócă*; Dms. Plin de bășici, bășicat.

Et.: din *bișócă* + *-ós*.

bișikičcă, pl. bișikički *s.f.* Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bișócă*; Dms. Bășicuță.

Var.: *bișikičcă* (Cap 40 s.v. *bișócă*).

Et.: din *bișócă* + *-ič(că)*.

bișikičcă vezi *bișikičcă*.

bișină vezi *bișónă*.

bișinós vezi *bișănós*.

bișqaná vezi *bișónă*.

bișócă vezi *bișócă*.

bișónă vezi *bișónă*.

bișócă, pl. bișót și bișóki *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Bășică. *Seęáti bișóř.* ([Apa] face bășici.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Bișócă di pișát.* (Bășica udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Bișică di porc.* (Bășica porcului.) Dms s.v.; *Bișică di pęáști.* (Bășica peștelui.) Dms s.v.; *Bișit di ploáľă.* (Bășici de ploaie.) Dms s.v.

Var.: *bișică, bișócă*.

Et.: lat. *ves(s)ica*.

bișóčcă, pl. bișóčki *s.f.* Dms. Bășicuță.

Et.: din *bișócă*, prin substituția finalei *-ócă* cu *-óčcă*.

bișónă, pl. bișón *s.f.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Bășină. *Bișónli ca răzvrăjóřă, si fęsiră șóáriř.* (Bășinile dacă se vorbiră, se făcură șoareci.) Pap M² 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Bișóni goáli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap² 218/11.

Bișóna lisitáľă. Bășina vulpii [= un fel de ciupercă otrăvitoare]. Can¹ 190 s.v.

♦ *Cu bișoîn nu si âmplă stómna.* (L i t. Cu bășini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

Var.: **bișină** (Can¹ 189), **bișonă**.

Et.: lat **bissina*.

bișós vezi **bes**.

bitárnác, **bitárnácă**, *pl.* **bitárnăț**, **bitárnácĕi** *adj.* și *s.m.f.* Pap¹ 34; Dms. Bătrâior; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

Et.: din **bitórn** + **-ác**.

bitárnęąsti vezi **bitárnęsti**.

bitárnęătă vezi **bitárnętă**.

bitárnés, **bitárnescă**, *pl.* **bitárnęst** *adj.* Can¹ 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânesc; vechi.

Var.: **bitárnesc** (Can¹ 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms).

Et.: din **bitórn** + **-esc**.

bitárnęsti *adv.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânește.

Var.: **bătrânęąsti** (Cap 36, 40 s.v. **bitórn**).

Et.: din **bitórn** + **-ęsti**.

bitárnętă, *pl.* **bitárnęt** *s.f.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrânețe. *La vięa fat mým-sa ân bitárnęătă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Bitárnęătă-ĭ mănćósă.* (Bătrânețea este grea.) Cap² 187/16; *Çon ver si trăĭș rău, ân tinirętă ili âm bitrânętă?* (Când vrei s-o duci rău, la tinerete sau la bătrânețe?) Cerna T; *Mi júnsi bitárnęta.* (Mă ajunsese bătrânețea.) Cerna A/508.

♦ *Dună ân tiniręătă ca si-ț ĩ áflă la bătrânęătă.* (Adună la tinerete ca să ai ce găsi la bătrânețe.) Cap² 167/22.

Var.: **bătrânęătă** (Cap 40 s.v. **bitórn**), **bitárnęătă**, **bitárnĭătă**, **bătrânęătă**, **bitrânęătă** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitrânętă**, **bitrânĭătă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinęătă** (ALDM I, h. 451/3).

Et.: din **bitórn** + **-ętă**.

bitárnĭătă vezi **bitárnętă**.

bitárnĭc vezi **bitárnĭc**.

bitárnĭc, *pl.* **bitárnĭcăt** *adj.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrâior.

Var.: **bitárnĭc** (Cap 41 s.v. **bitórn**).

Et.: din **bitórn** + **-ĭc**.

bitárnĭcós, **bitárnĭcósă**, *pl.* **bitárnĭcós**, **bitárnĭcósĭ** *adj.* Dms. Bătrânicos, cu înfățișare de om bătrân. *Bitárnĭcósă noastră múmă [ári ócĭ lu dęádu].* (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătrânĭcós vâmpĭr, tu la făsęș țĭsta lucrú.* (Ah! vampir bătrân, tu făcuși lucrul acesta.) Cap² 136/43.

Var.: **bătrânĭcós**.

Et.: din **bitórn** + **-ĭcós**.

bitárnĭmĭ *s.f.* Can¹ 190. Bătrânețe.

Et.: din **bitórn** + **-ĭmĭ**.

bitér *adv.* Dms. Rău. *Cum si trăĭc! Di bitĭăr mai bitĭăr.* (Cum s-o duc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri albă vidęălă.* (L i t. [Să-ți fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viață.) Dms s.v.

Var.: **bitĭăr**.

Et.: tc. **beter** (mac., bg. **beter**).

bitĭăr vezi **bitér**.

bitligán vezi **pitligán**.

bitórn vezi **bitórn**.

bitórn, **bitórnă**, *pl.* **bitórnĭ**, **bitórnĭ** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spúnim noi că im román, mic cu mári, tinir, bitórnĭ.* (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M¹ 29/21; *Júnsi la únă căsă ĭúndĭ ra únă bábă bitórnă.* (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M² 149/40; *La prind fócú fićóriĭ, ĭes la foc și ómĭn bitórnĭ și si ncresc la foc tótă nóptę.* (Tinerii aprind focul, ies la foc și oamenii bătrâni și se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T¹ 268/11; *Górnițu la flăĭ și ĭo, áma ra mult bitórn.* (Părul sălbatic l-am apucat și eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

Var.: **bitórn**, **bitrân** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/1, 7).

Et.: lat. **betranus** (=veteranus).

bitrân vezi **bitórn**.

bitrănegață vezi **bitărnéță**.

bitrănéță vezi **bitărnéță**.

bitrăniță vezi **bitărnéță**.

bitrineață vezi **bitărnéță**.

Bituľa *n.pr.* Can¹ 190. Orașul Bitolia.

Et.: sl. *Bitola*.

bjuć vezi **biľuc**.

bivol vezi **bivul**.

bivul¹, *pl. bivul* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bivol. *Tălară trei bivul!* (Tăiară trei bivoli.) Cap² 110/41; *Upinți aș li dără ômini!* *di cõã di bou, di cal și di bivul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can¹ 265/11; *Bun, jo s-ti duc an disupra lúmi, amă să áfliș doj fõjľur di bivul!* (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găsești [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap² 149/10; *Noj putem s-ti scoátim di ua țupră, ama si áfli cárnii di nuáu bivul!* (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Mănâncă cõt un bivul.* (L i t. Mănâncă cât un bivol. = Mănâncă fără măsură.) Cap² 168/7.

Var.: **bivol**.

Et.: mac., bg. **bivol**.

Bivul² *n. pr.* Pap² 173/28; Cap 41 s.v. *bivul*. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: **bivul**¹.

bivulćac, *pl. bivulćat* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bivul*; Dms. Bivol tânăr.

Et.: din **bivul** + **-ćac**; cf. și mac., bg. *bivolće*).

bivuliță, *pl. bivuliți* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *bivul*; Cerna A/862; Dms. Bivoliță.

Var.: **bivul'țiă** (Pap² 59).

Et.: mac., bg. **bivolica**.

bivul'țiă vezi **bivuliță**.

bizés, **bizéscă**, *pl. bizéšt* *adj.* Dms. Care aparține beifului, boieresc. *Di ágrili bizéšt nițicári nu si čãpnčã.* (De ogoarele boierești nu se atingea nimeni.) Dms s.v.

Var.: **bizésc** (Dms).

Et.: din **beg** + **-ésc**.

bizésc vezi **bizés**.

bizirisés, **bizirisiri**, **bizirisij**, **bizirisit** *vb.* IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urí, a se sătura. *Áň ři bizirisí cu bãnárja.* (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. *bezirmek*.

blagoslovés vezi **bluguisés**.

blagoslovít vezi **blugusuvít**.

blagusluvés vezi **bluguisés**.

blagusuvés vezi **bluguisés**.

blagusuvít vezi **blugusuvít**.

Blaguvét *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012. Sărbătoare religioasă creștină; Buna Vestire, Blagoveștenie.

Et.: mac., bg. *Blagovec*.

blaguvisés vezi **bluguisés**.

blánă, *pl. blon* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41. 1. Scândură groasă, blană de lemn. 2. *Pl.* Baliverne; minciuni. *Că cu foárřitili táľă blon.* (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecele. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi și uscate.) Cap² 168/11; *N'-turéști blon.* (Îmi toarnă baliverne.) Pap² 63/7.

Et.: bg. *blana*.

blánăv, **blánăvă**, *pl. blánăv*, **blánăvi** *adj.* și *s.m.f.* Cap 41 s.v. *blánă*; ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 1. Fără gust. *Mánğă blánăvă.* (Mâncare fără gust.) Dms s.v.; *Apu blánăvă.* (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 2. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 s.v. *blánă*. 3. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blon spúni.* (Mincinosul spune minciuni.) Dms s.v.

Var.: **blánáv** (Cap 41 s.v. *blánă*).

Et.: bg. *blanav*.

blăstim, **blăstimári**, **blăstimái**, **blăstimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41; ALR II, s.n., 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámna [...] si anvirinó și ľa blăstimó.* (Balaurul [...] se supără și îi blestemă.) Cap² 151/9; *Ĵa ľa blăstimó.* (Ea îi blestemă.) Cap² 100/14.

Et.: lat. *blastemare*.

Blăța *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nõnti*.

Et.: sl. *Blaca* (der. de la *blato* ‘baltă’)

Blăța Mări *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mári*.

Blăța Mică *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mică*.

blazéi *adv.* Pap² 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-I la Țista ȳom.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra, fãrtãti, bũnã zũyã! Țe-ȳ Țista raãt tȳu? Blãzéȳ ãȳ bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M² 160/18.

Var.: **blãzéȳ**.

Et.: mac., bg. *blaze*.

blazéinít vezi **blãzéiníc**.

Blãdíťã *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Úmã*.

Et.: cf. bg. *Bledica* (der. de la *bled* ‘palid, spãlãcit’) (BER I 55).

blãgũnã, *pl. blãgũnã* s.f. Kats 89/9. Ghindã.

Et.: mac., bg. *blagun*.

blãgũsóf vezi **blugusóv**.

blãnãv vezi **blãnãv**.

blãnés, **blãniri**, **blãnii**, **blãnít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blãnã*; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la *blãnã* (2).

blãsnés, **blãsniri**, **blãsnii**, **blãsnít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre soare) A rãsãri, a lumina.

Et.: mac. *blesne*, bg. *blesna*.

blãsniri, *pl. blãsnir* s.f. Cerna A/1589. Rãsãrit. *Altãru cũtru blãsnirȳa lu sȳãrli ãȳ zãnvãrtít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre rãsãrit.) Dms s.v. *altãr*; *La blãsnirȳe sȳrli.* (La rãsãritul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi **blãsnés**.

blãstém, *pl. blãstémi* s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blãstim*; Dms. Blestem. *Si pugudí blãstému cã Ștefãn, cu ra fȳetã, si fȳesi fiȳór.* (Se nimeri blestemul, ca Ștefan, dacã era fatã, se fãcu bãiat.) Cap² 151/11.

Fac blãstém. A blestema. *Cãru, an drũmu ȳista cȳa, pri mũnti, si spãrsi și țela tũnțȳa fȳesi blãstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39.

◆ *Blãstémili lu fakĩru pri uscãt nu cad.* (L i t.

Blestemele sãracului nu cad pe uscat. = Blestemele sãracului nu se duc în vânt.) Pap M² 63/5.

Et.: der. postverbal de la *blãstim* (**blãstimãri**).

blãstimãt, **blãstimãtã**, *pl. blãstimãȳ*, **blãstimãti** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59; Cap 41 s.v. *blãstim*; Dms. Blestemat. *Blãstimãtã di lũmi și di Dũómnu, L'umnĩta cãtilin, cãtilin ãș mȳãri.* (Blestematã de lume și de Domnul, L'umnĩta încet, încet se stinge.) AtaM 378/2; *Blãstimãt sat.* (Ceas rãu.) Dms s.v. (Substantivat) Rãu, neliniștit; blestemat. *Tãȳ, bre blãstimãtuli, dȳsta plȳnsiș!* (Taci, mãi blestematule, destul ai plãns!) Pap M² 61/8.

Et.: vezi *blãstim*.

blãzéȳ vezi **blazéȳ**.

blãzéiníc, **blãzéinicã**, *pl. blãzéinii*, **blãzéiniȳi** *adj.* Cap 41 s.v. *blazéȳ*; Dms. Fericit. *Blãzãȳiniȳ sa tãtȳni!* *cu fiȳór pricupsit.* (Fericiȳi sunt pãrinȳii cu copii pricupsiti.) Cap² 207/16.

Var.: **blazéinít** (Cap 41 s.v. *blazéȳ*).

Et.: din *blazéȳ* + *-nic*.

blicnés, **blicniri**, **blicnii**, **blicnít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. 1. A zvãcni, a țãșni, a izbucni. *Lisĩta cã blicni și aȳ vizũ [gũva], op, di pri lup ãș si nãpicãĩ ãn gũvã.* (Vulpea când zvãcni și o vãzu [gaura], hop, de pe lup [= sãri de pe lup] și se bãgã în gaurã.) Cap² 118/28; *Blicni lã vumãri.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicni gnoj din ċirgãȳ.* (A țãșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. 2. (Despre apã) A inunda. *Èza dũpu plȳãȳã gãrdina ãȳ blicnítã.* (Întotdeauna dupã ploaie grãdina e inundatã de apã.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. *blikne*, bg. *blikna*.

bliznãc, **bliznãcã**, *pl. bliznãȳ*, **bliznãȳi** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59, 196; Can¹ 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. 1. Geamãn.

Cumșijca săldi bliznăț rudcăști. (Vecina naște numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznăț.* (Frați gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prună bliznăcă.* (Prună care crește lipită de altă prună.) Cap 42 s.v.

2. Model de broderie care se face pe mânecile cămașilor.

Var.: **pliznăc** (Pap² 196).

Et.: mac., bg. **bliznak**.

bliznă s.f. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Oțel, fier. *Dără un cunac di er și cu ușa di bliznă.* (Face un palat de fier și cu ușa de oțel.) DP 59/23; *Čóru bóru, do-ń un [dinti] di blizna, na-ť un di os.* (*Čóru bóru* [= tu cioară și tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ți un [dinte] de os.) Pap M² 47/18; *Om júni ca blizna.* (Om voinic ca oțelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. **blizna**, bg. **blizná**.

bliznés, blizniri, blizni, bliznit vb. IV. *Tranz.* Cerna A/544. A naște gemeni. *Mulfăre blizni.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. **blizni**.

blăndă vezi **blăndă**.

blăndă s.f. Can¹ 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

Var.: **blăndă** (Dms).

Et.: lat. **blanda**.

blor, pl. **blor** s.m. Pap² 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. **blor** (Cap 42).

bluguslovés vezi **bluguisés**.

bluguslúvít vezi **blugusúvít**.

blugusóv, pl. **blugusóvi** s.n. Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bluguisés*; Dms. Binecuvântare. „*Ţivá nu voĵ*”, *zisi uómu*, „*túcu un blugusóv sá-ń dai*”. („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”) DP 30/7; *Si dúsi árá la ţéla dĕdu ťi vĕ sirbít anaínti s-aĵ da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap² 26/7; *Dúpu blăgusóf, la sárutá tîniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe tânăr pe frunte.) Can T² 122/6.

Var.: **blăgusóf**.

Et.: mac. **blagoslov**.

blugusúvés vezi **bluguisés**.

blugusúvít, blugusúvítă, pl. **blugusúvít, blugusúvítii** adj. Pap² 59; Cap 42 s.v.

bluguisés; Dms. *Blagoslovít, binecuvântat. Blagusúvít si ieş.* (Binecuvântat să fii.) Cap² 102/29; *Bluguslúvítă si ieş di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap² 38/29; *An blugusúvít.* (An *blagoslovít*.) Cap 42 s.v. *bluguisés*; *Cuťitáşu ra blagoslovít.* (Cuťitaşul era *blagoslovít*.) Pap M² 166/7.

Var.: **blagoslovít, blagusúvít** (Pap² 59), **bluguslúvít, bluguisít** (Cap 42 s.v. *bluguisés*).

Et.: vezi **blugusúvés** (s.v. **bluguisés**).

bluguisés, bluguisíri, bluguisíj, bluguisít vb. IV. *Tranz.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A *blagoslovi*, a binecuvânta. *Aŭ bluguisí ápa și unăúără si fĕsi ápa bluguisítă rakíĵă.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap² 53/3; *Nápcum la blagoslovi și la zisi: creştiť și iť mulĵ [și va fáĵiť mulĵ].* (Apoi îi *blagoslovi* și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Ţista dĕádu ra Dómnu și, că-ŭ bluguslovi ápa, diŭnăóără prucuró čĕşma rákíĵă.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu și, dacă binecuvântă apa, dintr-o dată începu să curgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

Var.: **blagoslovés, blaguslúvés** (Cap 42 s.v.), **blagusúvés** (Cap 42), **bluguisés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés, blugusúvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. **blagosloviti**.

bluguisít vezi **blugusúvít**.

bluzéj s. Pap¹ 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. **blazé**.

bo interj. Exclamație prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lucrú!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. **μπο**, alb. **bobó** DDA 280 s.v. **bobó**).

bqádnic vezi **bqódnic**.

bqans, pl. **bqanş** s.m. Dms. Bucată de pământ. *S-nă dúĵim s-lă dăróám ĵázu și să purtóám bqanş.* (Să mergem să facem iazul și să cărăm bucăți de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

boár vezi **buaré**.

bqără vezi **bqóri**.

bğári¹ vezi **bğri**.

Bğári² *n.pr.* Pap M² 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bğri**.

bğășă vezi **boș**.

bob *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. **1.** Bob, grăunte. **2.** Fasole. *Bob di minútu, bob cãmpunesc.* (Fasole măruntă, fasole de câmp). Can¹ 190; *Áfi la leu trei cãrbún, trei gãrnúță di bob și trei cãțól di al.* (Apoi se iau trei cărbuni, trei boabe de fasole și trei căței de usturoi.) Pap M² 106/6; *Bob si zîți la fãsulíje.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Cã işă bóbu, ál prãşãm priúnã cu gãrnişóru.* (Când răsărea fasolea, o prășeam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La prima prãşiri [...] si sãdés bóbu și tícfli.* (La primul prășit [...] se sãdesc fasolea și dovleci.) AtaM 350/24; *An am únã bábã, bob sémínã.* (Am o babă, seamănă fasole. [Ghicitoare: Capra].) Can T¹ 273/15; *Bob róși.* (Fasole roșie.) Pap² 59 s.v.; *Bob șarót.* (Fasole pestriță.) Pap² 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sălbatică.) Pap² 59 s.v. *Bob di măccátu.* (Bob, plantă leguminoasă cu păstăi și boabe mari. (Can¹ 190.)

♦ *Anviát poj p la iert bob.* (L i t. Popă învățat la fasole fiartă. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M² 80/8.

Et.: mac., bg. **bob**.

Bóba *n.pr.* Cap 42. Nume de capră.

Et.: vezi **bob**.

bobărec vezi **búbric**.

bóbcă vezi **bópcă**.

bócfă, *pl. bócfi* *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

Var.: **bóčvã** (Cap 43).

Et.: mac. **bočva** (bg. **bãčva**).

bóčvã vezi **bócfã**.

bod, *pl. bódur* și **bódi** *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușă. *Bod di albinã.* (Ac de albină.) Cap 42 s.v.; *Bod la Kír-kél.* (Ac de cataramă.) Cap 42; *La lo picúru și cu suflárça, cu suflárça áj la scúasi cu ácu búádu.* (Îi apucă piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Măgáru*

si ntápã cu bódu. (Pe măgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușă.) Cap 42 s.v.

Bódu din gãrtlán. Omușor. ALDM I, h. 109/3.

♦ *Am un bod lã buríc.* (A avea un ghimpe la inimă.) DP 229/15; *Anviátúra nu si nșără cu bódu-n cap.* (Învățătura nu o înșiri [= nu o vâri] cu acul în cap.) Cap² 192/18.

Var.: **but¹** (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

bodés vezi **budėj**.

bóerã vezi **bğri**.

bogát, bogátã, *pl. bogát, bogáti* *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. **bogat**.

bogățilã *s.f.* Cap 43 s.v. *bogát*. Bogăție. *Júnili cu fãta tricúrã vëacu cu bogățilã.* (Tânărul și fata au trăit în bogăție.) Cap² 132/34.

Et.: din **bogát** + - **ilã**.

Bogoródiță vezi **Buguródiță**.

bói *s.f.* Statură. *Mult unizés cu Cráli Márca lã kept[...] túcu și lã bói.* (Mult semeni cu Cráli Márca la piept [...] precum și la statură.) DP 81/30.

Et.: tc. **boy**.

bójerã vezi **bğri**.

Bója *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nçnti*.

Et.: bg. **Boža** ('mac sălbatic').

Bójigrob *s.n.* Mormântul Domnului, Sfântul Mormânt. *Fãta [...] vça țirút izin di la tát-su sã si dúcã la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tată-su să se ducă la Sfântul Mormânt.) DP 134/11.

Et.: bg. **Bož grob**.

bólen, bólnã, *pl. bólnã, bólni* *adj.* Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

Var.: **bólno** (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. **bolen**.

Bóliglav *n.pr.* Can¹ 190; Can T² 107/17. Nume de loc între *Lumnîã* și *Cúpã*.

Et.: mac. **Boliglav** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vrãh* 'vârful cel mai de sus', BER I 65).

bólno vezi **bólen**.

bólniță, *pl. bólniți* *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudi sã si ânloășã Cráli Márcu și sã zácã prin bólniți.*

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Mărcu* și să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Și căzúj luoș și ram la nusucumú, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la *nusucumú*, la spital, și mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: **buólniță**.

Et.: mac., bg. **bolnica**.

Bolován *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: bg. **Bolovan** ('stâncă') (BER I 29).

bólca, *pl. bólki* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Și di țestă ti plonč, ampiráti? Saldi țesta să-ț ă bólca!* (Și de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M² 165/29.

Et.: mac., bg. **bolka**.

bombărés vezi **bumbărés**.

bópcă, *pl. bókpi* *s.f.* Pap² 59, 60; Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. 1. Bob, grăunte. *Bábki álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. F i g. Prichindel. 2. Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuști. *Ișó lúpu an urmán și mánco vrină jărbă și vrină buápcă di căzbin.* (Ieși lupul în pădure și mănca ceva iarbă și ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbkí di smărçácă.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. 3. Nasture. *Li cusúj bókpi lá cămçășă.* (Am cusut nasturii la cămașă.) Dms s.v. 4. Pastilă. 5. Model de broderie. 6. Numele unei flori de culoare violetă.

Bópcă di vidçală. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: **bóbcă** (Cap 42 s.v. *bob*), **buápcă**, **buópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din **bob** (1.) + **-că**.

Bórcă *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: sl. **Borka** (cf. bg. *borika* 'pin alb', BER I 67).

bór *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. **bor**.

boré vezi **buaré**.

borğ, *pl. bórğur* *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani).

Spričca [...] jo-ŭ ded la ŭmpirátu pri borğ. (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ș ve borğ la ampirátu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M² 136/11; *Na, iŭă si-ț la plătjăs buárğur iŭăla.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

◆ *Bórğur ăj miti!* la *ŭom.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T² 110/20.

Var.: **buărğ**.

Et.: tc. **borç**.

borğiliă vezi **burğliă**.

borğliă vezi **burğliă**.

borğliŭ vezi **burğliă**.

boș¹, *pl. bôșă și bôși* *s.n.* Pap¹ 34, Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms.

1. Testicul. 2. Nume de floare.

Bôșu cucótuŭi. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

◆ *Al' dēdi bôșili.* (L i t. I-a dat boășele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M² 63/17; *Ștētă la réti să-l cădă bôșili.* (L i t. Așteaptă să-i cadă boășele berbecului castrat. = La paștele cailor, niciodată.) Pap M² 63/14; *Ca çon la cățó Dómnu di bôșă.* (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap² 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la *pl. bôșă* (**bôși**) < lat. *bursa* (DLRM).

boș² *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boș di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: **boș**¹.

bôșnic, *pl. bôșniț* *s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâneca de cămașă. *Bôșnic di cămçășă.* (Clin la mâneca de cămașă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. **bočnik**.

Bótă *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în *Óșiń*.

Et.: mac., bg. **Boca** ('vadră, găleată').

Bótăla *n.pr.* Cap 43 s.v. *Bótă*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: **Bótă**, *gen.*

bótcă, *pl. bótci* *s.f.* Dms. Excrescență; vârș, țepă. *Brúca ári bótca.* (Buba are vârș.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bótci.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bocka*.

boṽ, *pl. boi* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1–7; Dms. **1.** Bou. *Upinṽli aṣ li dāră ômiñi'l di cõjã di boṽ, di cal și di bîvul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *G'iîám cu neç ágrî, cu neç stuócã, vëm câpri, vëm uoî, buoî, vaṽ.* (Trăiam din puțin pământ, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Âñ toámna si árãu ágrili cu bóil' și cu árát.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doj fur fęsirã laf ca sã fúrã bóil.* (Doi hoți se înțeleserã ca sã fure boii.) Pap M¹ 26/3; *Ámi bóil' jîndi t-a?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap² 55/6; *Am un boṽ roṣ, jîndi si cúlçã jãrbã vçãrdi nu jãsi.* (Am un bou roșu, unde se culcã iarbã verde nu rãsare. [Ghicitoare: Focul.]) Cap² 155/12; *Viṽl vinî la minî, boṽ sã fúgã, ṽivã nu nviṽ, cã ári cap fãrã criél.* (Viṽel a venit la mine, bou o sã plece, nimic nu a învãtat, cã are cap fãrã minte.) Pap M¹ 20/35; *Aj, bóuli, sã o bej vãlça.* (Hai, boue, sã bei râul.) W 75/22; **2. Boi**, *pl. art. Bóil'* Pap² 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóil' ies lã dârça zórfl.* (Carul-Mare rãsãrea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boṽ*, *Dçãdirã Bóil' únã struminári.* (A rãsãrit Carul-Mare la [o înãlțime de] o strãmurare [=prãjinã].) Dms s.v.

Bóu Dómnului, Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boṽ*, **Boṽ-di-báltã**. Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boṽ*, **Cu uóc'lu bóulu**. Joc de copii. Pap M² 91/1.

♦ *Di cõárnili bójlor.* (L i t. De coarnele boilor [se țin]. = Se ocupã cu agricultura.) Cap² 185/9; *Di fînça bóulu*. (L i t. De funia boului [trage]. = Se ocupã cu agricultura.) Cap² 185/9; *Óclu stãpónului l-angrãșã bóil.* (Ochiul stãpânului îngrașã boii.) Can T² 112/23; *Axénu boṽ túcu maî gras áj.* (Boul strãin întotdeauna este mai gras.) Cap² 168/18; *Cãri fúrã un uoṽ fúrã ș-un boṽ.* (Cine furã un ou, furã și un bou.) Can T² 111/26; *A'l si fitó bóu.* (L i t. Îi nãscu boul. = Se spune despre cineva care se bucurã fãrã motiv.) Pap M²

63/11; *Cu boi'l nu si tráçfi.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap² 168/21.

Var.: **buãṽ** (Cap 43 s.v. *boṽ*).

Et.: lat. *bovus*.

boṽçác vezi **boṽçúc**.

boṽçúc, *pl. boṽçút* *s.m.* Can¹ 190; Cap 43 s.v. *boṽ*, Dms. Boulean; bou tânãr.

Var.: **boṽçác** (Dms).

Et.: din *boṽ* + *-çúc*.

boṽjés vezi **bunãjés**.

boṽréṽ vezi **buaré**.

boz¹, *pl. boj și bózi* *s.m.* și *n.* Cap 43.

1. Soc. **2.** Fructul platanului. *Ancãrcó boj di jãvur ân loc di cãstõñã.* (Încãrcã fructe de platan în loc de castane.) Cap² 45/19. **3.** Os de pește. *Con au ardicãra mãsa, buãzili di pãṣti ja turirã dúpu cãsã.* (Când strãnserã masa, oasele de pește le aruncãrã dupã casã.) MP 124/11; *An çitíjã s-nu ti pucãṽ, cã ári buãz și s-nu-ṽ cãdã ân uóc'fl!* (În tavan sã nu te uiți, cã sunt oase de pește și sã nu-ți cadã în ochi.) MP 82/21.

Var.: **buãz**.

Et.: mac., bg. *boz*.

Boz² *n.pr.* Cap 44. Numele unei mahalale în *Nõnti*.

Et.: vezi **boz**¹.

bózã *s.f.* Can¹ 190; Cap 44; Dms. **1.** Bragã.

Biṽjîj únã bózã. (Bãui o bragã.) Dms s.v. **2.** Tãrãte opãrite care se dau la animale, mai ales la porci; uruiaã. *Bóza li ângrãșã vitili.* (Uruiala îngrașã animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *boza* (tc. *boza*).

bódnic, *pl. bódnîṽ* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Dms. **1.** Buștean care se pune pe foc în ajunul Crãciunului. *Barbãtu [...] le trej lémni, dózã supṽor și un gros, cãri li zîṽim bódnic, li púni pri foc.* (Bãrbatul [...] ia trei lemne, douã subțiri și unul gros, cãruia îi zicem *bódnic*, le pune pe foc.) Can T² 105/27. **2.** Ajunul Crãciunului. *La noj vem adét dirép Cãrcún, la Bódnic, fac mul'érli un puclón.* (Noi avem un obicei înainte de Crãciun, în ajunul Crãciunului femeile fac un plocon.) Can T² 105/20.

Var.: **bqádnic** (Cap 42; Dms).

Et.: bg. *bádnik*, mac. *badnik*.

bóri, *pl. bor s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Cən mi zasúflă bǫáręa, pimintu nu mi ancápi și jo sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ține pământul și eu, sârmanul, mă fac nevăzut.) Pap M² 139/24; *Ácu nu na cálisjǎș [la nuntă], si zǎbutim únă buári silnică.* (Dacă nu ne poțtești [la nuntă], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Áj nǎ vręami cu bǫári.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Bǫári nęágrǎ.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Bǫári cu nęáúă.* (Vânt cu zăpadă; viscol.) Cap 42 s.v.; *Bǫáręa cu nęáúă bǎti di cútru Cujúc.* (Viscolul bate dinspre [muntele] Cujúc.) Cap 42 s.v.; *Bǫári di Zóna.* (Vânt care bate dinspre [muntele] Zóna.) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cútru bóri di cǎtún áj un múnti.* (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T¹ 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împăratul vânturilor [se numește vântul puternic care suflă vara, în Lúnđń și Birislǎv, dinspre muntele Zóna.] Pap M² 40/9.

♦ *Pri bǫári-I ziț.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbești în vânt.) Cap² 168/16; *Cum ti turí bǫáręa?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap² 70/12.

Var.: **bǫără** (Pap² 59), **bǫári**, **bóerǎ** (Wild h. 11/1), **bóierǎ** (Wild h. 11/1), **buári**.

Et.: lat. *boreas* (DLRM); cf. gr. *μῶρα* (pentru forma **bǫără**, **bǫrǎ**).

bra vezi **bre**.

bra-bíc *adv.* Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, cǎ si ǎnvirinó, bra-bíc, di la lo di uręfl di cǎ la tutcái, tutcái cap ǎn cap, șlósčǎ lǎ fęási.* (Márca, dacă se supǎrǎ, nici una nici două, îi luǎ de urechi, îi pocni zdravǎn cap în cap, chisǎlițǎ îi făcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

bracazúm vezi **brǎcǎzúm**.

brǎdǎvițǎ vezi **brǎdǎvițǎ**.

bradivíțǎ vezi **brǎdǎvițǎ**.

bráduvițǎ vezi **brǎdǎvițǎ**.

brádvǎ, *pl. brádvǎ s.f.* Cap 44; Dms. Bardǎ.

Var.: **brávdǎ** (Cap 44 s.v.)

Et.: mac., bg. *bradva*.

brad, *pl. brađ s.m.* Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. *bredh*.

Brađ di čirés *n.pr.* Pap M² 173/39; Cap 44. Nume de loc în Lúnđń.

Et.: *brađ + di + čirés*.

bránǎ, *pl. bráni s.f.* Cap 44. Grapǎ, boroanǎ.

Et.: mac., bg. *brana*.

brásliveț vezi **brǎslǎvét**.

braț, *pl. bráțǎ și bráti s.n.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. **1.** Braț. *Áș punę un criștín cu pári sǎ lǎ țónǎ máxómu ǎn bráțǎ și sǎ lǎ bǎtizǎ.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35; *Ĭel, zǎngonisít, lu lo máxómu ǎn bráțǎ.* (El, foarte grǎbit, luǎ pruncul în brațe.) Cap² 77/14; **2.** Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsǎ cu cele două brațe; unitate de măsurǎ de lungimea unui braț. *La flǎrǎ fičóru, di ĩndi ra ca di treĭ ǎn, la flǎrǎ ca di șǎpti ǎn, ǎn fúrnǎ și cu un braț di cǫrț ǎntru ĩel.* (Gǎsirǎ feciorul, de unde era de vreo trei ani, ĩl gǎsirǎ ca de șapte ani, ĩn cuptor, și cu un braț de cǎrți ĩnaintea lui.) Cap² 99/8; *Un braț di lęámni.* (Un braț de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Tĭórtu nĭoĭ lǎ mirím cu bráțu.* (Noi măsurǎm tortul cu brațul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. *brachium*.

Bráțe *n.pr.* Pap M² 173/40; Cap 44 s.v. *braț*. Nume de loc în Úmǎ.

Et.: *braț*.

brávdǎ vezi **brádvǎ**.

brávu *interj.* Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. *bravo*, gr. *μῆράβο*.

brázdǎ, *pl. brǫjd, brǫjđur (brǎjđur) și brázdǎ s.f.* Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4-6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4-6; Dms. **1.** Brazdǎ, fǎșie de pǎmǎnt rǎsturnatǎ de plug. *Lúdi [...] trǎgni únǎ brázdǎ.* (Lúdi [...] trase o brazdǎ.) MP 232/13; *Rǎstupęǎ-ti-n brázdǎ!* (Ascunde-te ĩn brazdǎ!) Cap² 19/2; *Rǎrița, pri ĩndi tręáti, brázdǎ dǎrǎ.* (Plugul, pe unde trece, face brazdǎ.) Dms s.v. P. e x t. Bucatǎ micǎ de pǎmǎnt. *Cu únǎ brázdǎ di loc va si ĝǎșcǎ.* (Cu o bucatǎ micǎ de pǎmǎnt vrea sǎ trǎiascǎ.) Dms s.v. **2.** Jgheab; pǎrǎiaș; șanț de irigație;

ogaș. *Pișim brázda să uy dăróm și nápcum să vädím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car.* Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ân brázdă.* (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti lęa válęa, și brázda ti pőártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și părăiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap² 215/15; *Nu știță niți únă brázdă.* (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap² 168/34.

Et.: sl. *brazda* (mac., bg. *brazda*).

bră vezi **bre**.

brăc vezi **bărőcă**.

brăcă vezi **bărőcă**.

brăcăjés, **brăcăiri**, **brăcăii**, **brăcăit** *vb.*

IV. *Tranz.* și *refl.* Dms. 1. A (se) băga, a pune; a (se) înfige. *Uy lę lingura, aș brăcni ân cőrbă și a' la púsi ân rost cum țerę.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di căpu luț, ân zid, aș brăcniță cālőcca luț până lă mánér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măjă și si brăcņę ân mulțimi.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ăș li brăcni mőnli ân lőtu din căpistęari.* (Își înfipte mâinile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *Ă' la brăcni zęăjtu ân očl.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcni cāmșli.* (A băgat cămășile [= le-a pus la înmuiat.]) Dms s.v.; *Brăņę-la șticu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brăņés*. F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcņę ân țor lucrri.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. 2. A se murdări, a se mânji. *Fičori' sa că pőřiil, mult si brăculés.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

Var.: **brăcnés**, **brăculés** (Dms s.v.), **brățăjés** (Dms s.v. *brăņés*), **brăņés** (Dms), **bruculés** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. *brknuva*, bg. *brăkvam*.

brăcăzúm, *pl. brăcăzúmur s.n.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau șiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...]* *tręti*

prin șáya di izmęni, aliz pri crúti. (Brăcinarul [...] trece prin betelia izmenelor, chiar pe șale.) Can T¹ 264/18; *Izmęnili [...]* *si lęęă cu brăcuzúnu.* (Izmenele [...] se leagă cu brăcinarul.) Can T¹ 264/17; *Túnțę la scősi brăcăzúnu și a' la púsi la mręă și cățő un pęști.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreață și prinse un pește.) Cap² 55/15; *Șáya di izmęni ân cări ântră brăcăzúnu.* (Betelia izmenelor în care intră șiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănivéc.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

Var.: **bracazúm** (Pap¹ 34; Pap² 59), **brăcăzún**, **brăcuzúm** (Can¹ 191), **brăcuzún**, **brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. *πρακαζώω* vi (Cap 44), *πρακαζώω* vi (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

brăcăzún vezi **brăcăzúm**.

brăcnés vezi **brăcăjés**.

brăculés vezi **brăcăjés**.

brăcuzúm vezi **brăcăzúm**.

brăcuzún vezi **brăcăzúm**.

brăčcă, *pl. brăčķi s.f.* Can¹ 191; Cap 44. Zbărcitură; cută.

Et.: mac. *brčka*, bg. *brăčka*.

brăčcăv, **brăčcăvă**, *pl. brăčcăv*, **brăčcăvi** *adj.* Cerna A/95, 152; Dms. Zbărcit; cutat.

Var.: **zbrăčcăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. *brčkav*, bg. *brăčkav*.

brădăviță, *pl. brădăvițur* și **brădăviți** *s.f.* Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. 1. Neg. 2. Pistrui.

Var.: **bărdăviță** (ALR I, 1, h. 51/013), **brădăviță** (Can¹ 191), **bradivită** (Dms s.v.), **brăduviță** (Can¹ 191), **brăduviță** (Cap 44 s.v.), **părăduviță** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. *bradavica*.

Brădét *n.pr.* Pap M² 172/12; Can¹ 191; Cap 44 s.v. *brad*. Nume de loc în Úmă.

Var.: **Bărdét** (Pap M² 172/12).

Et.: din *brad* + *-ét*.

brăduviță vezi **brădăviță**.

brăjdár vezi **brăzdár**.

brăn vezi **brőn**.

brână vezi **brőnă**.

brăņđă vezi **brőņză**.

brănés vezi **bărnujés**.

brăncél, *pl. brăncălă* *s.n.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 44, 72 *s.v. clóput*; Dms. Clopoțel de aramă care se atarnă la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunăy călil, cări cu brăncălă, cări cu clópuț.* (Începeau să sune [= să se audă] caili, care cu clopoței, care că tălângi.) Can T¹ 276/2; *Uzám brăncălăli cum dăngăreăy pri dîpu căsa nõastră.* (Auzeam clopoței cum sunau în spatele casei noastre.) Dms *s.v.*

Et.: bg. **brăncilo** (BER I 83); cf. și mac. **brmči** 'a răsuna'.

brăscăjés vezi **prăscăjés**.

brăslăvét, **brăslăvétă** *pl. brăslăvét*, **brăslăvétî** *adj.* și *s.m.f.* Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birislăv*. *Nõoj, cõn ram fiçur, lă păștēm buóil și nă burvēm cu brăslăvétî!* (Noi, când eram copii, pășteam boii și ne amestecam cu cei din *Birislăv*.) Ata M 398/12.

Var.: **brăslivēț** (Cerna A/7), **brislivēț** (Cerna T).

Et.: din *Birislăv* + *-ēț*.

brăsnés, **brăsniri**, **brăsnîj**, **brăsnít** *vb.* IV. *Refl.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u deădi birbētili la lup cu cõarnili pri spõț, lûpu s-brăsnî să ișă [din căsă].* (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M² 161/31.

Var.: **bărsnés** (Cap 44 *s.v.*).

Et.: mac. **prsnē**, bg. **prásna** (cf. Cap 44 *s.v.*).

brășógăr vezi **bărsógăr**.

brășleán¹, *pl. brășlén* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletesc cununi de mireasă.

Et.: bg. **brăšljan** (mac. **bršlan**).

Brășleán² *n.pr.* Dms. Nume de loc în *Lúnqîn*.

Et.: **brășleán**¹.

brățăjés vezi **brăcăjés**.

brățișor, *pl. brățișóri* *s.n.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. braț*; Dms. Brățișor, braț mic.

Et.: din **braț** + **-ișór**.

brătnés vezi **brăcnés**.

brăzdár, *pl. brăzdár* *s.m.* Dms. Persoană care sapă șanțuri de irigație. *Brăjdáru si punęá sãldi ân vęára, cãn ra vácátu di vądtręa, undóji meș.* (Brăzdáru era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva luni.) AtaM

355/201. *Brăjdáru n-u tălõ ápa.* (Brăzdáru mi-a oprit apa.) Dms *s.v.*

Var.: **brăjdár**.

Et.: din **brăzdă** + **-ár**.

brăzdes, **brăzdíri**, **brăzdíj**, **brăzdít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. brăzdă*; Dms. A parcela. *Áy brăzdím gárdina ân leș.* (Am parcelat grădina în sferturi de pogon.) Dms *s.v.*

Et.: mac. **brăzdi** sau de la **brăzdă**.

bre *interj.* Pap M¹ 26/5; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, și dũlți cărni!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Cațó ansús cõtru țer și zîț:* „bre! și mári čúd”! (Se uita în sus, spre cer, și zicea: „măi, ce mare minune!”) Pap M¹ 26/5; *Árdiț, bra, fúrna, árdiț di nõu or să ișă bun ársă!* (Aprindeți măi, cuptorul, aprindeți-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M² 138/9; *Bri, ómuli, nu n-u spárzi căsa!* (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap² 25/5; *Bră, yámiñ, cõn ram ân căvgă, vini un fiçur ca ángál.* (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un tânăr ca [un] inger.) MP 28/20; *Íl an yă, bra!* (Vino încoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu vidēț, bra, că țęástă mulári aji lúdă și nu știă țe zburáști!* (Nu vedeți, măi, că femeia asta e ne bună și nu știe ce vorbește!) DP 182/32.

Var.: **bra**, **bră**, **brej** (Cerna A/1994), **bri**.

Et.: tc. **bre** (mac., bg., sb., alb. **bre**, gr. **μπρε**).

bręag, *pl. bręagur* *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. 1. Deal, pantă, coastă. *Si púsi pri brę și ay flo põarta di raj dișc lřsă.* (Se sui pe deal și găsi poarta raiului deschisă.) Cap² 23/27; *Tricú dițndęa di bręag.* (Trecu dincolo de deal.) Dms *s.v.*; *La breg púsiră grăňşór sirumáși.* (Pe coastă puseră [= semănară] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Rápili li truculăy pri bręag.* (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. 2. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap¹ 34.

La scot bręágu. A o scoate la capăt [= A depăși impasul] Dms *s.v. scot*. **Lęađ di bręag.** A o lua la sănătoasa. *Țęla cu birbētili isfris ișó di căsă și-u ló di bręag.* (Cel cu berbecul fript ieși din casă și o luă la sănătoasa.) DP 54/12.

◆ *Si upăręști di zort ca măgaru la breg.* (L i t. Se opintește din greu ca măgarul la

deal. = Se străduiește din greu.) Pap M² 75/9 (cf. și Cap² 212/9).

Var.: **breg**, **bręg**.

Et.: bg. *brjag*, mac. *breg* (pentru varianta **breg**).

bręas vezi **bręaz**.

bręast vezi **bręst**.

bręaz, **bręază**, *pl. brej*, **bręazi** *adj.* Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Ăn am un boy bręaz ăn frúnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *La bitrăni lă ăn algi pėrlu; bręas.* (La bătrânețe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

♦ *Bręaz măgár.* (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: **bręas**.

Et.: bg. *brjaz* (cf. și mac. *brez*).

Bręaznic *n.pr.* Pap M² 173/41; Cap 44 s.v. *bręaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Brjáznic** (Pap M² 173/41).

Et.: sl. *Brjaznik* ('mestecăniș', BER I 76).

breg vezi **bręag**.

bręg vezi **bręag**.

brej vezi **bre**.

brem vezi **bárim**.

brest vezi **bręst**.

bręst, *pl. bręst s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Ţista bręast ra ăn únă cęastă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap² 77/39; *Si púsi pri un bręst.* (Se sui într-un ulm.) Cap² 44/40; *Să ti duř pri țela bręstu să vez.* (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap² 45/5; *Seęási fúhli di la măgár, li ligó di vrău bręastuluj.* (Scoase funiile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap² 77/41.

Var.: **bręast**, **brest**.

Et.: mac. *brešt*, bg. *brjast*.

bri vezi **bre**.

Brjáznic vezi **Bręaznic**.

brič, *pl. bričur s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Briču si feęasi un múnti di rop tălătęsi.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuțite.) Pap M¹ 14/23; *Dú-ti si fur di căsă un káptin și un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Cap² 105/7; *Fičórlu lăsă dúpu jel bričlu.*

(Feciorul lăsă [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap² 105/17.

♦ *Pri brič călcă.* (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge țanțoș.) Cap² 168/28.

Et.: mac., bg. *brič*.

bričės vezi **bričęs**.

bričóri *s.f.* Can¹ 191. Bărbierit. *Dúpu bričóre tınirluj fac unęc gęambúș.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T² 118/19.

Et.: vezi **bričęs**.

bričęs, **bričóri**, **bričęj**, **bričót** *vb.* IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1-7, h. 204/1-7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toř fărtaři! că s-lă bričască tıniru.* (Se adună toți fărtaři să-l bărbierească pe mire.) Can T² 118/17; *Únă zúyă la lo birbįřru s-la bričască și s-la túndă.* (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă și să-l tundă.) MP 198/30.

♦ *S-ń-u bričęs!* (L i t. Să mi-o razi [bărba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: **bričės** (Cap 45 s.v. *brič*).

Et.: mac. *briči*, bg. *briča* sau de la *brič*.

Bri-mjěl *n.pr.* Pap M² 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *mjěl* (s.v. *jel*).

brinivéc vezi **bárnávéc**.

Bri-purári *n.pr.* Pap M² 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *burári* (s.v. *buróri*, cu disimulare *b-b > b-p*).

brislivét vezi **brăslávét**.

bręanză vezi **bręnză**.

bręască, *pl. bręăști* și **bręáski** *s.f.* Pap² 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. 1. Broască. *Si dúsi cęála și flo únă bręască și u lo.* (Se duse acolo și găsi o broască și o luă.) MP 152/6; *Ĭa nu ra bręască, că ra únă feță din toāti maj úbăvă.* (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Bręască cu samár.* (Broască țestoasă.) Pap² 60 s.v.; *Bręască din apu.* (Broască de apă.) Pap² 60 s.v., Kats 95/8; *Bręască din uscát.* (Broască de uscat.) Pap² 60 s.v.; *Bręască din țără.* (Broască de uscat.)

Kats 95/7; *Brqáscă vęrdi*. (Broască verde, care trăiește în iarbă.) Pap² 60 s.v. **2**. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârteste capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. **3**. Inflamație a ganglionilor limfatici la gât și subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. **4**. Coccoasă. ALR I, 1, h. 41/013. **5**. Un model de broderie la ciorapi. Pap M² 35/12.

♦ *Brqásca-n uscát nu (s)crăcăjăști*. (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M² 63/18; Can T² 110/20.

Var.: **brqcă** (Wild h.132/6), **brqscă** (Wild h. 132/1), **brqzgă** (Wild h. 132/1), **brqáscă**.

Et.: lat. **brosca*.

brqátăc vezi **brqátic**.

brqátic, *pl. brqátitș* s.m. Pap² 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. **1**. Brotac. P. e x t. Copil mic. **2**. Broască.

Var.: **brqátăc** (Cap 45 s.v.), **brqtec** (Wild h. 132/6), **brqtică** (Wild h.137/7).

Et.: lat. *brotachus*.

broj, *pl. brojúr* s.n. Dms. Număr, măsură. *Ţea cămęșă ra toj broj*. (Cămașa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti púsiră ăn broj*. (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *broj*.

brok s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roșie se extrage o substanță folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. *brokj* (BER I 80).

brombés, **brombíri**, **brombíj**, **brombít** vb. IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tivii.

Et.nec.

bron vezi **brqon**.

brqcă vezi **brqscă**.

brqon, *pl. brqoni* s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. **1**. Brâu; cingătoare. *Unqác mai dipárti flără un om tamán ăn vrăstă cu tuféc și cu piștól an brqon*. (Puțin mai departe întâlnești un om în vârstă, cu pușcă și cu pistol în brâu.) Pap M¹ 18/19; *Nu na mincúnă că s-ti ăngftă pimintu păn di bron*. (Nu ne minți că o să te înghită pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ăIra] pănă la bron*. (Barba [îi era] până la brâu.) MP

14/29; *Ca ănrq ăn bunár, ăj la tălără brónu și jel căzú ăn lúmęa di sub pimint*. (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea și el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Ūnă sūtă di fraș, ăn un brqon ănciș*. (O sută de frați, legați într-un brâu [Ghiculoare: Gardul].) Cap² 156/3. **2**. Talie, mijloc. *Ári supțóri brqon*. (Are talie subțire.) Dms s.v. **3**. (La casă) Dungă, brâu. *Zidu di la udăjă ári brqon*. (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brqon ti port tını*. (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap² 168/32.

Var.: **brăn** (Can¹ 191), **bron**.

Et.: cf. alb. *brez*.

brqună, *pl. brqoni* s.f. Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. Bărnă.

Var.: **brănă** (Can¹ 191).

Et.: sl. *brúvino*.

brqndă vezi **brqnză**.

brqnză s.f. Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strigla], ăn jădilă rămăngă brqnză*. (Când se termina de strecurat [străgheța], în strecurătoare rămânea brânza.) AtaM 399/22; *Si nvărtoșăști brqnda*. (Se întărește brânza.) Can T² 126/19; *La toj sa lă dau lápti și brqanză*. (La toți o să le dau lapte și brânză.) DP 39/15; *Brqnză mqli*. (Caș.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Áji al'făși și únă túrtă cu brqnză mqli*. (Și făcu și o turtă cu caș.) Cap² 82/24; *Brqnză bătútă*. (Brânză fermentată.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v., Cerna A/912; *Brqnză tumnátică*. (Telemea.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Brqndă mai slábă*. (Brânză mai puțin grasă.) Cerna A/2366; *Brqndă prqspătă*. (Caș proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brqndă sărátă*. (Telemea.) Cerna A/911.

Săptămóna di brqnză. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paștelui. Cap 45 s.v.

Var.: **brqndă**, **brqanză**, **brqndă**.

Et. nec.

brqscă vezi **brqáscă**.

brqscu vezi **brqáscă**.

brqtec vezi **brqátic**.

brqtică vezi **brqátic**.

brqzgă vezi **brqáscă**.

brqáscă vezi **brqáscă**.

brúășlea *s.f. art.* Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. **brășlean**¹.

brúcă, *pl. brut* *s.f.* Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. 1. Bubă, bubuliță. *Ăț işó únă brúcă la zăist.* (Ți-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Brúca ăj di mülți turlî: brúca vinătă, brúca năgră, brúca dulți.* (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. 2. *Pl. Zăbale (la gură). Brúmki álbi la gură.* (Zăbale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

♦ *Brúca pri limbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

Var.: **brúcă** (*pl. brúmki*).

Et.: mac. **bruka** (*bronka*).

brucăvliv, **brucăvlivă**, *pl. brucăvliv*, **brucăvlivi** *adj.* Bubos. *Ăncălicó pri un cal brucăvliv.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădeu di kelêșu cări ăncă clincăiă pri brucăvliv cal.* (Rădeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

Var.: **brucălv.**

Et.: din **brucă** (cf. mac. **bronka**).

brucălv vezi **brucăvliv**.

bruculés vezi **brăcăiés**.

brucuzúm vezi **brăcăzúm**.

brudés, **brudiri**, **brudî**, **brudít** *vb.* IV. *Tranz și refl.* Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră locu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí còla să iă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. **brodi**, bg. **brodja**.

bruiniță și **bruiniți** *s.f. pl.* Cap 45; Dms. Mătănii. *Si-! țer di la táti únă cutiă, únă zăgiă di bruiniță și únă călăcă.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătănii și un paloș.) Cap² 125/3; *Con si videt că cúră sônđi din bruiniță [...] iò si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătănii curge sânge [...] eu o să fiu mort.) Cap² 125/33.

Et.: mac. **brojnici** (*pl.*), bg. **brojnica**.

Brumár *s.m.* Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. ***brumarius** (atestat **brumaria**).

brúmă *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. 1. Brumă. *Niști or brúmă*

cádi și lă ávgust. (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gărdínurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. 2. Chiciură. Cerna A/1614.

♦ *Sta còt brúma ăntru sqári.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M² 63/20.

Et.: lat. **bruma**.

brúmcă vezi **brúcă**.

brumós, **brumósă**, *pl. brumós*, **brumósi** *adj.* Can¹ 191; Cap 45 s.v. *brúmă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et.: lat. **brumosus**.

brus vezi **bruz**.

brusác vezi **brusnác**.

brusnác *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

Var.: **brusác** (Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brusnak**.

brust vezi **bruz**.

brușliă vezi **burgliă**.

bruviné vezi **bărnăvéc**.

bruz, *pl. brúzur* *s.n.* Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

Var.: **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brus**.

buaré, *pl. buaréjur* *s.n.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

Var.: **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bouréj** (Cap 43 s.v. *boré*), **buréj** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. **buhar**.

buăiés vezi **bunăiés**.

buăpcă vezi **bópcă**.

buărg vezi **borg**.

buári vezi **bóri**.

buăj vezi **boj**.

buăz vezi **boz**.

bubálcă, *pl. bubólț* *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v. *búbă*; Dms. Gândac de băligar. *Mai ăncóla flo únă bubálcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de băligar și un cărăbuș.) Cap² 91/37; *Bubálca Dómnului.*

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap² 60 s.v., Can¹ 191, Cap 45 s.v.

♦ *Je'l ăj bubălca lu Dómnu.* (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M² 68/28.

Et.: mac., bg. *bubalka*; cf. și bg. *bubalka božija* (Gerov I 80), mac. *božja bubalka*, pentru *Bubálca Dómnuluĭ*.

bubár, *pl. bubár s.m.* Can¹ 192; Cap 45; s.v. *bubă*; Dms. Persoană care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase; sericicultor. *Je'l sã toĭ čifč și bubár.* (Ei sunt toți plugari și crescători de viermi de mătase.) Can T¹ 262/5.

Et.: din *búbă* + *-ár* (cf. și mac., bg. *bubar*).

búbă, *pl. búbi s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lq únã frónčã di čarníc plínã cu búbi și-ŭ dúsi qa.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase și o aduse aici.) Pap M² 152/8; *Búbili li dúš-ay un nântén din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nónti* din armată.) Pap M² 152/7; *Lumničáni'l sirbés [...] maĭ mult cu búbili.* (Locuitorii din *Lumniță* se ocupă [...] mai mult cu viermii de mătase.) Can T² 113/13; *Búba si fáti pipirúgã.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noĭ cu búbili ni ránim.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hrănim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-ĭ; çoárni ári, boŭ nu-ĭ; ca búba lãžęsti și búbã nu-ĭ.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târăște și nu e vierme de mătase. [Ghicitoare = Melcul.] Pap M² 52/11.

♦ *Ca búba mçártã.* (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M² 63/23.

Et.: mac., bg. *buba*.

bubăliță vezi **bubulică**.

bubătárnic, *pl. bubătárniți s.n.* Dms. Flacăra mare, vâlvătaie. *Nq-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vâlvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnic** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. *bubotenje*, bg. *bubotenie* (Gerov I 81).

bubiliță vezi **bubulică**.

bubótã, *pl. bubóti s.f.* Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsime și zahăr, coaptă în cupot; mălai.

Et.: mac. *bubota*, gr. *μυμποτότα* (cf. și ar. *bubótã*).

bubręác vezi **búbric**.

bubréc vezi **búbric**.

búbric, *pl. búbriț s.m.* W 49; Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. **1.** Rinichi. **2.** Plămân.

Var.: **băbręác** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I, h. 48/012), **bubręác** (ALDM I, h. 265/4), **bubréc** (Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **búbric** (Pap¹ 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**¹ (W 49; Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburĭác** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. *bubreg*, bg. *bubreg (bubrek)*.

búbric vezi **búbric**.

búbrig vezi **búbric**.

bubučės vezi **bubutės**.

bubúkã vezi **băbúkã**.

bubuléc *s.m.* Dms. Ființă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Taț cã vini bubulécu.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. *buboleča*.

bubulică, *pl. bubuliți s.f.* Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubă*; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. **1.** Gândac, gânanganie. *Nu putúĭ sã zãdorm di bubuliți.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. **2.** Coș pe obraz sau pe piele. **3.** Vierme de mătase.

Var.: **bubăliță** (Dms s.v.), **bubiliță** (Cerna T), **bubuligã** (Can¹ 192; Cap 46 s.v. *bubă*), **bubuliță (neagrã)** (Cap 46 'gărgăriță de pâine'; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. *bubolika* (Can¹ 192), cf. bg. *bubolečka, bubulečka* (Gerov I 80; BER I 85).

bubuligã vezi **bubulică**.

bubuliță vezi **bubulică**.

buburéc vezi **búbric**.

buburĭác vezi **búbric**.

bubușárcã, *pl. bubușórt s.f.* Cerna A/119. Ardei gras.

Et.: *búbă* + *-úș* + *-ár(cã)* (cf. dr. *gogoșar*).

bubutárnic vezi **bubătárnic**.

bubutės, **bubutíri**, **bubutĭĭ**, **bubutít vb.** IV. *Intranz.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. **1.** A bubui. *Tópu bubuțgãști.* (Tunul bubuie.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. **2.** A urla. F i g. A alerga, a

umbla grăbit; *Bubutgă ácu nu ti dor pičórlí.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: **bubučés** (Wild h. 16/1).

Et.: mac. **buboti** (*baboti*), bg. **bubotja** (Gerov I 81).

búcă, pl. **buț** și **búki** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mčără și al slumní sácu án búcă.* (Se duse la scocul mării și azvărli [= goli] sacul în scoc.) Cap² 114/11; *Luvíj tíšte pešt di lă mčră, di sub búcă.* (Prinsei peștii áștia de la moară, de sub uluc.) Can T¹ 281/1; *Ápa prin íaz vinčá la bátánă si prin búcă căđeá pri lóstu.* (Apa venea la vâltoare prin iaz și prin uluc cădea pe bară.) AtaM 350/6; *Búli raų distupáti și vinu curá că din búcă.* (Butoaiiele erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. **buka** (Gerov I 82).

bucădárnic vezi **băcădárnic**.

bucăjés, **bucăiri**, **bucăii**, **bucăit** vb. IV. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 38 s.v. *bic*, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórți! si bucăjés.* (Porcii se împerechează.) Pap² 60 s.v.; *Pčárca aų duș lă bucăiri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Pčárca ra bucăită, vęa și purčel, árá noj štitám Cărčunu sá uų junglčm.* (Scroafa era împerecheată, avea și porci, însă noi așteptam Crăciunul ca să o tăiem.) Dms s.v.

Et.: bg. **băkvam**.

búcfă vezi **búfcă**.

búclă, pl. **búcli** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleș. *Búcla řóni ápa ráti.* (Fedeleșul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: **buclijă** (Can¹ 192).

Et.: bg. **bukla**, mac. **buklija** (pentru varianta **buclijă**).

buclijă vezi **búclă**.

bucloc, pl. **bucloți** s.n. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. **bokluk** (*bukluk*), mac., bg. **bokluk**.

buclic vezi **bucliță**.

bucliccă, pl. **bucliccki** s.f. Dms. Fedeleș mic.

Et.: din **búclă** + **-č(că)**.

bucliță, pl. **bucliți** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búclă**; Dms. Fedeleș mic.

Var.: **buclic** (Pap² 60; Cap 46 s.v. **búclă**).

Et.: din **búclă** + **-ță**.

bucți s. pl. Can¹ 192; Cap 46; Dms. Piedică de fier care se pune la picioarele din față ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanțuri la picioare; cătușe. *Án áptáná, cu bucți stătčá.* (În închisoare stătea cu lanțuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. **bukai** (cf. mac. **bukagii**, tc. **bukaği**).

búcur, **bucurări**, **bucurări**, **bucurát** vb. I. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Máma án fáță mi câtá și si bucurá.* (Mama mă privea în față și se bucura.) AtaM 377/13; *Cčon vinířá frėnčl, noj ná bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T¹ 276/6; *Fičóri!, ca-u vizúřá pčmęa și cárņęa, si bucurárá.* (Copiii, când văzură pâinea și carnea, se bucurară.) W 68/7; *Con la vizúřá [řičóru], láldi múmă-sa si bucurárá mult.* (Când îl văzură [pe băiat], neamurile mamei se bucurară mult.) Cap² 120/44.

Et.: cf. alb. **bukur**.

bucurijă vezi **bucurilă**.

bucurilă, pl. **bucuril** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búcur**; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si amplără di bucurilă.* (Se umplură de bucurie.) W 68/7; *Cčon si řęsi núnta, șčárli răđčá, nóri! plănčęáų și bčáręa cčántá di mári bucurilă.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Fęta, di bucurilă, si dúsi și a! spúsi řę ři řęși picuráru lor.* (Fata, de bucurie, se duse și îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap² 149/43; *Di bucurijă, cálu din nųăr scutičá fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nări.) MP 42/16; *Lámáa vini lagčndără și-l řo din múnti ápu di múltă bucurilă.* (Balaurul veni alergând și, de mare bucurie, îi luă [= aduse] apă din munte.) Cap² 91/29; *Si dărčm únă bucurijă ástăz.* (Astăzi o să facem o petrecere.) MP 18/24.

♦ *S-pișó di bucurilă.* (L i t. S-a pișat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap² 195/37.

Var.: **bucurijă**.

Et.: din *búcur* + *-lŭ*.

bucurós, **bucurósă**, *pl.* **bucurós**, **bucurósi** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *búcur*; Dms. Bucuros. *Fičóru*, *bucurós*, *bucurós*, *únășjună s-dúsi di Ia lq.* (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tată-su*, *bucurúás*, *dășcłsi dŭnăyară pŭarta.* (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap² 120/6; *Ţea bábă*, *bucuróásă*, *si dusi di Ia căsă-căsă.* (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap² 87/1; *Fuziră bucurúás că scăpară di jel.* (Plecară bucuroși că au scăpat de el.) Cap² 119/17.

Var.: **bucurúás**.

Et.: din *búcur* + *-ós*.

bucurúás vezi **bucurós**.

bucuválcă, *pl.* **bucuvólŭ** și **bucuválki** *s.f.* Can¹ 192; Cap 46; Dms. Băț cu care se bate laptele închegat pentru extragerea untului; mătca. *Con si-ŭ čucnéș [męsa] cu únă bucuvalcă, ŭi ver si-ŭ iúsă.* (Când o să o atingi [masa] cu o mătca, o să apară ceea ce vrei.) Cap² 89/28.

Et.: cf. bg. *bărkalka* (BER I 103), alb. *bukëvale*.

bučálă, *pl.* **bučólŭ** și **bučáli** *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51 s.v. *bučós*; Dms. Parte a cimpoiului care ține hangul; burduf.

Var.: **bučóáŭ** (Cap 43 s.v. *bučós*).

Et.: mac., bg. *bučalo*.

bučáŭă vezi **búŭăŭă**.

Bučáva *n.pr.* PapM² 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruvița*.

Et.: mac. *Bučava* ('vacarm, tumult').

búčăm vezi **búčum**.

búčăn vezi **búčum**.

búčés vezi **búčós**.

bučfár, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru I-u dăró pútina.* (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

Var.: **bučfár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. *bočvar* (bg. *băčvar*).

bučfárníc, *pl.* **bučfárnitŭ** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din *bučfár* + *-níc*.

bučfárlóc, *pl.* **bučfárlóŭi** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: din *bučfár* + *-lóc*.

bučkíjă vezi **bičkíjă**.

búčimi vezi **búčum**.

bučimigă vezi **bučumigă**.

bučólă vezi **băčólă**.

bučóňă vezi **bučálă**.

bučóri, *pl.* **bučór** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Dms. Zgomot. *Căpu án lă ânflăș di bučóri.* (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

bučós, **bučóri**, **bučóŭi**, **bučóŭt** *vb.* IV. *Intranz.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjâi, a vui, a bubui, a răsuna; [despre șarpe] a sâsâi; [despre burduful cimpoiului] a ține hangul; [despre mațe] a chiorâi. *Únă că si prukŭ di múnŭi, uzŭ iŭndi bučăști ca vint.* (Cum se apropie de munte, auzi că vâjâie ca vântul.) Cap² 91/27; *Túntŭ-ŭ vidŭŭ Túna; cŭn bučă, toŭ si zătrimuráŭ.* (Atunci vedeau Dunărea; când via, toți se cutremurau.) Can T¹ 275/11; *Pădurea bučăști di furtúnă.* (Pădurea vuisse de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupilăș răsidiť dinzúr-ân-zur tot cu rávól și tot bučăști.* (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere și tot bubuie. [Ghicitoare: Roata morii.]) Cap² 154/11; *Únă tămbúră an bučŭ și cmo si uzŭ.* (O tambură a răsunat anul trecut și acum s-a auzit. [Ghicitoare: Nașterea.]) Pap M² 53/6; *Si ud cum bučŭs tŭpur.* (Se aude cum bubuie tunuri.) Dms. s.v.; *Cŭn vini búra, válŭa bučăști.* (Când vine puhoiul, valea vuisse.) Dms s.v.; *Șárpi bučăști, calamárŭa scŭacă.* (Șarpe[le] sâsâie, sepia sare [=joacă]. [Ghicitoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe țevie sau pe mosor].) Pap M² 53/2; *Bučála bučăști.* (Burduful cimpoiului ține hangul.) Dms s.v.

Var.: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. *buči*, bg. *buča*.

bučóŭt, *pl.* **bučóŭtur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di ŭa njos si uzŭ un bučóŭt.* (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

búčum, *pl.* **búčumi** *s.n.* și **búčum** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; Dms. I. Buștean,

butuc. *Lȝ un búcum, la zăviș cu pucróvu și fuzi jel.* (Luă un buștean, îl înveli cu velința și se duse.) Cap² 140/34; *Cóla am un búcimi.* (Acolo am un buștean.) MP 92/4; *Lă nămistí árá búčámu pri pat.* (Iarăși așeză bușteanul pe pat.) Can T¹ 283/13. **2.** Instrument cu piepteni cu care se scarmână lâna; ragilă. *Búčámu ári doĵ káptiñ [= palamóř] cu cári si trupăști lóna.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmână lâna.) Cap 52 s.v. **3.** Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: **búčám, búčân** (Cap 52 s.v.), **búčimi.**

Et.: lat. *bucinum.*

búčumígă, pl. búčumíz s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 52; Dms. Buciniș, cucută. *Búčumíga mirusăști úbăv și crăști pri locur căpinóasi.* (Cucuta miroase frumos și crește prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: **búčimígă** (Can¹ 192); **búčunígă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din *búcum* + *-ígă* (cf. dr. *buciniș*).

búčunígă vezi **búčumígă.**

bud s.m. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros plăcut. *Búdu-ĵ gálbin și mirusăști úbăv.* (*Búdu* e galben și miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. *bud*; vezi și **budimegăncă, budlăncă.**

budalá vezi **budălă.**

budaláj vezi **budălă.**

budalá vezi **budălă.**

budaló vezi **budălă.**

budamíĵă, pl. budamíĵ s.f. Pap¹ 35; Pap² 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. *băhtjanie*; cf. și ar. *bătanie.*

budăĵés, budăiri, budăiĵ, budăit vb. IV. *Tranz și intranz.* Can¹ 192; Cap 47; Dms. **1.** (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Vini zúĵa řea ři s-la bádăĵăscă cáil.* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. **2.** A porni (alergând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alerga; a se grăbi. *Si diřtitó ři budni ři el dúpă cíčă-sa.* (Se trezi și o luă și el la fugă după unchiul său.) Cap² 78/15; *S-lă scĵol fičĵóru meĵ si*

budnăscă ři, că-ĵ řtíĵă viĵa, să dúnă maĵ curón úĵ. (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească și, fiindcă cunoaște via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cĵn keléřu buduĵă cu cálu prin grădină, řăta lu ámpirátu cătă di lă pingércă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara tĵăř cráiř ři bádăĵăĵ.* (Se duseră toți împărații și galopau [cu caii].) MP 30/19; *Túnřea řteřăn si turi pri el [= pri cal] ři cálu căřó si budăĵăscă; că budăit, budăit [...], vizú că nu putú să la cădă řteřăn di pri el.* (Atunci Ștefan se aruncă pe el [= pe cal] și calul începu să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Ștefan să cadă de pe el.) Cap² 150/18; *Ca ancălicără řimindóĵř și ca budniră řéla cářl, unęc si ardicără pri vint.* (Dacă încălecară amândoi și dacă începură caii să alerge, se ridicară puțin pe vânt.) Cap² 136/26.

Var.: **budnés, budăĵés.**

Et.: mac. *bodnuva*, bg. *bodvam.*

budăindăra adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncălicó pri el, fuzi budăindăra ři la júnsi.* (Dacă încălecă pe el, porni galopând și el ajunse [din urmă.] Cap² 128/29; *Cĵn si prukó di grădină, buduindurřea [...], rúpsi curón únă řubiniĵă.* (Când se apropie de grădină, galopând [...], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: **budăindurřea** (Dms), **buduindurřea.**

Et.: din *budănda* (ger. de la *budăĵés*) + *ăra, -urlea.*

budăindurřea vezi **budăindăra.**

budălă, budălăĵcă, pl. budăláj, budălăĵki adj. și *s.m.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisřta sári di pri lup ři-l zisi: „Ăĵdi, cu sánătăti, budalájulřa”!* și *ănró an gaură.* (Vulpea sări de pe lup și-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule”! și intră în gaură.) Pap M¹ 24/38; *Bre, budăláj, řingur ář ra núnřa lă řéla ómu ři ra řa.* (Măi, neghiobilor, řingur era numele celui om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *řista-ĵ budălă, greșăřte.* (Acesta-i idiot, uită.)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălă, mîltu gârșște*. ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Maș bun si aș un dușmân crielăt dic_ót un priāti/ budălă*. (Mai bine să ai un dușman deștept decât un prieten prost.) Pap M² 69/34; *Budălău budăl_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *Ĭel āĭ jimitāti di budalá*. (El e pe jumătate prost.) Pap M² 63/24; *Sāmuvila, budălălăĭcā*. (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; „*Cum ti fisēs ĉurbaĝĭja?*”; „*Mi flaj ān budalāĭ*” („Cum ai ajuns bogat?”; „M-am pomenit printre proști”. = Se spune despre cei care se imbogățesc pe seama proștilor.) Cap² 168/34.

Var.: **budalá** (Cap 47 s.v.), **budalāĭ**, **budalā** (Pap² 60), **budal_ót** (Cap 47 s.v.), **budălălăĭ**, **budălā** (Cap 47 s.v.), **budulá** (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. *budala*.

budălălăĭ vezi **budălā**.

budălā vezi **budălā**.

budălălăl_ót vezi **budăl_ót**.

budăl_ót, pl. **budăl_ót** s.n. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *budalá*; Dms. Neghiobie, prostie. *Budălău budăl_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *C_óta budălălăl_ót pri tīni, mulāri!* (Cătă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

Var.: **budălălăl_ót**.

Et.: tc. *budalalik*.

budărliv, **budărlivă**, pl. **budărliv**, **budărlivi** adj. și s.m.f. Dms. Ascuțit, țepos. F i g. Intrigant.

Var.: **budlif** (Kats 89/13).

Et.: vbg. *băđirlivŭ* (BER I 62).

budėj, pl. **budėjă** și **budėjur** s.n. ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Ĭo, cu meŭ budėj, nu pot s-mi zāmĭĉcum*. (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mișc.) Dms s.v.; *Budēju s-lă m_ărā*. (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

Var.: **bodēs** (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. *bodež*.

budimęancă, pl. **budimęnt** și **budimęanki** s.f. Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. 1. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miros pătrunzător; crăiță. 2. Model de broderie la cămăși. Pap M² 34/19.

Var.: **budumęancă** (Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. *budimenka* (Cap 46 s.v. *bud*); vezi și **bud**, **budlāncă**.

budır vezi **putır**.

budlāncă, pl. **budl_ont** și **budlānkĭ** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *S_ărtā, c_ări si ti c_ul_ă, si l_ăĭ ună budlāncă*. (Seara, când o să te culci, să iei o [= un fir de] iederă.) Cap² 115/30.

Et.: bg. *bodlanka* (Can¹ 192); cf. mac. *bodlika*, bg. *bodilka* (BER I 62); vezi și **bud**, **budimęancă**.

budlif vezi **budărliv**.

budnēsvezi budăĭēs.

buduĭēs vezi **budăĭēs**.

buduindurlēa vezi **budăindăra**.

budulá vezi **budălā**.

budumęancă vezi **budimęancă**.

Buduvāki n.pr. Pap M² 173/6; Cap 47. Nume de loc și de fântână în *Ōșin*.

Et.: bg. *Buduvaki* (de la *bodliv* ‘țepos, care înțepă’; cf. *bodlivo trāne* ‘scai măgăresc’ BER I 61).

Buduvlāki, **R_ōpa di** ~ n.pr. Cap 47. Nume de loc în *Ōșin*.

Et.: din *r_ōpā* + *Buduvāki*.

búĝā vezi **búzá**.

buĝā vezi **buĝā**.

buf, pl. **buf** s.m. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. 1. Bufniță. *Būfu āĭ c_ă uluv_ăĭc_ă*. (Bufnița e ca o cucuvea.) Dms s.v. 2. Smoc de păr; păr.

Ĭarbă di buf. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf suc_ól și din suc_ól buf*. (L i t. Din bufniță [face] vultur și din vultur [face] bufniță. = Face pe dracul în patru.) Pap M² 63/26; Can T² 107/20; *Būfu ān la nālbi*. (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap² 167/17.

Et.: cf. mac. *buv*, alb. *buf*, gr. *μou_φoc*.

búfcă, pl. **buft** și **búftă** s.f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. 1. Moț, smoc de păr sau de pene. *Ĭri ună búfcă ān vr_ău di cap*. (Are un moț în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. 2. Floare de grădină de culoare roșie. *Ĭĭtcă di búft*. (Buchet de flori roșii.) Pap M² 128/2; 3. Pătlagină.

Var.: **búcfă** (Dms).

Et.: din **buf** (2.) + **-că**; cf. ar. **bufcă** ‘moț’ și alb. **bufkë** ‘ciucure’.

bufčár vezi **bučfár**.

bufnés, bufniri, bufniț, bufnit vb. IV.

Intranz. Cap 47; Dms. A da în foc (la fiert.) *Láptili bufnești.* (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. **buvne**, bg. **buhna**.

bufniță, pl. bufniți s.f. Cap 47 s.v. **buf**. Dms. Bufniță.

Et.: din ***búfnă** + **-iță**; cf. dr. **bufniță**.

bugár, bugárcă, pl. bugár, bugárki s.m. și f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčórá bugári! ʃe ray ɔa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M² 156/3; *Bugári cöntă din ʃibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. **bugari** (pl. de la **bugarin**).

bugărăști vezi **bugărăști**.

bugăres, bugărescă, pl. bugăreșt adj.

Can¹ 192; Cap 47 s.v. **bugár**; Dms. Bulgăresc. *Bátú di un cătún bugăresc.* (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; „*Na dúsim ân Cușínova*”, zisi, „*tot un cătún bugăresc*”. („*Ne-am dus în Cușínova*”, zise, „*tot un sat bulgăresc.*”) Cerna T; *Si disfširă ân cõmp, pri cătúni bugăreșt.* (Coborâra la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T² 101/21; *Cóla si fãțé yor, si jócă yõrur și di nõastri și bugăreșt.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

Var.: **bugăresc**.

Et.: din **bugár** + **-esc**.

bugăresc vezi **bugăres**.

bugărești adv. Can¹ 192; Cap 47 s.v. **bugár**; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafšm cóla gãrtšti și bugărești.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

Var.: **bugărăști** (Dms).

Et.: din **bugár** + **-ști**.

Bugărija n.pr. Cap 47 s.v. **bugár**; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. **Bugarija**.

bugășiță, pl. bugășiț s.f. Dms. Stofă de bună calitate, întrebuintată, mai ales, pentru căptușeală; bogasiu.

Et.: mac., bg. **bogasija** (< tc. **boğasi**).

búglă, pl. búgli s.f. Dms. Grija, atenție, îngrijire. *Búgla nã-ı maj mult di fșătã.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nõ-ári multã búglã.* (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugla**.

buglés, bugliri, bugliț, buglit vb. IV.

Tranz. Cap 47; Dms. A îngriji, a avea grijă. *Ampirãtița [...] tuãtã zúya ra cãsã; aș buglãcã fícúru.* (Împărăteasa [...] era acasă toată ziua; avea grijă de copil.) MP 140/10; *Con trițãy pri cýãla axãni lumi, ıãl la buglãcã.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grijă de ei.) MP 142/5; *Si dúsi lângã mușu di s-la buglãscã, cã ra și luãș și víxã pri ıãl roń.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu ıivãlant s-nu faș; sãldça fícúru s-la buglãș.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grijă.) MP 140/6; *Búbili, ácu nu li buglësh, rãmõń fãrã ıãli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfãca zúyã cãti unșãti búbi avëm di bugliri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári bugliti.* (Vitele îi sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugli**.

Bugurãdiță vezi **Bugurãdiță**.

Bugurãdiță n.pr. Pap² 59; Can¹ 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Nãscãtoare de Dumnezeu; sãrbãtoare religioasã a Sfintei Marii. *La prinsu mullãre-sa cãndılu la Bãgãrúdița.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Cã si punșã [põrcu] snãgã, di pri la Bugurãdiță, nãpcum áj dãdçãm luțól, fãrinã.* (După ce [porcul] pune carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi îi dădeam aluat, făină.) Atam 383/25; *Bãgãrúdița Micã.* (Sfânta Maria mică, sãrbãtoare religioasã celebratã pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

Var.: **Bãgãrúdiță, Bãgãrúdiță, Bogorúdiță** (Pap² 59; Cap 48 s.v.), **Bugurãdiță, Bugurúdiță** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. **Bogorodica**.

Bugurúdiță vezi **Bugurúdiță**.

bugác, pl. bugãți și bugácur s.n. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Țel șázú la cúru fóculuĭ, pri gol loc, áră ȝel' la púsiră ăn buĝác.* (El se așeză la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl așezară în *buĝác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap² 98/43; *Mămúșu, cum ăĝ priminít cu nóuli rúbi, tot ăn alp, șádi ăn buĝác.* (Nașul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T² 122/22; *Ăș șízú an buĝác și con cătô disúpră di par, au vizú țxa tămbúră.* (Se așeză pe vatră și, când se uită deasupra parului, văzu tamburina.) Pap M² 144/22; *Fićóru si nămistí ăn buĝác să zărăpósă unĉ.* (Flăcăul se așeză bine pe vatră să se odihnească puțin.) DP 50/20.

Et.: tc. **bucak** (mac., bg. **buĝak**).

buĝănác vezi **băĝănác**.

buĝănic vezi **băĝinic**.

buĝenic vezi **băĝinic**.

buĝinic vezi **băĝinic**.

buĝunic vezi **băĝinic**.

bujă, *pl.* **bujóur** *s.f.* Pap¹ 35; Can¹ 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Țárlu măntră cări ăĝ mărĝít di bujăúă vinătă.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap² 108/35; *Au prăscăi cu bujă vinită casa ĩndi stăteá făta.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Ămpirátu vxa únă mult úbăvă grădină, amplină cu turlíj pčami úbăvi, cu mult úbăvi kítki cu turlíj bujóur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Úăuli li văpsím cu bujă róși.* (Ouăle le vopsim cu vopsea roșie.) Dms s.v.

Var.: **buĝa** (Pap¹ 35).

Et.: tc. **boya** (mac., bg. **boja**).

bujăĝiă vezi **bujăĝiă**.

bujăĝiă, *pl.* **bujăĝi** *s.m.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujă*; Dms. Boiangiu.

Var.: **bujăĝiă** (Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujă*).

Et.: mac., bg. **bojaĝija** (tc. **boyaci**).

bujdisés, **bujdisiri**, **bujdisiĝ**, **bujdisít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) păta de vopsea. *Vérđi lă bujdisiș ĝárdú.* (Ai vopsit gardul în verde.)

Dms s.v.; *Tot ti bujdisiș.* (Te-ai pătat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. **bojadisa**, bg. **bojadisam** (tc. **boyadi**, aor. de la **boyamak**).

bujés vezi **bunăjés**.

bujmăčót vezi **bujmăčót**.

bujmăčót, **bujmăčótă**, *pl.* **bujmăčót**, **bujmăčóti** *adj.* Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scăpítátu șcăriliuĝ putú să si șcǎlă fićóru și, bujmăčót cum ra di son, si zălăĝó cútru úșă.* (Pe la asfințit putu feciorul să se scoale și, buimac cum era de somn, alergă spre ușă.) Pap M² 164/5; *Bujmăčót cum ra di son, sprăśni di cóla și că curșúmu vini la an.* (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo și veni glonț la han.) DP 135/23; *Ra ca bujmăčót di mult drum țe vxa fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **bujmăčót** (Can¹ 193).

Et.: tc. **büyülemek**, **büyülenmek**.

buirdisés, **buirdisiri**, **buirdisiĝ**, **buirdisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. **bujrum**; Dms. A invita. *Lă disfác di pri cal și lă buiridisés ănúntu ăn căsă.* (Îl dau jos de pe cal și îl invită înăuntru în casă.) Can T² 120/11.

Et.: tc. **buyurmak**.

bujrum *invar.* Cap 48; Dms. Poștește [= vino], poftiți [= veniți]; formulă de politețe. „Ăn văpsîș si viním!”; „Bujrum!” *zisi țela țe viglá.* („O să venim în vizită [= ca musafiri]!”; „Poftiți!” zise cel care păzea.) Cap² 79/42; *Con si-ț ducuráscă, bujúr și cu táĝa!* (Când o să-ți vină la îndemână, poștește și cu familia!) MP 250/6.

Var.: **bujur**.

Et.: tc. **buyur**.

bujúc vezi **biľúc**.

bujúr vezi **bujrum**.

bujăncă, *pl.* **bujónț** și **bujánki** *s.f.* Pap¹ 61; Can¹ 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. **božanka** (BER I 62)

bujúr vezi **băjúr**.

bul, *pl.* **búlu** *s.n.* Voal de mireasă. *La nivăstă ăĝ fuzi búlu din cap.* (Miresei îi fugi [= îi alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. **bulo**.

búlgur vezi **bălgúr**.

bulnicáv, bulnicávă, pl. bulnicáv, bulnicávi *adj.* ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. *bolnikav* (cf. și bg. *bolnik* BER I 65).

buluván¹, pl. buluván și bulvón¹ s.m. Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flø niști fičór lăngă niști bulvón.* (Întâlni niște copii lângă niște bolovani.) Cap² 94/27; *Cu un buluván ă'l lă pruvulí căpu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván ili gruș di pimínt.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

♦ *Sfăca őră vále bulvón nu dúti.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T² 107/37.

Var.: **bulván** (Can¹ 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. *bolovan* (BER I 29); cf. și bg. *balvan*, mac. *balvan*, pentru varianta **bulván**.

Buluván² n.pr. Pap M² 173/8, 9; Cap 48 s.v. *buluván*. Nume de loc în *Óșiń. Art. Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Óșiń. Pri Buluván n.pr.* Nume de loc în *Nõnti*.

Var.: **Bulván** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván¹**.

bulván vezi **buluván¹**.

Bulván vezi **Buluván²**.

búlcă, pl. búlki s.f. Pap M² 37/2; Can¹ 193; Cap 48. Broboadă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ej, gídi, bábă mőcășă, búlcă álbă, nu-ń spuń drímu jńdi jási?* (Ei, măi, babă bătrână, [tu] broboadă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap² 144/36; *Ljńca trubujášti sã-ș cățã di gúși un șistác mári [...] și un cățol di a'l di búlcă.* (Lăuza trebuie să-și agațe de gât un ban mare de aur sau de argint [...] iar de năframă, un cățel de usturoi.) Pap M² 119/28.

Et.: mac., bg. *bulka*.

bum *interj.* Dms. Bum, poc. *Tufăacu fáti bum!* (Pușca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bumbác s.n. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *Io mi culc ń bumbác si-ń ți ńnmóľă cőástili.* (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap² 63/37; *[Cămęșa] si dáră di pónđã di*

bumbác țásută cásă. ([Cămașă] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T¹ 264/16; *Bumbácu din núntru [din cőrpă] spúni la țe an sã trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M² 163/28.

♦ *Tu la traz ń bumbác, jel fúzi ń căpínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M² 63/29; *Cu bumbác la be sőńđili.* (L i t. Bea sângele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M² 83/18; *ń bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap² 168/37.

Et.: cf. bg. *bubak*.

búmbar vezi **búmbăr**.

búmbă, pl. búmbi s.f. Dms. Bombă, grenadă. *Buńi búmba.* (Bomba a explodat.) Dms s.v.; *Ťgáli rástăľátili búmbi sã mult mńncőási.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bomba*; cf. și dr. *bombă*.

Bumbăkină n.pr. Pap M² 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bumbățină** (Cap 48 s.v. *bumbác*.)

Et.: din *bumbác* + *-ínă*.

bumbăkiști¹, pl. bumbăkišt s.f. Cap 48 s.v. *bumbác*. Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din *bumbác* + *-iști*.

Bumbăkiști² n.pr. Pap M² 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: **bumbăkiști¹**.

bumbăńisít vezi **bămbăńisít**.

búmbăr, pl. búmbăr Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. 1. Cărbuș; gândac. *Búmbăr vęárdi.* (Cărbuș). Cap 48 s.v.; *Búmbăr-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. 2. [În stupul de albine] Trântor. *Albińli cári nu sirbés [sa] búmbar.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M² 27/30. F i g. Om leneș, trântor. *Că vrin búmbăr.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. Pl. Turci. *Búmbări' na mńńncă, búmbări' na bilés.* (Turcii ne mănâncă [de vii], turcii ne jupoaie.) Pap² 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. *bumbar*.

bumbărés, bumbăriri, bumbărj, bumbărít *vb.* IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

Dms. A bâzâi (ca un cărăbuș). *Bumbăru bumbăręsti*. (Cărăbușul bâzâie.) Dms s.v. F i g. A bombăni.

Var.: **bambărés** (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la **bumbărés**.

bumbărít, *pl.* **bumbărítur** *s.n.* Dms. Bâzâit. *Si údi bumbărít*. (Se aude [un] bâzâit.) Dms s.v.

Et.: vezi **bumbăr**.

Bumbăřină vezi **Bumbăřină**.

búmă vezi **beámă**.

bun¹, *pl.* **búni** și **búnur** *s.n.* Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fęși řista bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap² 27/42; *Ři bun řer să-ř fac?* (Ce bine vrei să-ř fac?) Cap² 28/1; *Cári corbaři la fęși řista bun cu noi?* (Care bogătaș făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine.]) W 68/13; *Si nu aų dișřiz [lęca] că, nápcum tu řtiř, řo di tăų bun ař zic.* (Să nu o deschizi [tigva] că, apoi tu řtii, eu pentru binele tău řți zic.) Cap² 79/19; *Tųăři la řni s-rămónă, ři cunăcu ři řųăři búnil.* (Toate řie řți vor rămăne, ři palatul ři toate bunurile [= averea.]) MP 136/1.

♦ *Di bun nířicari nu fúzi.* (De bine nimeni nu fuge.) Can T² 112/14; *Fř bun si ářlăș nibún.* (Fă bine ca să găsești [= să dai de] rău.) Can T² 107/22; *Fř bun ři řřăřă nibún.* (Fă bine și așteaptă [-te] la rău.) Can T² 112/13.

Et.: **bun**².

bun², **bună**, *pl.* **buń**, **búni** *adj.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. **1.** Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mřártę nu ubidęřti c-ăř bun řli ář nibún.* (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap² 23/4; *Dăřără řină búně di cărņę luř.* (Făcură cină bună din carnea lui.) Pap M¹ 16/21; *Tăři ři mam' ař daų lucruri búni di măncări.* (Tata și mama řți dau lucruri bune de mâncat.) Pap M¹ 14/10; *Ářřili řin cřmčuc [...] daų mult bun biriķét.* (Ogoarele řin câmp [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Tu acmųă řăș măř búnu řom!* (Tu acum ești omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umnřta řes řęla măř buń cujuréř.* (Din L'umnřta ies [= provin] cei mai buni gogoși de mătase.) Can

T² 113/13; *Fičóru lu ámpirātu aų řrimini cu rúbi búni ři si ncurunř cu řę.* (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate ři se cunună cu ea.) Pap M¹ 16/15; *Fičóru [...] ańřilęři că nu-ř bun lucr.* (Feciorul [...] înřelese că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M¹ 14/12. **2.** Frumos. *Si fęřiră đřu tăpóři ři mult raų búni.* (Se făcură [= se transformă] řn doi plopi ři erau foarte frumoși.) Cap² 57/8; *Ář bun túmpu.* (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupilășu řrimęři puclón [...] řămiř řin ři áń ři măř búni.* (Tânărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T¹ 274/25; *Si fęři un puř di řęla măř buń.* (Se făcu o pasăre řin cele mai frumoase.) Cap² 87/37. **3.** Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnil řřli řfăca aș řri cřřli.* (Pentru zilele de sărbătoare řiecare [om] are ghere.) Can T¹ 265/12; *Búnă zúųă.* (Zi de sărbătoare.) Can¹ 193 s.v.; Can T¹ 274/23. řn formule de salut sau de urare: *Búnă zúųă!* (Bună ziua!) Pap M² 54/26, Can¹ 193 s.v.; *Búnă řiminęřă!* (Bună dimineața!) Pap M² 54/25; *Búnă řęřă!* (Bună seara!) Pap M² 54/27, Can¹ 193 s.v.; *Búnă nřpti!* (Noapte bună!) Can¹ 193 s.v.; *Búnă řruvidęři!* (Bună dimineața!) Can¹ 193 s.v.; *Curúń búni!* (L i t. Cununii bune! = Casă de piatră!) Pap M² 57/3.

Alř di búna. De-a binelea. *Ámpirātu si ářvirinř alř di búna.* (Împăratul se supăř de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu.** Bine, de-a binelea. *Că si řrivizú di búnu, ķńisiră ář.* (Când se lumineă de-a binelea, porniră řin nou [la drum].) DP 47/4. **Řă-ř bun.** A-i plăcea. *La noi na-ř bun řinu.* (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam řri búna.** A avea gânduri bune, a fi bine intenționat. *Vęřřlă-ti, púřli, că řřta řămiń nu sa řri búna.* (Păzește-te, băiete, căci acești oameni nu au gânduri bune.) Cap² 168/43.

Et.: lat. **bonus**.

bun³ *adv.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Cántám năřinti, mo nu cřnt cřřř, că nu ved bun.* (Citeam înainte, acum nu citesc cărți, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Cřn ra řřicurat bun [cășlu] lă [...] puńęń áń řřăřúř!* (Când era strecurată bine [brânza] o [...] puneam řn saramură.) AtaM 399/29; *Cřn mi zăcăt bun, únă albină ve*

rană la gúșă. (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap² 29/40; *Ūa nŕ-ári bun di noi.* (Aici nu e bine de noi.) Cap² 135/1; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine-bine, dar calul se uita numai în sus și nu voia să be apă.) Pap M¹ 148/36; *Bun, ma tapóla ra gręșă çot cása.* (Bine, numai că popul era gros cât casa.) Pap M¹ 16/2; *Bun, áma cóla ve și córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M¹ 24/41; *Bun, mă un fiçór și si cáta cu al ampíratu fęă nu putú să la júnglă.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putu să-l omoare.) Cap² 25/17; *Bun, ma fiçyór, tiniręáta, árisi únă fęútă.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Măi bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M² 56/11; *Bun și spor la lúcrú!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M² 56/5; *Dómnú di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M² 55/30.

Di bun mai bun. Foarte bine; foarte frumos. *Fęáta di bun mai bun fi nărni púfl!* (Fata îngriji foarte bine păsările.) Cap² 38/34; *Fiçóri! lă ángrupára din bun mai bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropară foarte frumos, ca tată.) Cap² 80/23; *La anvító si sfiręscă cu căfálu di bun mai bun.* (Îl învăță să cânte foarte frumos cu cavatul.) W 69/7; *Noi s-nă priștęă di bun mai bun.* (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T² 106/8.

Et.: **bun².**

bunáč, bunáčcă, pl. bunáč, bunáčki *adj.*
Dms. Bun, cuminte. *Tŕ fiçór bunáč cári nu va?* (Cine nu vrea copii așa de buni?) Dms s.v.

Et.: din **bun² + áč.**

bunár¹, pl. bunără și bunári *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turęsti únă muccátă di cárnú án bunár.* (Aruncă un dumaticat de carne în puț.) Cap² 25/42; *Pisái únă cárti și-ų lipi di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T¹ 281/36; *Si dúsi să be ápu di lă bunáru lu zméi!* (Se duse să be apă de la fântâna zmeilor.) Can T¹ 281/35; *Aų scot la trej bunári [nivęsta], si nclnă la trej*

bunári. (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. **bunar** (mac., bg. **bunar**).

Bunár² *n.pr.* Pap M² 173/13. Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár¹.**

Bunáru di várniță *n.pr.* Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Úmă.

Et.: **bunár¹ + di + vrániță.**

Bunáru Nęámțălă *n.pr.* Pap M² 173/14; Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár¹ + n. pr. Nęámțălă** (*gen.*).

bunăjés, bunăiri, bunăi, bunăit *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 193; Cap 45, 48, 49; Dms. 1. A lovi; [despre cai] a da bice. *Je!, ca buniră cáfl!*, [...] *nu putęă si la júngă nițicari.* (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimeni.) Cap² 86/4. 2. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărca cu zgomot. *Picuráru [...] că la smăcni luј rávól din brŕŕn [...], bunęști únă yará.* (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap² 94/9; *Bunęsti un tufęc.* (O pușcă se descarcă cu zgomot.) Can T² 123/26; *Fętili cu nivęstili cŕntă și cupilási! bujés.* (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T² 105/13; *La om al viní pri nas și buųńń án sindúkk* (Omul se supără și trase cu pușca în cuțăr.) DP 57/13; *Ámă s-mi duc să-l vicnės luvăcu, si vină z-vă buųjáscă.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca láră si buųjáscă cu tufęácu, ja [fęáta] pugudęă mai mult di eј.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă ișŕă niști fur și cătără să na bujáscă.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoți și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap² 148/10; *Am mirác si buųnės án țela sindúku.* (Am chef să trag cu pușca în acel cuțăr.) DP 57/9; *Buuında.* (Trăgând cu pușca.) Pap¹ 35 s.v. *buués.* F i g. A țășni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că án váli el căzú, că án ápă si buųní, la júnsi și-ј vicni.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

♦ *Dúpu ți fuzi lēpurlī, cōt ver bunăjă, nu cățā loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu pușca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap² 53/35.

Var.: **bujiés, bujés** (Cap 45), **bujés** (Cap 48), **bunés, bujés** (Pap¹ 35, Can¹ 194), **bujiés, bujnés**.

Et.: mac. *buvnuva* (*buvne*), bg. *buhvam* (*buhna*).

bunărgjiă, pl. **bunărgji** s.m. Cap 49 s.v. *bunăr*; ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meșter care face puțuri.

Var.: **bunărgjiă** (Dms), **bunărgji** (Cap 49 s.v. *bunăr*).

Et.: mac., bg. *bunarġija*, tc. *bunarci* (Cap 49 s.v. *bunăr*).

bunărgji vezi **bunărgjiă**.

bunărgjiă vezi **bunărgjiă**.

bunătăți, pl. **bunătōț** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să iăă ġiŷ Sultān-Amid [...], tōtă lūmġa ți aŷ proslăvit dīntru bunitățea luġi* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M¹ 29/12; *Aŷ bġi āmpirātu [āpu ġiă] și cunuscū bunităti.* (O bău împăratul [apa vie] și îi fu bine.) MP 26/28; *Ampiratița Marīa fġsi bunătōț pri la sirumăș.* (Împărăteasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sărmani.) Pap M² 143/2; *Cōti stġi pri țer, cōta bunitōț z-va da Dōmnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăți [= atâtea bine] să vă dea Domnul!) Can T² 122/6; *Nŷăġ vġām un fiġŷăr și, cu cōta bunitōț la cātōm, și-ġ mult ġālbīn.* (Noi avem un fecior și, deși îl tratăm cu atâtea bunătăți, e foarte palid.) MP 186/27; *Slăġăi [...]* di si puclunġăscă la Dŷmnu di bunitōțli ți āl vġġa dat. (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătățile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Pġștira ra amplină di tōāti bunitōțli.* (Peștera era plină de toate bunătățile.) Cerna T.

Var.: **bunități**.

Et.: lat. *bonitas, -tatem*.

bunelă, pl. **buneli** s.f. Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiță. *Ĉac! cu bucuvălca și ișōră [...]* *buneli, lingur și di tōāti lucrili.* (Poc! cu mătca și ieșiră [= apărură] [...] furculițe, linguri și de toate lucrurile.) Cap² 89/40; *Cōn*

ăŷ cāpnī āră țġa mġasa cu burvālca, ișōră [...] *buneli, lingur și tot ți trubujăști.* (Când atinse din nou masa aceea cu mătca, ieșiră [= apărură] furculițe, linguri și tot ce trebuie.) DP 112/32; *Āŷ anġap bānela ān cārni.* (Înfîg furculița în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *DġiI nu știġăŷ ți-ġ țġ bunelă.* (Bătrânii nu știau ce e aceea furculiță.) Dms s.v.

Var.: **bānelă, bunelă** (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. *bunela*.

bunelă vezi **bunelă**.

bunés vezi **bunăjés**.

buniță s.f. Pap¹ 61; Can¹ 193; Cap 49 s.v. *bun*; Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din *bun+* -*îță*.

bunități vezi **bunătăți**.

bunluc adj. invar. Dms. Cu grămada, din belșug. *Pāri bunluc.* (Bani cu grămada.) Dms s.v.; *Smōcfi bunluc.* (Smochine din belșug.) Dms s.v.

Et.: tc. *bölük*.

bŷólniță vezi **bólniță**.

bŷópcă vezi **bópcă**.

bură, pl. **buri** s.f. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. 1. Torent, val mare de apă, viitură, puhoi. *Vini ună bură di lă lō țēla fiġorlācu.* (Veni un val mare de apă și-l luă pe acel fecioraș.) DP 32/7; *Sāldi bura lă lē [āgru], amă tu cātă să nu iăă lāngă vāli.* (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai griă să nu fie lăngă râu.) Can T¹ 263/7; *Vizūră cā Siciņa cură bură di sōnġ.* (Văzură că [pe] Siciņa curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Bura di ŷāltăr mŷlti viti nicō.* (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lō bura* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M² 63/33.

Et.: mac., bg. *bura*.

burări vezi **buróri**.

burbuză, pl. **burbuzi** s.f. Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. *bursuc, bărsóġir*.

burbućac, pl. **burbućat** s.m. ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. 1. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. 2. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din *bubric* + *-ćac*.

burćliă vezi **burgliă**.

burdálnic, burdálnică, pl. burdálnîț, burdálnîți *adj.* Dms. Zburdálnic. *Nô-ári fičór burdálnîț că ȝa!* (Nu există copii [mai] zburdálnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

buręáti, pl. burét s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Buręáti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Buręáti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Buręáti cõňlor* și *Burét di cõňlor.* (Bureți câinești.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms; *Buręáti dulți.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti lăptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti uóňlor* și *Burét di uóňlor* (Bureții oilor, un fel de mânățarci necomestibile.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms s.v.; *Buręáti pālós.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Buręáti puturós.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Buręáti roș.* (Ciupercă roșie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Buręáti vînit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Burét zornést.* (Specie de ciuperci iuți.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burét di cãlincóși!* (Bureți de culoarea rodiei.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di cãsă.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di iáscă.* (Burete de iască; babiță.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di ęi!* (Ciupercă celor vii, specie comestibilă.) Pap² 61; *Buręáti di lúji!* (Ciupercă nebulilor, specie necomestibilă.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Buręáti di zîmniță.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

♦ *Burét ân tórbă.* (L i t. Bureți în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

Var.: **burétă** (Wild h. 87/4), **burjăti** (Kats 91/22).

Et.: lat **boletis* (= *boletus*).

buréu vezi **buaré**.

burétă vezi **buréti**.

buręés, buręóri, buręói, buręót *vb.* IV. *Intranz.* A datora. *Să-n dai un irmilíc că cõta ân buręás.* (Să-mi dai un irmilic, că atâta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la *borę*.

buręiliță vezi **buręliță**.

buręliță, pl. buręliți s.m. și *adj.* Pap² 59; Cap 43 s.v. *borę*; Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumușu [...] âi buręiliță să dără únă cămeșă și únă fășă di piț.* (Nașul [...] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] să facă o cămașă și o fășă pentru prunc.) Pap M² 121/8; *Țela tîniru cări să u lęa âi brușliță să sfârșăscă trej lucrî.* (Tânărul care o va lua e dator să ducă la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bába ra buręliță la âmpirátu pri viręiță.* (Baba era datornică la împărat pentru impozite.) DP 130/26; *Boręliță di jîndi si lęa di să-ț da?* (Datornicul de unde să ia ca să-ți dea?) Dma s.v.; *Săm brușliță șa si fac.* (Sunt obligat să fac așa.) Dms s.v.

♦ *La fúru toț â! im boręiliți.* (L i t. Hoțului îi suntem toți datori. = Hoțul își revendică partea de la fiecare.) Pap M² 70/31.

Var.: **boręiliță, boręliță, boręlițu** (Pap² 59), **brușliță, burčliță** (DP 228); **buręiliță, burșliță** (Cap 43 s.v. *borę*).

Et.: mac., bg. *borčlija* (tc. *borčlu*).

buręiță, pl. buręiți s.f. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Șurub.

Et.: mac., bg. *burgija* (tc. *burgu*).

buręíc, pl. buręícú s.n. Pap² 61; Pap M² 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atârână de *tas*.

Et. nec.

burjăti vezi **buręáti**.

buríc, pl. buríți, burítă și **burícú s.n.** Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1-6; Dms. 1. *Buríc. Múma-sa rúpi un nădavác di la cusítă și cu jël la lęăgă mōáșa burícu lu micu.* (Mamă-sa rupe un smoc din cosiță și cu el moașa leagă buricul pruncului.) Pap M² 117/13; *Sętira cu cări â! lă tállă burícu l-u pun lăngă pița.* (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lângă prunc.) Can T² 116/16. 2. *Stomac, pântece, abdomen; organe interne. Burícu mi nvęáști ca șárpi.* (L i t. Mă se încolăcește stomacul [de durere] ca șarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mulărășe țe putnęști trubujăști să iță mōáșă și mult curátă*

[*f̄or b̄arbát*] și la putniri să i^ză mai tot pri gol buric. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână și foarte curată [fără bărbat] și la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M² 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómnu s-na rugóm, soř, cu curát buric.* (La Domnul să ne rugăm, prieteni, cu gând curat.) Pap M¹ 29/6; *Iel buricu řirǎxi si la vǎdǎ.* (El mintea voia să i-o vadă.) Cap² 60/28; *I mult ĉurbugóřa și cu bun buric.* (E foarte bogat și cu inimă bună.) MP 250/13; *Io řer unǎ nivǎstǎ cum ǎř meř buric, tǎri si i^ză.* (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, așa să fie.) Cap² 97/39; *Si zǎbucuró din tot buricu si ǎřbǎ un tǎri zíniri.* (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel ǎř blǎstimát s-nu mořǎ niřicřon și să nu i^ză rǎslábít la buric.* (El e blestemat să nu moară niciodată și să nu fie liniștit la suflet [= să nu aibă sufletul liniștit].) DP 89/24; *Tát-su la priřtító cu tuǎř buricu.* (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *Díntru cǎ-ř didęși lǎřu, di řǎ ař la dęři din tot buricu.* (Pentru că-și dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M² 167/5; *Crǎli Márca, cu mǎnca ǎn buric, řivǎ nu zítǎř, ra pirdút viřim.* (Cráli Márca, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu putú sǎ-ř řřnǎ řocu pri buric și la spúsi tot.* (El nu putu să-și řină focul [= taina, durerea] în suflet și le spuse tot.) Pap M² 163/7; *Kínisírǎ cu tot buricu cútru Cósovopole sǎ si bǎtǎ.* (Pornirǎ cu mult curaj spre Cósovopole ca să se lupte.) DP 86/23.

Pun mirǎc la buric. A-i veni poftǎ (sǎ facǎ ceva), a dori cu ardoare. *Pusi mirǎkǎ la buric si z-dúcǎ la Dómnuluř Grop.* (Își puse cu ardoare în minte să se ducǎ la Mormântul Domnului.) W 69/3. **ǎn fúzi buricu.** A-i pieri curajul. Pap M² 63/35; *Cřon vizúrǎ řuřlic lǎ řuzi buricu.* (Când văzurǎ, pe datǎ le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **ǎn vini buricu.** A-i veni inima la loc, a se liniřti. *Crǎli Márca, řǎkírú, di řúndi ra cǎ pupǎřít, řo sǎ-ř vinǎ buricu și li ǎřdicó mǎnli cútru řer.* (Cráli Márca, sǎrmanul, de unde era ca opǎřit [= descurajat, deprimat], începu să-i vinǎ inima la loc și ridicǎ mâinile spre cer.) DP

84/7. **ǎn ři rúpi din buric.** A-l lǎsa inima (sǎ facǎ sau sǎ dea ceva.) *Őřpiřti ř pri unǎ řilǎř di pǎřni ǎnřpǎ cǎřti un řitilic [...], cǎři cřot lǎ ři rúpi din buric.* (Oaspeřii, într-o felie de pǎine, înřig cǎte un bǎnuř [...], care cǎř îl lǎsa inima.) Can T² 118/22. **Mi dun la buric.** A i se strǎnge inima (de grijǎ, de teamǎ). *Sǎlúna mult si dunó lǎ buric, cǎ nu vrǎřa cu řǎř si dýřmǎ.* (Sǎlúnei mult i se strǎnse inima, cǎci nu voia sǎ doarmǎ cu el.) MP 76/11. **Mi bat la buric.** A se întrista. *ǎmpirátu cu trǎři řřřti z-bǎřti mult la buric.* (Împǎratul cu trei fete mult se întristǎ.) MP 64/13. **ǎn ǎř buricu ǎn gǎřlé.** A fi trist, (întristat), a fi abǎțut. *Sǎ viniř sǎ-ř řǎřř řéřu lu ǎmpirátu cǎ mult ř-ř buricu ǎn gǎřlé.* (Sǎ veniři sǎ-l înveseliři pe împǎrat, cǎ e foarte întristat.) Pap M² 144/12. **ǎn ři nigreǎřti buricu.** A se întrista, a fi cǎtrǎnit. *ǎmpirátu, cřon uzó cǎ ǎmpirǎřtiřa rudí un cǎřól și unǎ mǎřǎ, mult ǎř si nigrí buricu.* (Împǎratul, când auzi cǎ împǎrǎteasa a nǎscut un cǎřel și o pisicǎ, mult se întristǎ.) Pap M² 143/20. **ǎn ři lipeǎřti di buric.** A îndrǎgi (pe cineva). *Prima řǎřǎ cřon [řřřóřu] ǎř dúsi cǎvęřǎ lǎ řmpirátu, ǎř ři lipi di buric.* (De prima datǎ când [bǎiatul] îi aduse împǎratului cafeaua, el îl îndrǎgi [pe bǎiat].) DP 102/1. **ǎn cǎdi la buric.** A îndrǎgi (pe cineva), a-i cǎdea cu tronc. *ǎř cǎřú la buric lǎ řřǎř cǎ řista řřóřu ra ři mult úbǎv.* (Îi cǎzu cu tronc fetei, cǎci acest fecior era și foarte frumos.) DP 115/29. **ǎn va buricu.** A vrea, a pofti. *Cum sǎ-ř [lǎ] lař řista rat, cu řřǎři nivǎřtili lǎngǎ řini, ři culř cu cǎři řer, ři búcur cum ǎř va buricu.* (Cum sǎ laři [= sǎ pǎrǎșeři] řihna asta, cu toate nevestele lǎngǎ řine, te culci cu care vrei, te bucuri cum pořteři.) DP 125/23. **ǎn řeri buricu.** A vrea, a pofti. *řa sǎ rudęřcǎ un iř řa cum ař řeri buricu.* (Ea va naște un fiu așa cum pořteři [= řři doreři inima].) Pap M¹ 143/10; **ǎn ǎřdi buricu.** A-i fi sete. *Flo un trap cu nǎř ǎřu, cǎ ǎř ǎřđǎř mult buricu.* (Dǎdu de un pǎřau cu puřinǎ ǎř, cǎ ři era foarte sete.) MP 118/6.

♦ **ǎmbǎř ǎř la buric.** (L i t. E generos la inimǎ. = Are inimǎ largǎ, e darnic.) Cap² 217/39; *Cřóři ǎři ǎn buric.* (L i t. Cǎte are în minte. = E inteligent și řireț.) Cap² 169/3; *ǎn řřó di la buric.* (L i t. Mi-a ieřit din suflet = A

pierdut afecțiunea mea.) Cap² 169/1; *Cu drăcu-n buric amnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap² 168/45; *Nu-l tălăi buricu.* (L i t. Nu i-am tăiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap² 169/5; *Că di buric căjăt.* (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap² 169/9; [*Ăi*] *buricu pimintului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can¹ 193 s.v.

Et.: lat. **umbilicus* (= *umbilicus*).

buricós, buricósă, pl. buricós, buricósi *adj.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimăsiră un fur moș, mai buricós, să veadă ți-î pri còla.* (Trimiseră un hoț bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile].) DP 64/2; *G'úpřiI' buricós.* (Țiganii curajoși.) Cap² 93/30; *G'upc buricós no-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din *buric* + *-ós*.

burnés, burníri, burniș, burnít vb. IV. *Intranz.* Pap² 61; Can¹ 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Lă-İa și țışta măgări, di ca s-ti duț la uoș, ca si bărnăscă uóșli, si İa trimet̃ unu pri la țea pãrti, lãntu pri la lãnta, ca si li țoãrnã.* (Ia-i și pe măgarii aștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap² 102/33; *Défu si burni si si upnăscă, ma nu putú si jásă.* (Défu se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap² 97/20; *Cøn burnirã din cutãr [uóșli], unã nu rămási.* (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutãr*; *Cøn si burnirã țoglavıI' – s-la mănãncã di gıı!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mănânce de viu!) Pap M² 153/37; *FicóriI' burnirã să dúnã cãstóňã.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burni pri noș.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. *brkne*, bg. *brãkna*.

burijã, pl. burij *s.f.* Dms. Trompetă, goarnă. *Burijã di dipãrti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Burijã turțescã pri ıa tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. *burija* (tc. *boru*).

buróri s.f. Can¹ 193; Cap 50 s.v. *burós*. Luptă. *Unășjunã cáłıI' si plusnirã lã burãrã.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap² 129/9.

Var.: **burári.**

Et.: vezi **burós**.

burós, buróri, buróı, burót vb. IV. *Refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Flãrã ân drum niști ficóř țe să burãı.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M² 153/4; *Pórcu cu rãslãnu si burãı țoãtã zúıa.* (Porcul cu leul se luptau toată ziua.) Cap² 73/28; *Ca si buróřã, buróřã, cãzú la Cãra-arãp cal.* (Dacă se luptară ce se luptară, căzu calul lui Cãra-arãp.) Cap² 129/13; *İel si feãsi un rãslãn, si buróřã cu pórcu țoãtã zúıa.* (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap² 73/22; *La jũnsi și si cãțãrã si burãscã cu cãlu lu ficóřu.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap² 129/28.

Et.: mac. *bori*, bg. *borja*.

Bursãc n.pr. Pap M² 173/16; Cap 50. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: vezi **bursúc**.

bursúc, pl. bursút s.m. Pap² 60; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. *borsuk* (bg. *borsuk, bursuk*).

burșlișã vezi **burğlișã**.

burún s.m. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. *burun* 'deal, movilă' (< tc. *burun* 'nas').

Burúnu-di-vãrnișã n.pr. Pap M² 173/18; Cap 50 s.v. *burún*. Nume de loc în *Úmã*.

Et.: *burún* + *di* + *vãrnișã*.

burút vezi **bãrnút**.

buruvãjã vezi **buruvãlcã**.

buruvãlcã, pl. buruvólț s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *TeI' fraț vșau unã buruvãlcã, unã zãgııșã di pãpúșã ș-un ărșin di pãndã.* (Frații aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap² 110/6; *Aı cãpni męasa cu buruvãjca și ișóřã scãndi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvãjã, burvãlcã** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. *boravalka*.

buruvés vezi **burvés**.

burvâlcă vezi **buruvâlcă**.

burvés, burvíri, burvíj, burvít vb. IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. 1. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbálca mári cári buruvés án cázán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burvíj bóbu s-nu si zăvăráscă.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ți járbi án țista cázán și cóți la buruvít pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta și de ce îl mestecați pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvă-la córfl!* (Amestecă-le cărțile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úspili să li burvés cu fâină și să-l li dai la ípă.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepci.) DP 34/14; *L-ampló un crundír di rikíjă cu picmíás buruvítă di s-íjă dúlți.* (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grøn burvít.* (Grâu amestecat, prin care crește secară.) Cerna A/2046; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păștám úóli.* (Eram asociat cu un tovarăș, pășteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Pója insánlu lă si mărítă di Gríva, si ləa mākídónkí [...], šíți-ų burvíra toátă limba nõástră.* (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din Gríva, să ia macedonence slave [...], așa amestecară toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am únă buțgáųă plínă cu vin și cu rakíjă, áma nu si burvés.* (Am un butoiăș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicioare: Oul].) Cap² 162/18; *Noj cøn ram fičúór, lă păštém buóil' și nă burvém cu brăslăvéi!* (Noi, când eram copii, pășteam oile și ne amestecam cu cei din Birísláv.) AtaM 398/12; *La dǎđdara drum și z-buruvira tuđtılı biđúđalı án un lųác.* (Le dădură drumul și se amestecară toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-į bun s-ti burvés án Dómmuluį lúcrú.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap² 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Țǎstă tǎrcă că-į úbávă, di țǎ si ánmăričávı și burvi án laf.* (Aceasta considera că e frumoasă, de aceea se semeți și se amestecă în vorbă.) DP 57/25. 2. A răscoli;

a căuta (cu atenție). *Mára, mult áų burvés ugníște!* (Măi, mult [mai] răscolești vatra!) Can T¹ 274/5; *Si dusșiră prin udóį, buruvíră că buruvíră, áų fláră [fǎta] cóla.* (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M² 156/18; *Cățó s-o burvéscă la per; cøn u burvé la per, șórpı si dunără pri dinzúr di fǎta.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, șerpii se adunară în jurul fetei.) Cerna T. 3. A răsfoi. *Burvés únă cárti vlășgáscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. 4. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvėști vácótu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

Var.: **buruvés**.

Et.: mac. **boravi**, bg. **boravja**.

burvîndara vezi **burvîndăra**.

burvîndăra adv. Cap 50 s.v. *burvés*. Amestecând. *Turím burvîndăra.* (Turnăm amestecând.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Var.: **burvîndara**.

Et.: vezi **burvés**.

burviniță, pl. burvinițur și burviniță s.f. Dms. Încurcătură; neînțelegere, conflict. *Nu-ń trubăjés tør burvinițur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Și pri lă noį ra burviniță un vácót.* (Și pe la noi, cândva, au fost neînțelegeri.) Dms s.v.; *Túrču cu gárcu áų burviniță.* (Turcii au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din ***burvîná** (cf. mac., bg. **boravenje**) + **-iță**.

burvitură, pl. burvitúr s.f. Cap 50 s.v. *burvés*; Dms. Neînțelegere; încurcătură. *Din țǎstă burvitură vem [...] ziđán.* (Din această neînțelegere avem [...] pagubă.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Et.: din **burvés** + **-itură**.

busiúoc vezi **busiúuc**.

busiúoc vezi **busiúuc**.

busiúuc s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lə un bǎrdác [...], la amplă di proáspătă ápu și la stúpă, ácu-į vǎřă, cu únă kícă vǎřdi, áră ácu-į járńă, cu un busulúuc uscát.* (Ia un urcior [...], îl umple cu apă proaspătă și îl astupă, dacă e vară, cu un buchețel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M² 117/40; *Fǎili ləų cáti un busiúuc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T² 106/32; *Țela ȧom curúĵ busiĵuc áĵ ámpuviniĵ curĵn si mĵră.* (Omul al cărui busuioc e veștejit, curând o să moară.) Can T² 106/33. *Pópa da cu báĵca di busiĵóc.* (Popa dá [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v. *báĵcă.*

Var.: **busiĵóc**, **busiĵóc**, **busuĵuc**.

Et.: mac., bg. *bosilĵok*.

busmán vezi **buĵmán**.

busnés vezi **buĵăĵés**.

bustán¹, pl. **bustán** s.m. Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báĵcă án un drum, ĵúndi, i zúĵă, si trĵăcă ȧom și si puń bustán án ĵá.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], și să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap² 99/28; *Ácu poĵ s-ti duĵ sĵ-aĵ ĵăĵ un bustán, că di țel bustán trĵăĵi mĵa lușutiĵă.* (Dacă poți, du-te să iei un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap² 143/17.

Et.: tc. *bostan*.

bustán², pl. **bustáni** s.n. Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Peperărie. *La scuási án un bustán cu ĵubiniĵă.* (Îl scoase [= duse] la o peperărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. *bostan* (mac., bg. *bostan*).

busuĵuc vezi **busiĵuc**.

busumărc vezi **băsămăc**.

buș, pl. **bușă**, **búși** și **búșur** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din ĵeĵ zăcăĵă să da cu búșu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T¹ 271/27; *Li pun búșili án úrdini, únă dĵpu lăntili.* (Pumnii îi așază pe rând, unul după celălalt.) Can T¹ 271/26; *Con s-trĵăĵ pri lăngă ĵăĵ, si-ĵ daĵ un buș án cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Lă zdruinără cu búșili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Lăntu fiĵór, căn aĵ dădĵă búșlu tru pimint, căsă di h'er si dărá.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap² 111/25.

Et.: cf. alb. *mbush*, *bush* (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 ș.u.)

but¹ vezi **bod**.

but² pl. **bútur** s.n. Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; șold.

Et.: tc. *but* (mac., bg. *but*).

butár, pl. **butár** s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Cap 51 s.v. *buti²*. Dogar.

Et.: din *búti* + *-ár*.

bútără vezi **bútură**.

butărníc vezi **buturníc²**.

butélníc vezi **buturníc²**.

buterníc vezi **buturníc²**.

búti, pl. **buĵ** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La áncurunări si scĵătiĵ ĵérurli di pri búti.* (La cununie să scoateți cercurile de fier de pe butoi.) Cap² 76/10; *Cótiva buĵ di ápu [...] li púsi pri un cĵărb.* (Câteva butoai de apă [...] le puse pe un corb.) Cap² 121/38; *Búĵli raĵ distupáti și vĵnu cură că din búcă.* (Butoaiile erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. *buttis*.

butiĵcă, pl. **butiĵci** s.f. Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti²*. Butoiaș, putinică.

Var.: **bútiĵcă** (Can¹ 194).

Et.: din *búti* + *-iĵ(că)*.

bútiĵcă vezi **butiĵcă**.

butiĵúni vezi **bătiĵúni**.

bútim, pl. **bútimi** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti²*; Cerna A/851, 2354; Dms. 1. Putină, butoi. *Lámăa biĵú un bútim plin cu mătiniĵă.* (Balaurul bău o puțină mare plină cu lapte bătut.) Cap 51 s.v.; 2. Putinei. *Án bútin si bat mătiniĵăli.* (În putinei se bate laptele [bătut].) Cap 51 s.v. *búti²*.

Var.: **butím** (Pap¹ 35; Pap² 61), **bútin** (Pap² 61; Cap 51 s.v. *búti²*).

Et.: bg. *butim* (BER I 92), mac. *butin*.

butím vezi **bútim**.

bútin vezi **bútim**.

bútină vezi **pútină**.

butirisés, **butirisíri**, **butirisíĵ**, **butirisít** vb.

IV. *Tranz.* Pap¹ 35; Can¹ 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Cĵn si zădĵrmă, s-lă butrisím și s-lă nicĵm.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] și o să-l înecăm.) DP 44/11; *Izmiĵáru áĵ butrisí popădiĵa án ápu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: **butirnisés** (Dms s.v.), **butrisés**.

Et.: mac. *buturisa*, bg. *butorjasam*.

butirnic vezi **buturnic**².

butirnic vezi **buturnic**¹.

butirnisés vezi **butirisés**.

butişnic vezi **buturnic**².

butirisés vezi **butirisés**.

bútur, *pl. bútur* *s.m.* Pap¹ 35; Pap² 61; Dms. Bubă rea.

◆ *Iě nu l-u búтуру!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búтуру s-la scoť!* (Ieși-ți-ar buba rea!) Pap¹ 35 s.v.

Et.: cf. bg. **butora** (**butor**).

buturák, *pl. buturák* *s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslănița vxa un buturák și buturáku fu ăntăpát di cuțót și curon si răzlăbi.* (Leoaica avea un furuncul și furunculul fu înțepat de cuțit și curând cedă.) Cap² 74/39; *Ău pugudí ăn răbét jündi răslăncă vxa un buturák.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. **butorak**.

bútură *s.f.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 52. (La cai și vite) Răpciugă.

◆ *Te ț-ăi? bútură?* (L i t. Ce ți-e [= ce ai]? răpciugă? = Ce tot mârâi [= fornăi]?) Pap M² 63/36; *Nu l-ăi bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracu) Pap M² 63/38.

Var.: **bútără** (Can¹ 194).

Et.: mac., bg. **butur**.

buturnic¹ *s.m.* Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai și vite) Răpciugă.

Var.: **butirnic** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din **bútură** + **-nic**.

buturnic², *pl. buturniț* și **buturnicur** *s.m.și n.* Can¹ 194; Cap 52. Ghionț, brânci.

Daș un buturnic. A da brânci. *Vămpiru, că-l dădi un butirnic la ușa, aș frónsi și ntró ăn mǎră.* (Vampirul, când îi dădu brânci ușii, o sparse și intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturnic**. A da brânci. *Ca si dúsi el di-l púsi un butirnic la pǎrtă, țǎpkă si feási pǎrta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porții, așchii se făcu poarta.) Cap² 62/33.

Var.: **butărníc** (Can¹ 194), **butélnic** (Cerna T), **buternic** (Can¹ 194), **butirnic** (Cerna T), **butişnic** (Cap 51).

Et.: din **butirisés** + **-nic**.

buțăiés vezi **buțnés**.

buțăiă, *pl. buțel* și **buțáli**. *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaș. *Lă călcă pri pičór júnili cǎn lă dinjúră dinjúr di buțăiă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiașului.) Can T² 102/8; *Făta [...] si scúnsi ăn únă buțăiă și-ș la púsi căpăcu disúpră.* (Fata [...] se ascunde într-un butoiaș și-și puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăh] am únă buțăiă plină cu vin și cu răkíă.* (Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/16.

Var.: **bučăiă** (Wild h. 372/6).

Et.: din **búti** + **-ăiă**.

buțilúscă, *pl. buțilúski* *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaș.

Et.: din **buțáli** (pl. lui **buțăiă**) + **-úscă**.

buțmán, *pl. buțmán* *s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cǎn si sculără, la flără dădu cu únă tipsiă plină di buțmán.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap² 98/17; *Ua sa buțmán mai măccát și mai coț.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari și mai coțți.) DP 53/10; *Măncáj doj buțmán di úuă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. **buca** (Can¹ 194).

buțnés, **buțniri**, **buțniț**, **buțnit** *vb.* IV. *Tranz.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Dms. **1.** A înțepa, a înfîge, a împunge. *Únă străc lă că vini, di ca u buțni țea vácă, toată zúua lăgă dupu ja.* (Dacă veni o streche, de o înțepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap² 114/6; *Ja ăl'ra picăti di fičór și nu la buțnă cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat și nu-l înțepa cu acul.) Cap² 65/19; *Aș lără țápa, cum ra ársă, și u buțnira an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, și o înfîpseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmit, tu s-mi buțnés s-mi diștét jo.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap² 65/13. F i g. A înțepa (prin vorbe), a ofensa. *Lă buțniț pri dinălát.* (Îl înțepai [= îl ofensai] pe ocolite.) Dms s.v. **2.** A spinteca. *La buțni rápu și la trânti la primint.*

(Îl spintecă pe arap și-l trânti la pământ.) Pap M²/34; *Cumiți'l la tâlčôră trej'l, la buțâiră toț.* (I-au omorât pe toți cei trei hoți, îi spintecară pe toți.) Cerna/T. 3. A da pinteni (calului).

Var.: **busnés** (Can¹ 193; Cap 51; Dms.),

buțâiés.

Et.: mac. *bucne*, bg. *bucna*.

bučćac, pl. **bučćat** s.m. Dms. Bouleț. F i g. Dobitoc, prostănac. *Că vrin bučćac si puriveăști.* (Se împleticește ca un prostănac.) Dms s.v.

Et.: din *boj* + *-ćac*.

buués vezi **bunăiés.**

buuies vezi **bunăiés.**

buunés vezi **bunăiés.**

buuvină s.f. Dms. Carne de vită. *Ári un an di cõn nu mănćoái buuvină.* (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la *boj* (după *guvidină*).

búză, pl. **búzi** s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buză.

Ānflum búzili. A se bosumfla. *Ți li Ānflăș búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can¹ 194 s.v.

Var.: **búďă** (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. *buzë*.

buzăgîiă, pl. **buzăgîi** s.m. Can¹ 194; Cap 52 s.v. *bóză*; Dms. Bragagiu.

Var.: **buzăgójă** (Cap 52 s.v. *búză*), **buzăgójă** (Dms.)

Et.: mac., bg. *bozağija* (tc. *bozaci*).

buzăgójă vezi **buzăgîiă.**

buzăgójă vezi **buzăgîiă.**

buzdugán, pl. **buzdugáni** s.n. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fičũăru, cu buzdugănu, con la scutěă căpu lámhá, a'l trási únă prísti cap.* (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, îi trase una peste cap.) Cap² 119/46; *La lo călu, lo și calóčca și buzdugănu și z-dúsi.* (Luă calul, luă și paloșul și buzduganul și se duse.) MP 14/9; *Fičóru [...] aș dăró un buzdugán.* (Feciorul [...] își făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. *bozdoğan* (mac. *bozdogan*, bg. *bozdugan*).

buzęai vezi **buzél.**

buzęal vezi **buzél.**

buzéi vezi **buzél.**

buzél, pl. **buzel** și **buzéi** s.m., **buzéľă** s.n. Can¹ 194; Cap 43 s.v. *boz*, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Úňă sirácă fěă Āu Ānșără din-zur-Ān-zúr cu frúnđi di buzéľ.* (Pe o fată orfană o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T¹ 269/22; *Púnim și trej buzéi Ān trej lócur.* (Punem și trei flori de soc în trei locuri.) Can T¹ 115/2; *Téga s-dúsi la báhce di váli [...] sum* [sic: *sub*] *buzélu mári.* (*Téga* se duse în grădina din vale [...] sub socul [cel] mare.) Cap² 20/15; *Piscă di buzéľ.* (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéi di minútu.* (Floare mărunță de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzéľ dăróm plúșcăčă.* (Din [lemn de] soc facem pușcoace.) Dms s.v.; *Buzjál nalt.* (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: **buzęai** (Cap 52 s.v. *buzęal*), **buzęal** (Cap 52), **buzéi** (Can¹ 194), **buzéľ** (Dms), **buzéľ** (Can¹ 194), **buzjál**.

Et.: mac. *bozel* (cf. și bg. *băzel*, *băzej* BER I 97).

buzéi vezi **buzél.**

buzéľ vezi **buzél.**

buzéľ vezi **buzél.**

buzjál vezi **buzél.**

buzmunéz, **buzmunári**, **buzmunái**, **buzmunát** vb. I. *Refl.* Cap 52. A se supăra; a se înfuria. *Jeș bun să nu ti buzmunéz.* (Fii bun și nu te supăra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. *besnee*.

buzós, **buzóri**, **buzói**, **buzót** vb. IV. *Refl.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52 s.v. *búză*; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umfla în pene, a se îngâmfa. *Țe ti buzós șa?* (De ce te-ai umflat așa în pene?) Pap M² 63/39.

Et.: de la *búză*.